

శ్రీ

TEL. 1840

ప్రబోధ చంద్రోదయము.

NO. 53755
2001

ఇది

చెన్నపురిరాజధానియందలి చొరతనపువారి కాలేజీలో

తెనుగు పండితుడుగానంశిన

KANDUKURI-VEERESALINGAM

కందుకూరి - వీరేశలింగము చేత

రదియింపబడిది.

త గు కు.

డి. వి. ర - నా గా వ గా రీ

ఉ పా థ ము.

అ

— ౧౦ —

ఈనాటక మేకాలమునందు రచియింపబడినదో నిశ్చయముగాఁ జెలిసికొనుట
 ధారము లేనియుఁ గావరావు. గ్రంథకర్తయైన క్షిప్రమిత్రుఁడు పుస్తకమునందుఁ
 చూచి భట్టుయొక్క పేరు నుదహరించుటచే నిది యాతని కాలమునకుఁ దరువాతి
 గుట నిశ్చయము. నచూరితిభట్టు కీర్తిస్త్రుతక మేధవ శత్రుబ్రహ్మయమందుండి, పూర్వ
 మాంసానా ర్థికము మొదలయిన గ్రంథములను రచియించి, వాదనాతమను భంజిం
 టకయి మహాప్రయత్నము చేసి ప్రిసిద్ధి కెక్కినవాఁడు. ఈనాటకముయొక్కయుద్దేశ
 ద్వైతశత్రుమును స్థాపించుటయే యయినను, ఇదియును దవ్యుత స్థాపనఁజేయిన
 కరాచ్యులవాఁడేనుదాహరింపబడి యుండులేదు. శంకరాచార్యులవాఁడు హూని
 ముఖ్యుల సంతకమునందుఁబుట్టి తొమ్మిదవశతాబ్దారంభమునఁబ్రబలియున్నా
 రి యిప్పు డిందుమందు గా నిశ్చయింపఁబడినది. కాబట్టి యీనాటకము కీర్తిస్త్రుతక
 యవ శత్రుబ్రహ్మయమే తొమ్మిదవ శతాబ్దమునకును మధ్యకు జేయఁబడినదని చెప్ప
 వును. మఱియును శంకరాచార్యుని కాలమునందు మంజునమిత్రుఁడు మొదలైన
 శ్రీజాతి బ్రాహ్మణు లనేయు నుపాదిద్వాంసులగుటయు, గ్రంథకర్తమిత్రజాతివాఁ
 ఁటయుఁగూడ కాన్పింపదుమును గొంత తోడుపడుచున్నది. అంతేకాక యీ
 టకమును కీర్తిచరమయను రాజునకుఁబ్రయోగించినట్టు ప్రస్తావన వలనఁ
 దియవచ్చుచున్నది. కీర్తిచరమయను చాళుక్యరాజుకాఁడు. ముఖ్య పసం
 తము మొదలుకొని ౧౧౪౨వ సంవత్సరము వరకును ఈ
 న్నాఁడు. నాటకప్రస్తావనయందు
 క, ఈప్రధానచంద్రోదయనా
 తములమధ్యను రచియింపఁ
 బడెనఁ గవి వంశజ
 మాతృమనఁ

ప్రబోధచంద్రిదయము.

ప్రధమాంకము.

మ. రవిగన్ధీన్ దినమగ్యమంబు జలపూరంబులో బసన్ దృష్టికొ
భీమి నజ్జానముఖేత భౌతిజగంబులో జనదోడుం దగన్,
బువునండన్ ఫణియన్న భ్రాంతివలె బోవున్ జన బ్రాహ్మణిక
య్యవి, యానిర్మలబోధనుం దలఁతు సాంద్రానందమున్ పన్నదిన
ఉ. నిందునునంబుకాంతి గన నేర్పినయప్పుడు బ్రహ్మాండ్రుహం
సుండి సుమహ్నయస్థతనొక్కమై సుఖసాంద్రమామ సు
ద్దంబలలాటొకేత్రమిష దా బ్రకటికృతిమైనయట్లు బి
ష్కొండమునిందు నీశ్వరు చిదాత్మకతేజము మిమ్ముబ్రోచుతె

(నాంద్యంతమున.)

నూ తథాదుడు—అతివిస్తారమే! చాలును, సకలసామంతచక్రమాదామణ్ణి
నియంజరీసీరాజ్యతరణిరాజీవుండును, బలవదహితనిహంపక్ష స్టటకపాటపాటన ప్ర
కనసంహమాపుండును, బ్రహ్మతరసరపతికులప్రళయమార్గమగు మేదిసీసముద్ధ
సహావరాహుండును, నిఖిలదిగ్విలాసినీకర్ణపూర్వశక్తిర్తిలతాపల్లవుండును, సమస్తా
ర్థజేరమకర్ణతాలాస్ఫూలనబహుళతరపవనగంపాతనర్తిత్రతాపానలుండును, నగు
గాలుండు—“మాకు సహజమహ్యగులైన శ్రీకీర్తివర్మమహారాజులవారిదిగ్విజయవ్యా
ముచేత బ్రహ్మాండరసానుభవమున కడములేక మేము వివిధవిషయములం దగిలి
కొముగా దినములు గడపి సారము. అయినను మేమిప్పుడు కృతకృత్యులమై సారము

గీ. త్మయమునొందిరి త్మవిభుశక్తునృపులు ;
మహి సురక్షితయయ్యె సన్మంత్రిగరిమ;
రాజమకుటార్పితాచ్చసామ్రాజ్యలక్ష్మీ
యథ్థిమేఖలయగుక్షీతి నతనిశేరె.

దుచేత మేము శాంతరసప్రధానమయిన ప్రియోగాభినయముచేత మనస్సును విశూద
నగోరుచున్నాము. కాబట్టి యంతఃపరబూర్వమే. పూజ్యులయిన కృష్ణమిత్రులవారు

కీర్తికార్యముచేరాజులవారి సన్నిధానమునఁ బ్రయోగింపవలెను. రాజుగారికిని సభ వారిలోఁగలిసిదానిని జూడవలెనని వేషుకగలను.” అని నాతో సెప్పెన్పు. అవుఁగాక! నేనింటికేబోయి నాగృహిణిని బిలుచుకొనివచ్చి సంగీతకార్యమున కుపక్రమించెదను. (అని తొండెమిలిగి తిరవఁజూచి) ఓహీ! ఇటురమ్మ.

నటి — (నగిచేరి) ఇదిగో వచ్చిందా ను. నే నేనియోగము ననుష్ఠింపవలెనో దేశరవాయునిలవియువలెను.

మూత్ర—ఓహీ! నీ ను చెలిసియేయున్నది!

మ. కలఁగునర్చుచిపుభూపథుఁకపుత్రసాంతాఁముగ్ధుఁడౌతా
పలసత్సాకకీర్తికాకృతివత్సవృత్తుఁ డాశాంతిని
శృంగారాంతరమునందు భుజితికాంతభిన్నకంతారిరా
బ్రుంధరాస్థాపిత కీర్తికముగ్ధుఁడు తగన్ గోపాలుఁ డున్నప్పునిన్

మఱి గదన,

మ. కరరంగము లివ్వమన్ మనుజుఁడు గామాక రాస్థానలో
లృణవల్లిన్న న్నికపాలతాళరవముల్యావ్యసేప, ఝఝాసమీ
రణసుఖోభితమంభినంభికవారపవ్యక్త నాదంబునన్
బ్రహ్మతండుం దదపూర్వకీర్తుల, నటింపంగాఁ బికాచాంగురన్

అతఁడెప్పుడు శాంతపదస్థితుఁడయి యాత్మజిన్ దాధాముగాఁ బ్రబోధచంద్రోదయ నాటకమాడవలెనని యాజ్ఞాపించి యున్నాఁడు. నటుల నిష్క్రమింపవలెనని వచ్చినట్లు నియమింపవలెను.

నటి—(విస్మయముతో) ఆశ్చర్యతా! ఆశ్చర్యము! ఆశ్చర్యము! ఇటునిజభుజ బలవికృతైకనిర్భర్త నితనకలరాజమండలం దైనయతండాక గ్ధాకృష్ణకఠినకోదండచండ బహుశక్తి చక్రవర్తినికరజర్జు రీకృత శురంగతరంగసందోహంబునునిరంతరనిపతత్తీక్షణక్షిప్త శస్త్రసహసగ్రస్తస్తోమంకలంకరసహసహాధగసహస్రంబును భ్రమద్యుజగండచండ మండ రాశిసూతముఁజ్జ్వలనదాతినలినసంఘాతంబును నగునట్లైననైసాగరింబునుమధు మధునండు ఊరపానావంబునునుబోలె నిర్మగ్ధుని సమరవిజయలక్ష్మిం కీకొని పీర చరితుఁడైయప్పు డిటువంటినకలమునిజన శ్లాఘనీయుమైన యువశకు మెట్లుపాంచెను?

మూత్ర—ఓహీ! బ్రహ్మకృష్ణి యెప్పుడును స్వభావముచేత సౌమ్యమయిచే. అయినను, శివయోగకారణముచేత వికారమును బొందినను మరల స్వభావమునందే నిలచును. ఆ వికారముగానే నకలభూపాలకులప్రళయకాలాన్ని రుద్రుఁడైన చేదిపతి చేత నున్నాతంపఁబడిన చంద్రావ్యయపాధికావపుధిపీరాజ్యమును స్థిరీకరింపటకయి యునుక కీసంధువు కలిగినది. చూడము

శిశువయితల సముదాహరణ వాయువశేఁ
బర్వతంబుల లంఘించు వారిరాశి
నిశ్చలంబయి స్వచ్ఛమై నిల్వవలెదె.
యిపుడు మేరమీరక స్వభావేద్ధగరిమ?

అంతేకాక కీమన్నా రాయశాంకసంభూతులయిన యిటువంటి పౌరుషభూషణులగు
పురుషులు భూతహితముకొరకు భూమియందవతరించి విహితకృత్యములను నిర్వహించి
మరలకాంతిని బొందుదురు. ఇప్పుడు పరకురాముని కథవినుము.—

మహాద్రగధర.

ఎవఁడీ ధాత్రీస్థలిన్ మన్ నృపులఁగెడపి ముయ్యేడఁమూలుల్ దివివన్నాది
సవసామస్త్రీష్క పరికాచ్ఛరుధిరవదలవ్ స్నానమాంజేసె; జీదో
యి నధించె నిర్దయందై యెగఁడు వనితలన్ వృద్ధులన్ బాజున్ మా
సవపాలించ దుభిబాబ్ధినినచణగుణనందత్పుతారోగ్రధారిన్.

గీ. అట్టి జామదీగ్నుఁడు స్వవీర్యున భూమి
భారమునుడించి, నృపకులాన్వయముఁ ద్రుంచి,
కోపపావకు నాపయియాపదించి!
తపముబలిమిని బరమశాంతతపహించె.

అలాగుననే యితఁడును గతకవ్యమును నెఱపి యిప్పుడు పరమోపశమగ్నముఁడయి
యున్నవాఁడు.

గీ. పుడమిపైని వివేకండు మోహజయముఁ
బడయినట్లుగఁ గర్లుని వధిజయించి
యప్రబోధునకుంబలె నభ్యుదయము
నితఁడు క్రికీర్తివర్మభూపతికి మెనఁగె.

[తెరలో]

ఓరీ! పాపీ! నటాధమా! ఏమీ? నాజీవానులోఁ బ్రాణములుండఁగానే మాస్వామి
యైన మహామోహనకు వివేకనివలనఁ బరాజయము నుదాహరించుచున్నావు!

నూత్న—(తొట్రుపాటుతోఁజూచి) ఓసీ! చూడు,

చ. మదనుఁడుకచ్చెనిచ్చటికి మంజులసీనుచదవ్వఁజువే

రెదఁ ఘటియిందుమక రతిరహిన్ బులకాంచితబాహువల్లులక

గద్ది కవుంగిటుంబొదువఁగా, మెడఘూర్ణితనేత్రపద్ముడై

యదె నయినాభిరామగుణ గాకృతి.లోకము మోహపెట్టుచున్

అతఁడు నామఁటతలనఁబుట్టిన క్రోధము మాత్రీ-భవించినట్లునట్లుకనఁబడఁచున్నాఁడు.
ఇక్కడఁండి మనమతనిని విడిచి పాటిసోపుటయే శ్రేయము.

(ఇద్దఱును నిద్రఁగొనిండుచున్నారు.)

ఇది ప్రస్తావన.

— ౧౦౩ —

[వెనుకఁ జెప్పినరీతిని గాముఁడును, రతీదేవియుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

కాము—(కోపముతో) ఓరీ! పాపీ! నటాశమా! ఏమీ! నాహరిహర! బ్రా
ణములుండఁగానే మాస్వామియైన మహామోహవశ వివేకునివలనఁ బరాజయము
నుదాహరించుచున్నావు! ఔరా! భరతాధమా!

గీ. పృథివి నిండినరాక్షుల దృష్టివిశిఖ
సంతతులు పర్వమండెను నంతఃకణ
మహితవిద్వాంసులకు నైన మనసులందు
శాస్త్రజన్యవివేకింబు సంభవిల్లు.

ఉ. సుందరమందిరంబులును, సోమగళుం జవరాంకు, మట్టదా
మందరవోల్లసల్లతలు, మల్లెలతావుల నొప్పుగాడ్పులున్,
జండుకుడున్నరేలు, నెటనాకు నమోఘబలంబులౌట గె
ల్పొందఁగ, నవ్వివేకుఁ డెటులుండు? బ్రబోధుఁడు నెట్లు పుట్టెడున్?

రతీ—ఓప్రాణేశ్వరా! మహామోహ మహారాజుగారి శత్రువయిన వివేకుఁడు
సామాన్యుఁడుకాఁడని తలఁచుచున్నాను.

కాము—ఓప్రియలారా! త్రివ్యభావముచేత వచ్చిన పీరికీతనముబయలు
బడునట్లుగా, నీవావివేకున శ్రేయపజ్జినవు? చూడు.

క. శరములు విల్లును నా కో
సరనీజముఖి! పూలెయ్యెన, తుణమేన్ ససురా
మరమగు సర్వజగంబును
దెగలక నాయా జ్ఞమిటి భృతినిల్పెడునే?

చ. మరపతిజారతం గలసెనుమ్మి యహల్యను, బ్రహ్మదేవుఁడున్
కరతనయన్ వరించె, గురుపత్ని నిగూడి రమించెఁ జంక్రొందున్;
బరుడిఁకఁ గానిమాగఁమును బట్టనివాఁడెవఁ డన్యదాజ్ఞచే?
నయ మఁటేవి మధురములట్లు భ్రమింపఁగఁజేయు లోకమున్?

రతీ—ఓ ప్రాణేశ్వరా! అదియంతయు సత్యమేకాని, శత్రుఁడు సహాయుఁ

న్నాడు గనుక శంకింపవలసియున్నది. యమనియమ ప్రముఖులయిన యాతని మృత్యువు మహాబలవంతులని వినుచున్నాను

కామ—ఓప్రియారా! నీవొక్కచలనంతుఁడయిన యావివేక మహారాజు యొక్కయమాది మృత్యులనే తలఁపున నిలుపుచున్నావుకాని మమ్ము విచారింపకున్నావు. మేము పూనికతోఁ దారనించినంతమాత్రముచేతనే వారందఱును నీవిషమములోఁ జెల్లాచెదరగుదునుమా!

గీ. ఇదటి కోర్కెనునియెదుర నహింసయెంత?

ప్రహృదర్యాదలెంత నాపజ్జఁ జూడ?

వినుము సత్యుండు నస్తేయుండు నపరిగ్ర

హండు నెంతవా రాలాభునొద్దఁ జెప్తు.

యమ, నియమ, ఆనన, ప్రాణాయామ, పృత్యాహార, ధ్యాన, ధారణ, సమాధులు నిర్వికారచిత్తులకడనేకాని యుత్తురుగాన వారిని సులభముగానే నశింపఁ జేయవచ్చును. అంతేకాక పారిపాలిటి మృత్యుదేవతలైన స్త్రీలును నాకధీను రాక్షసులు మెలఁగుచున్నారు.

ఉ. వారివిలోకనంబులును వారిసుభౌషణముల్ విలాసమున్

వారల కాగ్నింధ్రులును వారలహాసముఁ గ్రీడలేల? య

వ్వారలనానుసంస్కరణభాగ్యమె చాలు హృదంతరంబులం

కారయ నిర్వికారలకునైన వికారము పుట్టఁజేయఁగన్

—కేపించి వీరు మనప్రభువువారి యాత్మలయిన మద, మాన్యర్య, దంభాదులకు లోబడినవారయి మనరాజుగారి మంత్రీయైత్యధర్మునినే యాశ్రియింతురు.

రతి—ఓహృదయేశ్వరా! మీమను శమ దమ వివేక ప్రభృతులకును జన్మస్థలముక్కటియేయని విన్నదానకు.

కామ—ఓహా! ప్రియారా! ఒక్కజన్మస్థలమే యేకమని చెప్పనేల? మామ జనమందును నొక్కఁడేనుమా! ఎట్లన—

ఉ. ఈశ్వరసంగమంబునకు నెంతయుఁ దొల్తును మాయయందు నీ

విశ్వములో మనస్సనెడు విక్రతుఁడౌనుతుఁ డుద్భవిల్లె; నా

యాశ్వరమాతియే మొదట నెల్లజగముల్ముఁ జేసి మీఁదటన్

కాశ్వరతతఁ యయ్యెను బొసంగఁ గులంబులుమావి రెంటికిన్

తనికీ బ్రవృత్తియు, నివృత్తియు, నవి యిద్దఱు ధర్మగుత్తులుగలరు. వారిలోఁ బ్రవృత్తి వలన మహామోహుండు మూలపురుషుఁడుగాఁగల మావంశముపుట్టివది. నివృత్తి వలన వీశేషుండు మూలపురుషుఁడుగాఁగల యారెండవవంశము నుద్భవించును.

రతి—ఓహో! నామాయకా! అట్లయిన సహోదరులయ్యను మీలోమోక్షితులనెట్టి పరస్పరవిరోధమొనరించును?

కామ—మ, ఇలనే కామిమనంభవత్వముననే యొందు నృహాశరములే

పెరుచన్పర్థిలు నన్నదమ్ములకుఁ ; బృద్ధినివ్వంతయేయిగతులే?

కలుగన్ లేద జనక్షయంబయిన సంగ్రామంబు ముగిసెమీ

స్థలిలోఁ బాండవకారవోత్తములకున్ ధాత్రినిమిత్రంబునన్?

ఈజగత్తు సర్వమును మాషిత్రాజికతము. జనక్షయము మాయంబుఁ బక్షినుగుటచేత జగత్తంతయు మే మాక్రమింపకొనఁగా, నిలువలేక యదాయదవైన తనవారితో వివేకుఁడందఁడుఁ దిరుగుదు నెక్కడనో యడఁగియున్నాఁడు. ఇప్పుడా పాపాత్ములందు చేతఁ దండ్రినిపమ్ముకూడ నిర్ములముచేయుట కుద్యోగింపకొనియున్నారు.

రతి—పాపముకాంతింపకుగాక! పాపముకాంతిం పనుగాక! ఓప్రాణేశ్వరా! విద్యోపమాశ్రమచేతనే వారిష్ట్య డీపావప్యవసాయమునగుఁ బూనిసారా? లేకయిప్పుడు వారాలోచించినయుపాయ మేదియయినఁగలదా?

కామ—దీనికిఁ గొంచెము గూఢకారణమున్నది.

రతి—ఓప్రాణేశ్వరా! అది నాకేలచెప్పు?

కామ—నీవు స్త్రీప్యభావముచేతఁ దిఠికిదానవని నీకాపాపాత్ముల వారణ ప్రయత్నమును తప్పుబాలకున్నాను.

రతి—ప్రాణనాథా అదియెటువంటిది?

కామ—ఓప్రియురాలా! భయపడఁబోకు. వారివి కేసల హతాశులయినవారి కారకలేమిమా! ఇప్పుడు కాలికాశక్తితో సమానురాలయిన విద్య యనురాక్షసి యొక్కతె మనవంశమునందుఁ బుట్టునని లోకప్రవాదమొకటి పుట్టినది.

రతి—(భయముతో) ఏమిగతి? మనకులమునందురాక్షసి యెట్లుపుట్టునాయని నాహృదయము కంపమెత్తుచున్నది.

కామ—ప్రియురాలా! జడియకు జడియకు. ఇది వట్టి కింవదంతియేనుమా!

రతి—తరువాత నారాక్షసి చేయఁగల పనియేమి?

కామ—ప్రియురాలా! బ్రహ్మదేవునిభార్య సరస్వతియనియొకతె యున్నది కదా! ఆమె యాప్రకారము చెప్పినదట.

ప్రస్థర, సంకంబుల్ లేని యాయీశ్వరునివలన సంసర్గము లేకయే

లంగాంచెన్ భార్యమాయాలలన మనసనన్ శ్లాఘ్యపుత్రున్ జగంబుల

పాంగారన్; వీరివంశంబుననె పాడమెదున్ బురియున్విద్యనాగన్;

మింగుం దదిద్రవ్యతండ్రిన్ బిరుజననిని భార్యవజంబున్ గులంబున్.

రతి—(భయోక్త-సంబుధి) ఓ సాణవల్లభా! రక్షింపుము. రక్షింపుము.

(అని భతను గాగిలిండుకొనుచున్నది.)

కాము—(స్వర్ణముఖునుభవించితనగా)

చ. పులికలుకాడ, జాపులను బొజ్జగఁ దారకలాడఁ బైపయిన

జలుదకుచవ్వయంబు భయభావమునన్ వడఁకాడఁ, గంకణా

పళి చిలుపాబుపాడ, భుజపలుక నీకరళాక్షి కౌగిలన్

జెలుపుగఁజేర్చు సాంపలరఁ జేసి, నిను నివనశాత్ముఁజేసెడున్

(గాధాలింగనము చేసికొని ప్రకాశముగా) క్రియురాలా! బెదరకు బెదరకు. మేము కీవిందియున్నంతరమును విద్యయొక్కడఁబుట్టును?

రతి—అరాక్షిని పుట్టుట మాప్రతిఃత్తులకు సమ్యక్తమా యేమి?

కాము—అవును సమ్యక్తమే. ఆ విద్య పితకున కుపనిషద్దేవియందుఁ బ్రబోధ కంబుఁడను సోదరునితోడఁగూడఁ బుట్టఁబోవుచున్నది. శమదమాదులందఱునందుల మనస్కప్తయత్నముచేయుచున్నారు.

రతి—ఓహృదియేకవారా! ఆత్మవివాశహేతు వయిన విద్యయొక్కయత్నాత్మి దుర్విసితు లెట్లు సంతోషించుచున్నా?

కాము—ఓప్రియురాలా! కులక్షయప్రవృత్తులయియున్న పాపకర్మలు శ్రేష్ఠ కాయము నెట్లుగణించును? మాదు.

చ. అరము స్యభావిదుష్టకుటిలాత్ములను భవ మెల్లయప్పుడన్

గరము వినాశహేతువగుఁ గారముకుం దముఁ గన్నవారికి?

ధరణిని ధూమసంచయము తా నలమేఘపదంబు నొంది స

తర్గముగ నగ్నినార్చి తరువాతను దానును నాశమొందదే?

[తరల.]

పాపీ! దురాత్మానీధిరా! పాపకర్మలమని మమ్మేయాక్షేపించుచున్నావు! ఓరూ!

గీ. “గర్వితుండైన, సుర్వార్థ గామియైన,

దా నొకింత కార్యకార్యదక్షుఁడని

కానివాడైన, గురునేని కార్యమెంచి

వసుధలోపలఁద్యజియింపవలయుఁజామ్మి.”

ప్రారాజికగాఢమ బురాణవేత్త బుదాహరించియున్నావి. అదిగాక యీ మా క్షేపణమునాంకాదునితోడే తన తండ్రియైన జగత్ప్రకృతుబంధించియున్నాడు.

ని మోహోదుఃఖహాడ దృఢపాశబద్ధుని జేసియున్నాడు.

కాము—ఓప్రియురాలా, అది మాకులక్షాదుఁడయిన విశేషము.

మతిదేవితోఁగూడ నిక్కడకే వచ్చుచున్నాడు.

మ. వనితా! చూడుము చిక్కి మానధనుఁ డావంక నివేశకుండు తె
ల్విని గన్పట్టెనుఁ గాంతి కోల్పడి, కడున్ స్వేచ్ఛానుసంచారు
ఘనరాగాదులచేఁ గలంగినమతిష్టాభృతులచం గూడి, కా
ఱ్ఱొనుపెన్మందునఁ గాంతివాసినశశాంకుబోలి భీతాత్ముడై.
శ్లోక మనమిక్కడ నిలువఁగూడదు. (అని నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఇది విష్కంభము.

[అప్పుడు వివేకమహారాజును, మతిదేవియుఁ, బ్రవేశించుచున్నారు.]

వివే—(ఆలోచించి) ఓస్రియురాలా! దుర్విసీతుఁడయినయీ బ్రహ్మచారియొక్క
గర్వయుక్తమయిన మాటలు నిపు విన్నావుగదా? వీక్షిండు పాపాత్ములమని మనలనే
యాక్షేపించుచున్నాడు!

మతి—ప్రాణేశ్వరా! లోకులు తమదోషముల నేల యెఱుంగఁజాలరు

వివే—వీర్యురాలా! చూడు.

కా. ఆహ! పాశముల నిర్మరంజనుని భానానందు నయ్యాత్వరుక్
మోహంభోనిధిలోఁ జిరంబుగఁ గరంబు న్ముంచి బంధించి గా
ఢాహంకారపరుల్ గురాత్మసులు నాయాదుర్మదాధుల్ మహా
త్సహంబాప్తుఁగ నీవు దీక్షక సుందరజీవి రత్నంకమున్.

అట్టివారు పుణ్యాత్ములు! ఆదురాత్ములచేతఁ బరాభవింపఁబడినయీశ్వరనివిముక్తుని
జేయుటకయి ప్రవర్తించుచున్నమనమేమో పాప కారులమట!

మతి—ఓప్రాణేశ్వరా! పరమేశ్వరుఁడు సహజానందసుందరస్వభావుఁడనియు
నిత్యప్రకాశుఁ డనియు సకలభువనప్రచారుఁడనియు వినుచుందుము. అట్టివాఁడే
యీదుర్విసీతులచే బంధింపఁబడి మహామోహసాగరమునందునునిగిపోయినాఁడు?

వివే—ఓస్రియురాలా!

సీ. సతతమహాన్నత ధృతినుంతుఁడయ్యెను సదమలసంపూర్ణశాంతుఁడయ్యె
బ్రబలతరై శ్వర్యభాసమానుండయ్యె మహితసంతతనీతినుంతుఁడయ్యె
నసమానఘననిశ్చలీంతఃకరణుండయ్యె సమయానుగుణ భీమకాలాండయ్యె
దరుణులూయలఁ దలూందిపురుషుండు త్యజింపఁజే తనైర్దైర్యగరిమ!
నల్లై యామహాపురుషుండు నరయ నిపుడు

వఱలమాయామహాదేవలలఁ దగిలి

చిరతరానూన సంబంధ గరిమకతన

దన్నుదా నెఱుంగఁగఁ జాలకున్నవాడే.

మతి—ఓపాణేశ్వరా, అట్లు సంభవింపదు. సహస్రకరణుడైన నూర్యుడంధః కారశ్శుచేతఁ గప్పఁబడుట సంభవించునేని, అప్పుడు దేవీప్రమానప్రకాశసాగరుడైన యాదేవుఁడును మాయచేత నడఁగియుండుట తటస్థింపవచ్చును.

వివే—ఓప్పీయురాలా! ఆమెజాడ యిట్టిదని యూహించుట మనకు శక్యము కాదు. వారకాంతవలెనే యామాయాదేవి యసత్యములయిన భావములను గనఁబఱచుచుఁ దానాపరమపురుషుని వంచించుచున్నది. చూడు చూడు.

చ. స్ఫటికముభంగి న్వచ్చరుచి భాసిలుదేవు స్వయంప్రకాశుని

గటకట! యల్పురాలయి వికారవిధేయునిఁ జేసెమాయ; ప్రా

కటమగు దానిసంగతిని కాంతినొకింతయుఁ గోలుపోఁడతం

డటులయియున్, పఱచెడును నాతనికామె యుధీరతం గడున్

మతి—దుర్విదగ్ధరాలయిన యామె యేకారణముచేత నుదారపరితుడయిన మామహామహుని వంచించుచున్నది?

వివే—ప్రయోజనమునుగానికారణమును గానివిచారించి మాయవలెకాంచుచుండలేదు. స్త్రీపీకాదముల కద్ది న్వభావమే. చూడు.

చ. నరులదయార్ద్ర కోమలమనంబులు లోఁగొని నామలోచనలో

సరసన నేమిచేయుటకుఁ జాలరు తారు ధరాతలంబునన్?

పురుషులమోహపెట్టుదురు, బుద్ధిగలర్లు, విషాదపెట్టుదుర్.

మరి పెరపింతు, రాసలఁ గర్గంతురు, చేయుదు రాత్మదాసులన్.

తీయొక కారణముగూడ గలదు.

మతి—ప్రాణేశ్వరా! అదియేది?

వివే—దురాచారురాలయిన యామె “నేనిప్పుడు యాపనముపోయి యేండ్లు నదాననయి యున్నాను. ఇతఁడును బురాణపురుషుఁడు; న్వభావముచేతనేవిషయ విమోక్షుఁడు. కాబట్టి నాతనయొనీనే పరమేశ్వరగృహదనునందునిలిపెదను.” అని లోచించినది. తల్లియభిప్రాయము నెఱిగి భేదమేమియులేక యామెనేపోలిన స్వస్థున నవద్యారములు గలపురములను నిర్మించెను.

గీ. ఒక్కఁడియ్యును వహించి పెక్కురూపు

లలకరీరపురంబుల నతఁడు చొచ్చి,

స్ఫటికమణిబోలి యాత్మచేష్టలకు ధాను

నానివానికిఁ దగ నలవర్చుకొనియె.

మతి—(అలాచించి) ఓప్రాణేశ్వరా! తల్లియెటువంటిదోపుతున్నాను! వాడే పుట్టునుగదా!

నివే—అప్పుడు మనస్సుయొక్క శ్రేష్ఠపుత్రికాను దనమన్మథమేదాన యహంకారుడువచ్చి తన్నుఁ గొఱిలించుకొనఁగాఁ బరమాత్ముడు—

చ. బ్రమసి, యవిద్యచే యునితరంఁడి, యాశ్వరుఁ డామనస్సుచే

యు మహితకన్పనందగిలి, 'యవృక్షమందిలి; వీరు నాపితల్;

విమతులుఁ బ్రత్రమిత్రులును వీరె; కలంబు బలంబు విద్యద్ర

వ్యయనివె; భార్య యామెయని స్వప్నములీయవి వెక్కులాండెను!

మతి—ఓప్రాణేశ్వరా! ఈప్రకారముగా నతిద్విగతమయిన విద్యచేత ధను చెడియున్న పరమేశ్వరునియందుఁ బ్రతిభా సంభవ మెట్లు గలుగును?

నివే—(లజ్జతో నధోముఖుడయి యున్నాఁడు)

మతి—ప్రాణేశ్వరా! గురుతరలజ్జాభరముచేఁచిరి స్వనంచుకొని యూరలేమి?

నివే—ప్రియురాలా! స్త్రీలహృదయములు తలుచుగా నీర్వహించుచేత నేను సాపరాధుఁడ నగుదునుగదానుని శంకించుచున్నాను.

మతి—ప్రాణేశ్వరా! అన్యతః గనిగిన స్త్రీయమాత్రమే తనకరుణకుఁ ధర్మాధికారాన్నిపారమునందుఁ దగిలియున్న భతకయొక్క మనోభిప్సితములకు ములు చేయుదురు.

నివే—ఓ ప్రియురాలా!

కా. ఉగ్రోద్యద్విరహాతఃయా మపనివద్యోషీన్మణీయోగ న
య్యగ్రశ్లాఘ్యుల శాంతిముఖ్యుల సుసాహాయ్యాప్తి నాకబ్ధినన్,
జాగ్రత్తన్ తుణకాలమిపు విషయేచ్ఛల్మాని వలికంచినన్,
జాగ్రత్తున్వస్థుఁడుపై ధామవిరతిన్ గల్గం బ్రబోధుండిల్కా.

మతి—ఓప్రాణనల్లభా! ఆహంకారాభిమానియైనను గులప్రభుకను మోక్షము కలిగెనుపక్షమున, అప్పుడు దేవరవారి కామెలోడి నిత్యానుబంధము గునుగాక యనియే నాకోరిక.

నివే—అలాగున నయినపక్షమున, నామనోరథములచిరముగాఁ బ్రసాదింపింతులు నయివలె. అట్లేకదా—

పీ. జగములకాదియు శాశ్వతండుఁ బ్రభువు నై వెలుగొంటు పహా
బహువిధంబులఁ దాముభాగింది, దేహనివేశంబులందుఁ బ్రవేశ

శిశువుగాఁ జేసి, పరభు మృత్యుపదంబు పొందించుకొని గలిగఁజేసి,
యడఁబ్రహ్మద్రోహులైన యవాంశకి మరణఁజేరికెందు మఱయు కాస్త్ర
విహితమైన పాపి బిచ్చిత్త విధిని నేను
మహితవిజ్ఞాన మహిమచే మహినొనర్చి,
మరిలసావించువాడేబో ధీరముగాను
బూని బ్రహ్మకథావంబుఁ బుడఁపిమీఁద.

అట్లుగనుగాక! పృథ్వికృత్యార్థిభారముఁ బ్రోగోధోన్మత్తి నిమిత్తము శమాదుఁను సమ
మూర్తము.

(ఇద్దఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ద్వితీయాంకము.

[అంకట దంధుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

దంధు—“వత్సా! దంభా! అమాత్యనహితుఁడయి వివేకుఁడ! ప్రబోధియ్య
ధాను! మదమాదుల శాస్త్రాధ్యక్షులకుఁ బంపియున్నాఁడనిన్నాఁడు. అసన్న
సాగుచున్న నాన మౌనులక్షణమునుమాన్వటకయి మీయ శ్రద్ధఁపొంది పృథ్విక్రియచేయు
వాను. భూమంతులలోఁ బరిమన్యుక్తి తేత్రిమయి వారణాశిగరమున్నది. నీవందుఁ
గల నాన గ్రామము వారియొక్కయు మోక్షకార్యవిఘ్నమునిమిత్త మతిప్రయత్ని
ము చేయవలెను.” అని మహామోహమువా రజ్ఞాగారునాకాజ్ఞాపించియున్నారు. కాబ
ట్టి నాను విశ్రులయినవారితో నిండియున్న యీవారణాశిపురమునందు నేనిష్పడుమా
ప్రభువువారు సెలవిచ్చినట్లుగా వారియాజ్ఞలను నిర్వహించితిని. ఇప్పుడిక్కడనాయా
క్రితులు (దాంభికులు)

చ. గణికలయిండ్లఁ గంఠాదవుకాంతల యాననీధు వాసుదత్త,

బ్రహ్మతీర్థోత్సవంబును రాత్రులు వెన్నెలలోనఁ బుచ్చి, బ్రా

హ్మణులమటంచు దీక్షితులమంచుఁ దపస్సులమంచుఁ బండితా

గ్రణులమటంచు ధూర్తులు జగంబును మోసమొనర్తు రెంతయునో.

‘చూచి’ భాగీరథినిదాటి యిప్పుడీనంకనే వచ్చుచున్నాఁడు. ఈపాంధుఁ డెవఁడయి
ముండును?

గీ. ఒకట నభిమానమున మండుచున్న యట్లు,

మించి లోకతీర్థంబును విగ్రహపటు

వృశులవాజాలమున బెడరించునట్లు,

ప్రజ్ఞ చే నవ్వునట్లు, గన్పడెడు నితడు.

ఇతడు దక్షిణరాధాదేశమునుండి విచ్చియుండునని నేనూహించెదను. కాబట్టి నేనితని వలనఁ బూజ్యుడయిన యహంకారుని స్మృతాంతమును దెలిసికొనెదను.

[అప్పుడు పముని చెప్పినట్లుహంకారుడు ప్రవేశించుచున్నాడు]

అహం—ఓహో! ఈజగత్తంతయు మూఁఘమయ మయియున్నది. ఎట్లున—

చ. గురుమతము నివసంగనరు; గోప్యకుమారిల కాస్త్రరీతిగా

నరు; విన రాప్రభాకరుఁడొనర్చినబోధ; యిక్కల దేవతా

గురుకథ? శేషభాగ్యమునుగోరరు; నూత్నపదార్థతత్వముల

నరపశువుల గ్రహింపరు; తలంపరు పాశుపతంబు స్వస్థులై.

(యూచి) వీరర్థజ్ఞానశూన్యులు ; శేషస్వాధ్యాయపరులు ; వేదములను నీటఁ గలవు చున్నారు. (మరలి మఱియొక చోటికి నడచి) వీరుభీష్మపలకారకే యతివేషమునుఁ గ్రహించినారు; శిరోముండనములు చేసికొన్న యీపండితంచున్యులు వేదాంతకాస్త్రము ను బాగుచేయుచున్నారు. (నవ్వి) —

గీ. మహిని బ్రత్యక్షముఖ్యప్రమాణసిద్ధ

ఘనవిరుద్ధార్థములు వీరె జనములకును

బోధదేయుడునుండంగఁ, బుడమిమీద

బాధవాదులకడఁ గలపాపమేమి?

ఇట్టివీరి సంభాషణలు విన్నను మహాపాతకము సంభవించును. (మరలమరియొక చోటి నడచి) వీరు కష్టపడి తర్క-మతము నభ్యసించిన వైషేషికపతాదులు. ఈపాపండుల కేషుల పశువులే. వీరితో సంభాషించినవారు సహితమునరకములపాలగుదురు. అందుచే త వీరిని దృష్టి పథమునుండి దూరముగాఁ బరిహరింపవలయును. (మరలమఱియొక చోటికి నడచి) —

ఉ. అల్లరె గంగయొద్దఁ జిలలందుఁ గనకాస్త్రరీణోపవిష్టలై,

యల్లన దర్శముప్రియతహస్తము లూర్పగఁ, బూజపెట్టెల

ల్లన నిల్చి, పూసలెగయం గొనవ్రేకుల నక్షమాలికల్

సెల్లగఁ దిగిప్పుచున్, ధనికవిత్తములన్ హరియింతురీ దాంభికుల్

(మరల మఱియొక చోటికి నడచి) వీరు త్రిబండివేషములచేత జీవనముచేసెడు ద్వైత ద్వైతమాగ్న-పరిభ్రష్టులు. (మరలవేట్రాక చోటికి నడచియూచి) ఓహో! ద్వారసః

ములు పోయిని దొండవకూగురుండఁగా, క్రిందనందందుఁ గృష్ణాజినములును సన్నెక్కఁడు శ్చ యజ్ఞపాత్రములును జపాలములును తోళ్ళును రోకిళ్ళును బ్రకాశంపఁగా, నిరంతరహుతాజ్యవాసనతో నిండినఘామముచేత గగనమండలంబరితయు నల్లపడఁగా గంగా సమీపమునందుఁ బ్రకాశించుచున్న యాయాశ్రమపద మెవ్వరిదయియుండును? ఇది నిశ్చయముగా నెవ్వరిదోయొక దొడ్డ గృహస్థునిగృహమైయుండును. కానిమ్ము. అతిపవిత్రమయినయిది నేను రెండుమాడు దినములు వాసముచేయుటకు మోగ్యమయినది గాఁగ న్నడుచున్నది. అని ప్రవేశించిచూచి అహా!

చ. ఉదరమునన్ భుజంబులను నూరువున్ గళమందు తొమ్ముఁగ్
బదవులఁ జెక్కులన్ నుదుట పీపున గడ్డమునందు జానులన్
బదునుగ బొట్టుపెట్టి, కటిఁ బాణులఁ గణఁములందు జొట్టునం
దుదుటున దర్భించి, యితఁ డొప్పెడు దంభమురూప మొందెనాన్.
మంచిది. నేనతని స్మృతిపరీక్షఁబోయెదను. (సమీపమునకుఁబోయి) నీకుశుభమగును గాక!

దంభు—(హుంకారముచేత నాతని నవలించుచున్నాఁడు.)

వటుఁడు—(ప్రవేశించితొట్టుపాటుతో) ఓ బ్రాహ్మణుఁడా! దూరముగానిలకుండు. పాదప్రక్షాళనముచేయుక యాయాశ్రమపవనును ద్రొక్కఁగూడదు.

అహం—అయ్యో నే నెక్కడనో పాపతుఁడవ్వు. దేశమునకు వచ్చివాఁడను. ఇక్కడ శ్రోత్రియులయిన యతిగులను గృహస్థు లానన పాద్యాదులచేతనయిన నెదుర్కొనకున్నారు.

దంభు—(చేసెఁగచేత నూరడించుచున్నాఁడు.)

వటు—దూరదేశమునుండివచ్చిన మీకులశీలాదికమును జక్కఁగా విచారింపుమని మాగురువులవారాజ్ఞాపించుచున్నారు.

అహం—ఏమీ! ఇప్పుడు మాకులశీలాదికమును గూడఁ బరీక్షింపవలయునుగా? వినుము—

చ. ఉత్తమమర్వి గౌడమహీ; యుత్తమమందును రాధికాపురం ;

బుత్తమమందు శ్రేష్ఠికుల; ముత్తముఁ దందును నాదుతల్లడి; న

రోవ్విత్తమలెన్నఁ దత్తనుజా; బుత్తముండంగడు నేను వారిలో

సత్తమబుద్ధిధైర్య వివర్యోదవివేక సుశీలతాదులన్.

దంభు—(వటునివంకఁ జూచుచున్నాఁడు.)

వటు—(బాగులకలమును నలుమదివలె) నేనా! పాదప్రక్షాళనము చేయించు

అహం—నవగోకానియ్యి! ఇట్లు చేసికొనుటవలన దోషమేమున్నది? (అలాగునజేసి దాచునని వచ్చుచున్నాడు.)

దంభ—(వండ్లకాటికి) నీవు మూరముగానిలముందు. గాలిలోఁగలిసి చెనుట బిందువులు మామీఁదికివచ్చును.

అహం—ఓహో! ఈబాగ్నాగ్ని మూల్యమయినదిగానున్నద!

పలు—ఓబ్రాహ్మణా! అందుకు నెదబోయిమేమి? వీరిసన్నిధిని—

గీ. పూజ్యపాదాబ్జములంబు ముట్టుకొనక,

భక్తిఁ బీఠాంతఃపుంతులభాగమునకె

స్వీయమాదాపణి మరీ వివరితిచేత

స్వపతివరులు నీరాజనం బిడుదు రేఱును.

అహం—(తనలో) ఈదేశము కేవలదాంభిషంబు కనుకూలమయ్యింది. కానియ్యి. ఈపీఠముమీఁద గూరుచుండెదను. (అనికూరుచుండుచు వ్రేలుచున్నాడు.)

పలు—అరగ్రాధపాదులవారి యిహపితము నన్యులొక్కమీరిపఁగూడదు.

అహం—ఓరిపాపాత్ముడా! దక్షిణరాధాదేశమున ప్రసిద్ధులైనమావంటి శ్రీశుద్ధులసహితి విాపీతము నెక్కడగరా? ఓహూ! మాకుశీలములు వినును—

ఉ. మాత మహాకుటీన ; మఱి మత్సరీ శ్రోత్రియపుత్రి ; మాకుటనే

బూతుఁడఁదరిడికంటె; వీను పూర్వము మత్సరీయన్న మిత్రున

స్మాతులపుత్రిమీఁద నణుమాత్రీ మబ్ధపునింద రా, నెవ

భ్యాసపుబాంధవం బని ప్రియాంగనఁ బోనిడి యైతి శుద్ధుఁడనో.

దంభ—ఓబ్రాహ్మణా! అదియంతయు నక్షేయయియుండును. అయినను నీకు మాప్యతాంతము తెలియదు.

చ. మును పాకసా బ్రహ్మపురముం గనివచ్చుట కేను బోవఁగా,

మునివరులొత్మ పీఠ బయముం డిగి రెల్లరు నన్నఁజూపి; యా

వశభవుండు నన్నఁ బ్రియభాషలఁదేటిచి శుద్ధిగాఁగ ది

గ్గున నుపవిష్టఁడేని నఁగోమయలెత్త నిజోయపీఠికన్.

అహం—(తనలో)అహ! ఏమి యీదాంభికబ్రాహ్మణుని యత్యుక్తి! (అలా

ంచి) ఇతఁడొకచోర దంభుఁడే యేమో? అయినంగానియ్యి. (కోపముతో బిగ్గరగా) ఓనీ! నీవేలగర్వపడెదవు?

చ. శతముఖుఁ డెంతవాఁడు? మఱి సారసగర్భుఁ డనంగనెంత? యీ

చీతిపయి నేమిలెక్క మునీసింహు? లెఱుంగవు నీవుమత్తప

స్తవమహిమము; వాసవశతంబును బ్రాకృతతంబు మానిరి
 డ్యునును గూలలేదే విగ్నేష్ గతికాక నేను మోహగన్.

దంధు — (చూచి సంకోషముతో) ఓహో! అగ్రా! మీరు నాపితృమహా
 క్షుణ్ణి హంకారులు దేవా! లోభుని మాతృజుడ నయినదంభుడను నేనుమిత నమస్కా
 ము చేయుచున్నాను.

అహం—ఎసాన్! దీప్తియుష్మంతుడవుకమ్మ. నేను ద్వాపరాంతమునందున్నా
 విన్నగు నీవుబాంబులు. చిగ్గకాంబెడఁబాసిగూంకటచేతిను వార్ధక్యగ్రస్త్రుడనగు
 బ్రేతను నిన్నప్పే నుతిన్నఁగాగుజుతుట్టలేక పోయినాడను. మఱి నికుమారుడయ్య
 కునత్తునకు గురిలమా?

దంధు—అతఁడు త్వేమముతోనున్నాఁడు. అతఁడును మహామోహమహారాజు
 గారి గొప్ప నమవర్తిండును నిక్కడనే యున్నాఁడు. అతనిని విడిచి నేనొక్క
 మహాక్షుణ్ణుని గుఱున బ్రాహ్మణులు నిలుపఁగలుగుదునా?

అహం—బ్రాహ్మణులయిన త్వేక్షుణ్ణు లోభుడనును గుళులయియున్నారా?

దంధు—వానిను నిక్కడనే యున్నాఁడు. వారులేక నేను త్వణమయినను నిలువ
 లేరు. బ్రాహ్మణులయిన త్వేక్షుణ్ణుల కేవలమొకద యుచేసివారు?

అహం—చక్కా! వివేకవినిలన మహామోహున కేమాయుపద్రవము కలుగనున్న
 భని విని యాతఁ డంతయును చలసికొనలెనని ఎచ్చినాను.

దంధు—తమ రాక మేలయినది. మహామోహమహారాజుగా రింద్రలోకమునుండి
 నేటలేపట నిచ్చటికే వచ్చుచున్నారని విన్నాను ఆయన యీవారణాసీ నగరమునె
 రాబధానిగాఁ జేసికొందురనియు నొకలోకప్రచాదీము పుట్టినది.

అహం—ఁమస్తాత్మలయందును వాంఛుచేసెడుమహామోహుఁ డీవారణాసియం
 దుండఁగోమటకుఁ గాగణమేమి?

దంధు—మఱియేమున్నది? వివేకుని నష్టగింపవలయుననియే.

గీ. శాశ్వతబ్రహ్మపురి కాశి, జన్మభూమి

యచని విద్యాప్రబోధోదయముల కరయఁ;

గులవివాశశనిధి కెత్తుకొన్నయాచి

వేసుడిందుండఁ గోరెడు విశువ కెపుడు.

అహం—(భయముతో) అట్లయినపక్షమున్న దీనికిఁ బ్రతీకార ముశ్యమైనదే.
 ఎట్లనిను?

క. పురహరుడు హరుడు కరుణం

బరమపదజ్ఞాన కూన్యమానవతతి కి

ప్సరి భవభయహరతారక

మరపుగ నవసానవేళ నుపదేశించున్.

దంభు—అది సత్యమే. అయినను గామకృధాద్యభిక్షుతుల కది లభింపదు
దానినిబట్టియే తైత్తిలిట్లు చెప్పచున్నారు—

క. విద్యా తపోయశస్సుల

హృద్యముగఁ గరంబు లంఘు లెదయు నెవనిక

య్యాయని శివుఁడేరునోయన

వద్యతి నాతండ్రి తీర్థలమును బొందున్.

[తెల్ల]

ఓహో! జనులారా! ఇదె మహామోహమహారాజుగారు వచ్చుచున్నారు.

చ. స్ఫటికమణీవితర్దికిల జల్లుడు చందనగంధతోముముల్;

పటుగతి యంత్రీమార్గములు పన్నుడు వారిగృహంతరంబులన్;

స్ఫుటముగఁ గట్టుఁ డెల్లెడల భూరిలనన్మణితోరణావళుల్;

చిటుకున నింద్రచాపసమచిత్రపతాకిల నెత్తుఁ డంతటన్.

దంభు—అయ్యో! మహారాజుగారు సమీపమునకు వచ్చినారు. కాబట్టి వి

రాజున కెదురుగాఁబోయి గౌరవింపవలయును.

అహం—అలాగుననే చేయుదుము. (ఇద్దఱును నిష్క్రమించుచున్నారు)

ఇది ప్రవేశకము.

—॥०॥—

[అప్పుడు మహామోహమహారాజుగారు మహావైభవముతోఁ బరివార
సహితముగాఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

మహామోహుడు—(నవ్వి) ఓహో! మూఢులు నిరంకుశులుగాదా?

చ. కలదఁట! యాత్మయొక్కటి జగంబున దేహముకంటెదేలుగా?

ఫలమది మ్మిందగాంచునట, భద్రముగాఁ బరలోకమందహా!

వలవనియీదురాశయు నభస్తరురాజము పూచి స్వాదున

త్ఫలముల నిచ్చునన్న భ్రమపటిడికాదె తలందిమాడఁగన్?

ఇటువంటి స్వకపోలకల్పము చేత రేనిపదార్థము నొక తానినిస్థిరించిదుస్స్పండిత్య
గల ప్రబుద్ధలీప్రపంచమును వంచించుచున్నారు.

కా. అహ! లేనిపదార్థమున్నదని మిథ్యలో పలుకునయ్యాస్తే
దోహలో నాస్తికులందు దూష్యులనుచున్ దూషించు సత్యాధ్యులన్
మాహాత్మ్యస్థితిఁ బంచభూతపరిణామంబౌను, శైతన్య సం
దోహం ; బెవ్వరు దేహభిన్నునిఁగ నెంచుం జూచితే జీవునిన్?

రు తమ్ముకూత్రమేకాక లోకమునంతను వంచించుచున్నారు.

మ. తనువులో వక్త్రముఖాంగ సంపయముచేతన్ నుల్యముల్ కాఁగ, జే
ఱన నేలా కులముల్? పరాంగన యి దన్యాథాం బిదన్ భేదముల్
గనరా వింతయునొక! హింస బరకాంతా స్వాపతేయాక్రమం
బును దోషంబని కల్పనల్ సలిపి రొపుల్ పుట్ట నిష్పరుషుల్.

అగోచించి క్లానునతో) ప్రత్యక్షమే ప్రమాణమగుటనుబట్టి సర్వవిధములచేతనులోకా
దుర కాస్త్రమేకాస్త్రము. “పృథివ్యాపస్తేజో వాయుపుట తత్త్వములు; అగ్ధకామములు;
గ్రుహభావములు; భూతము లేజ్ఞానములు; పరలోకము లేదు; మృత్యువేమోక్షము”
ని యీకాస్త్రమున న్మిదీయాభిప్రాయానుసారముగా వాచస్పతి రచించి చార్య
నికొనమర్పించెను. అతఁడుశిష్యపశ్యమాగతమున దానినిలోకమునవ్యాపింపఁజేసెను.

[అంతటఁ జార్యుఁడును శిష్యుఁడును బ్రవేశించుచున్నారు.]

చార్య—వత్స—నీ వెఱుఁగుదువు. దండనీతియేవిద్య; దానిలోనంతర్యాత్మ
నియినదే వాతఁ. త్రివేదములును ధూతకాపిలాపములు. చూడుము—

గీ. యజ్ఞులకు ద్రవ్య నాశ క్రియాదికంబు
వలన స్వర్గఫలంబుది వచ్చునేని,
ధరణిలో దావహిన్న దగ్ధంబులైన
పాదపంబులవలనను ఫలములూదవు.

సతీయును,

గీ. పుడమిలో యజ్ఞమునఁ జంపఁబడెనునట్టి
పశువునకు స్వర్గసాఖ్యంబు వచ్చునేని,
యజ్ఞపశువునగాఁ జేసి యజ్ఞకర్త
స్వర్గసాఖ్యమందఁ దనతండ్రిఁ బనుపరాచె?
మరణము నొందినవరుకుఁ
గరమునఁ బ్రార్థంబు తృప్తి గలిగించెడుచో.
ధగ నాతిన దీపంబున
కురుకాంతిని చైలదాన ముత్సాదించున్.

శిష్యు—అచార్య! ఈప్రకారముగాఁ బుగుమలకుఁ దినుటయుఁ గ్రాగటయు నే పరమాధికములయినపక్షమున, ఈశైలిమీలు సంసారసుఖమును విడిచియోనామఁగోర తరములయిన పారాక సాంతవృత్తకాలాదు లగుదుఁజునులచేత శ్రమపడుచున్నాఁడు?

చార్య—పంచకప్రణీతిములయిన యాగులుచే మోసపోయిన యాముగ్ధుల కాకామోదకములచేత నె యిట్టిస్థితి కిలుగుచున్నది. చూడు—

గీ. భుజనివీడిత ఘనబాహుముల భుగ్ను

కుచయు గాభోగకాంతోపసూహ మేడ?

భ్రష్టమిద్ధుల భిక్షివీ వాసరలు

సూర్యకిరణమున దేహోషమేడ?

శిష్యు—అచార్య! గుణమిశ్రితమయిన సంసారసుఖము పరిహరింపఁదగినదని యాధముగాఁ దైరిమలు చెప్పుదుగదా?

చార్య—(నవ్వి) ఇది గుణరసశువులయొక్క దుర్బుధివిలసనము.

చ. అవనిని దుఃఖమిశ్రితములొటను నింద్రియానన్య సౌఖ్యముతో

తివిరి త్యజింపఁబోలు ననాధీర్షిలు మూర్ఖులెకాతిలంపఁగన్

జవిగల తెల్లబిల్వమున సారతరంబగుశాలిధాన్యమున్

దేవులఁ ద్యజించు నేయుముకిఁ దాలుచునటంభు వివేకి యెవ్వఁడన్ ?

మహామోహు—ఓనహా! చిరికాలముండుఁ బ్రామాణికములయిన విదినములు కల్గసుఖమును గలిగించుచున్నవిగాదా! (మాచి యానందముతో) ఇతఁడునాశ్రియఁడుఁడయిన చార్యుఁడా?

చార్య—(మాచి) ఇతఁడు మహామోహనుహారము (చూపగునకుఁబోయి) జయమగుఁగాక! జయమగుఁగాక! ఓమహాంజా! ఇదిగో చార్యుఁడు ప్రణామము చేయుచున్నాఁడు.

మహా—చార్యకా! నీకు స్వాగతము. ఇక్కడఁ గూడ మండుము.

చార్య—(కూచుచుగిరి) ఇది కలియొక్క సాప్తాంగప్రణామము.

మహా—అచ్చటఁ గలి. కవ్యాహతకుళమా?

చార్య—దేవరహర్షి ప్రసాదమువలన సర్వత్ర కుళిమే. అతఁడు కార్యశేషమును గూడఁ దీర్చి మఱి దేవరప్రసాదములను సందర్శింపఁగోరుచున్నాఁడు.

చ. ఎవఁడు, మహత్తరంబయిన యేలికియాజ్ఞనుబూని దాని శా

త్రవహనసంబున నైతిని, తత్తత్కర్మముఖపసాముఁడై,

యవరళ హుళా పూణా హృదయంబున దగ్ధనమిచ్చునోమి పా
దవనజవందనం విశు, నతం దశిధన్యదూ భృన్యకోటిలాన్
మహా— ఇప్పు డాకలి యేమేమి చేసియున్నాడు?

చార్వా—దేవా! చిత్తగింపుము—

“చ. శ్రుతివిహితార్థమాగ్రములచొప్పు నొలంగి మహాబసుల్ యథే
ప్రతఁ జరియించుచారయిరి జరితునుగొరకు సుకింత లేక; యీ
గతికిని మేము వాకలియఁగాడు, మదీయబలంబు గాదు; ని
శ్రుతముగఁ జొరవంబుఁ జెనుచుం బ్రభుమన్ననయే భటాకిక్.

అక్కడ నుత్తరపథికులును బాశ్చాత్యులును వేదములనే త్యజించినప్పు డేక శమదమా
దులకధయేల? ఇతఁ స్థలములయందు సహితము వేదములు లఘుయగా జీవికామాత్ర
ఫలములేయనవి.

గీ. అగ్నిహోత్రంబు, వేదకృతుంబు, మఱి త్రి
దండమును, దేహమున భస్మధారణంబు,
బ్రహ్మయను బొందుము లేనిపదలకును,
జీవిక లి బృహస్పతి చెప్పె మున్ను

కాబట్టి కురుక్షేత్రాశ్రమముందు విద్యా ప్రబోధప్రదయమగునని దేవరవా
న్యస్థాపనయందును శంకింపవలవదు.

మహా—చక్కగా సాధించినాడు. అత్యర్థమునన్యర్థమయిన దానినిగాఁజేయుట
గొప్పపనికదా?

చార్వా—దేవా! దేవరవారికి విన్నవింపవలసినది మఱియొకటియన్నది.
మహా—అదియేమి?

చార్వా—విష్ణుభక్తియను పేరుగల మహానుభావురాలయినయోగిని యొకఁ
యన్నది. ఆమె సర్వోత సంచారము చేయుండఁ గలిచేత నిఘపఁబడిన దయ్యను,
తదనుగృహీతులయినవారిని దేవీదాదుటనును మేము శత్రులము కాకున్నాము. కా
బట్టి దానికిఁ బ్రీతికారమును దేవరవారే సావధానముగా నాలొచింపవలయును.

మహా—(భయముతోఁ దనలో) అక్కటా! ప్రసిద్ధమహాప్రభావ యయినయా
యోగిని మాకుస్వర్గావవిద్యోసి. దుస్సాధ్యురాలు. కానిమ్మ. (ప్రకాశముగా) ఓయీ!
మనకేంకతోఁ బనిలేదు. కామక్రోధాదులగు శత్రువులముందట దానిపని యెక్కడ
సాగును?

ప్రబోధ చంద్రికాయము.

చార్వా—అట్లు ముగియుకలుఁడల్పఁడనిజగింపఁడైనవాడేమఁటియుండఁగూడదు.
క. అని అల్పఁడయ్యెను మర్మము

లరసి మహాబాధఁ బెచ్చు నవనీశునకున్;

గర మల్ప మయ్యెను ముల్లది

చరణమున కపార మైనశృమ మొనరించున్.

మహా—(తెరవంకఁజూచి) ఓరీ. ఏవఁడక్కడ?

[దావారికుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

దావా—స్వామీ! ఏమియాజ్ఞ?

మహా—ఓరీ! అసత్సంగ! “ఏమఁటియుండకయోగినియయిన విష్ణు భక్తినిమీరే హతముచేయవలెను.” అని కామ క్రోధ మద మాన మాత్సర్యాదులతో నేనాజ్ఞాపించి నట్లుచెప్పెను.

దావా—దేవర సెలవిచ్చినట్లు చేసెదను. (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

[అప్పడు పత్రిహస్తుఁడై యొక పురుషుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

పురు—(తనలో) సమదృశిరమునందలి పురుషోత్త మనంజ్ఞుగల దేవాలయమునందున్న మద మాన నామధేయులగు ప్రభువులు మహారాజునన్నిధానమునకుఁ బంపఁగా నేనీప్య దుత్కలదేశమునుండి వచ్చినాఁడను. (చూచి) ఇది వారణాశి; ఇది రాజ మందిరము. ఇందుఁ బ్రవేశించెదను. (ప్రవేశించి) ఈప్రభువువారు చార్వాకునితో నేనో మంత్రాగ్రోధన చేయుచుఁ గూరుచున్నారు. వీరిసమీపమునకుఁ బోయెదను. (సమీపమునకుఁబోయి ప్రకాశముగా) దేవా! జయమగుఁగాక! జయమగుఁగాక! తమకుఁ బంపఁబడిన యీపత్రికను దేవరవారు చిత్తగింపవలయును.

మహా—(పత్రికనుపుచ్చుకొని) నీవెక్కడనుండి వచ్చినావు?

పురు—పురుషోత్త మాలయమునుండి వచ్చినాఁడను.

మహా—(తనలో) ఇదియేనో ప్రాచీనాతిక మయిన కార్యమయి యుండును. (ప్రకాశముగా) చార్వాకా! ఇప్పడు నీవుపొమ్మ. కఠినవృత్తునందు నీవవహితుఁడవయి యుండవలెను.

చార్వా—దేవరవారాజ్ఞాపించినట్లుచేసెదను. (అనినిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

మహా—(పత్రికను జూపుచున్నాఁడు)—“స్వస్తి! శ్రీవారణాశీపురవరాధీశ్వరులయిన మహారాజాధిరాజరాజపరమేశ్వర మహామోహమహారాజులవారి పాదపద్మములకు రీతిపురుషోత్త మాలయమునుండి మదఘానులు సాష్టాంగప్రణామములుచేసి చేతుగల విన్నపము ఇక్కడ మేము నిరంతర జేయుచుతో నున్నాము. తరువాత శాంతిదేవి

ఈనగల్లియందు శ్రీధర్మోగ్రూడవివేచనదాత్యమునుబూని యుపనిషద్దేవని వివేచనతోడి సత్కమముకొఱి విహర్తిశమును జరిబోధించుచున్నది. మఱియు ధర్మగ్రూడు కామనశా బుడయ్యను వైరాగ్యాగులచే వేటుపటుపలుచినవానివలె గానబడుచున్నాడు. అందుచేత సత్యుడు కామనినుండి విడిపోయి యొకానొకప్పుడు నిగూఢముగాఁ దిరుగుచున్నాడు. కాఁబట్టి యీసంగతిని దేవరదివ్యచిత్తమునకుఁ జేసెను.” —
(కోధముతో) అహా! ఏమిది? ఈయతీయగ్రూడు శాంతికిసహితము భయపడుచు న్నార! ఈశాంతి యొక్కడనుండి పుట్టినది?

ద. అజ్ఞాఁడు సృష్టిమాత్రనిరతాత్ముడు; దక్షమఖాంతకుఁడు నై లజనిబిడోపనూహనములన్ సుఖియించు విఘ్నార్థి తాత్పర్యై;
బుజువుగ శ్రీఃపాలమకరీదశీలాంభితవత్తుడై యధో
క్షుజాఁడు వసించునంబుధి; నికన్ జేఱవారికి శాంతియబ్బునే!
(పురుషుని కూర్చి) ఓజాఘాత! నీవు సత్వరముగాఁ గామనియొద్దనుఁబోయి, “ధర్మగ్రూడు దురాత్ముడని మేమిప్పుడు దేలిసికొన్నారము. అతఁడు ముగ్ధులకాలగురునిను కన్యకగినివారకుఁడగు. కాఁబట్టి నీవతనిని దృఢముగాబంధించి కట్టి నేయుము” అని ముఁగూర్చి ను జేప్పము.

పురు—దేవర సెలవిచ్చినట్లుచేసెదను. (అనిని ప్రక్రమించుచున్నాఁడు).
మహా—(అలాచించి తనలో) శాంతిని సాధించుట కేమి యుపాయమున్నది? ఉపాయాంతరముతోఁబనిలేదు. ఈపనికికిఁగిక్రొధలోభులేనవస్థలు. (ప్రకాశముగా) ఎవరక్కడ?

దావా—(ప్రవేశించి) దేవా! ఏమి యాజ్ఞ ?
మహా—ఇప్పుడే కోర్కెనునిని లోభునిని బిలుచుకొనిరా.
దావా—దేవర సెలవిచ్చినట్లు చేసెదను. (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు).
[అంతట కోర్కెనును లోభుడును ప్రవేశించుచున్నారు.]
కోర్కె—శాంతి శ్రద్ధా విఘ్నభక్తులు మహారాజుగారితో వైరమును వహించి నారని విన్నాడను. నేను జీవించి యురిడఁగానే తమప్రాణములమీఁదికి వచ్చెడి యీపని యేల?

ద. చేయుదు లోక మంధముగఁ; జేయుదు ధీరుల శ్రోత్రహీనులకా;
జేయుదు జేతనంబుల నచేతనరీతిని; నాడు శక్తిచే
నేయెడఁ గృత్యముతోగన రొకింత, హితంబు వినంగఁజాల, రా
మూయము లభ్యసించి మతిమంతులు తాము స్మరింప రగ్గమున్

లోభు—ఓయీ! నన్నాశ్రయించువారు మనోరథసదీపరంపరలనే తరింపఁ జాలరు. అట్టివారు శాంత్యాదులు నెట్లు ఊరింపఁగలుగుదురు? మిత్రుఁడా! చూడుగా.

చ. మదజలనిత్యగండ గజమండలియొన్, ఘనవాహు జగయన్
గొదపయ్యెనర్చి హ్వయగల గుఱ్ఱములున్, గలవెన్నోహుతు; సం
పద యుదిచాదందు, మఱివచ్చిన నింకనునికఁగోరుదున్
బొదలుదురాశ మృచ్ఛిమముఁ జొందెడువారికి శాంతిగల్గునే?

క్రోధు—ఓమిత్రుఁడా! నాప్రభావము నీకుఁ దెలియునుగదా?

చ. చదివెను వృత్తిగద్యప్రస్తుతు శత్రుఁడు; త్రుంపె విరించిమూర్ఖమున్
మదనవిరోధి కాశికుఁడు నామ పాదంచె వనీప్తపుత్రులన్;
మ దసమశక్తి పండితుల మాన్యయశస్కుల నదృశితులన్
సదముల పౌరుషాధ్యుల వెసన్ గులనాశ మొనర్చు ప్రేల్మికిన్

లోభు—ప్రియురాలా! తృప్తా! ఇటురమ్మ.

[శృష్టాదేవి ప్రవేశించుచున్నది.]

తృప్త—ప్రాణేశ్వరా! ఏమి యాజ్ఞ!

లోభు—ఓప్రియురాలా! వినుము.

చ. పాలమునగ్రామమున్ వనము భూధ్రముఁ బట్టణముం బుంబు దీ
పులు మహిమండలం బనెను ప్రోత్థితవాంఛితమూత్రబద్ధబా
ద్ధుల కలికాంతు సంగమ, తోరముగాఁగ భుక్తి
బలిసిన, బుట్టినే శమము పాఠిబలయాశ కజాంబులన్?

తృప్త—ఓప్రాణనాయకా! స్వయముగానే నిత్యమును నేసీపనియం దభి
యుక్తురాలనము యున్నదానను. అందుమీఁద నిష్పడు తమ గూఢజ్ఞచేత బ్రహ్మాండజో
టులచేతనయినను నాయుపరమునించదు.

క్రోధు—ఓహింసా! ప్రియురాలా! ఇటురమ్మ

[హింసాదేవి ప్రవేశించుచున్నది.]

హింస—ఇదిగోవచ్చినదానను. భర్త గారిసెలవేమి?

క్రోధు—ప్రియురాలా! నీవు సహధర్మచారిణి వగుటచేత నాకుఁబితృవధనఁగొ
తము శుకరముయినది. నాకు—

ఉ. ఎంత పికాచి మారీ? పిత యెంత? సహోదరులెంత కీటుముల్?

వంతుగ సర్వబంధువులు వధులు పక్రవిటాభ సౌహృదుల్;

(చేతులు పిసికొనుదు)

కాంతిని బొందవీయొడల సంతతకోపశిఖిస్ఫులింగముల్,
సంతతితోడఁ బూగ్గముగ జ్ఞాతికుఁబలు నడంతుసంతతన్
(చూచి) వీరమనసభ్రువునారు. వారిదర్శనము చేసికొందము.

అవఱు—(సమీపమునకుఁబోయి) దేవా! జయమగుఁగాక! జయమగుఁగాక!

మహా—మాకు శత్రురాలయినశృంగకూఁతునుకాంతిని మీరు నిగ్రహింపవలెను.

అంద—దేవరయాజ్ఞాప్రకారము చేసెదము. (అని నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

మహా—శృంగకూఁతురని పలుకుటచేత నామనస్సున కొక్క యుపాయాంతరమునహితము పొడఁబట్టుచున్నది. కాంతితనతల్లియైత్రీద్రవక బరతంగ్రుతాలు. కాఁబట్టి యిప్పుడుమన మేయపాయముచేతనైనను శృంగసఖిషడ్దేవిసమీపమునండి యాకర్షించి బంధించివేయ వలెను. అప్పుడందువలన మాత్రివియొగ దుఃఖముచేత నత్యంతమృదు స్వభావ యయినకాంతి బలముడిగినదయి కృశించి నశించును. శృంగనాకర్షించి యొడఁబాటు చేయుటకు నాస్తికత్వానియే పరమసమర్థురాలు. కాఁబట్టి యామెనే యిహపనికి నియోగింపవలెనీ. (పక్కనుజూచి) విభ్రవావతీ! నీవు సత్వరముగా నాస్తికతాదేవిని బిలుచుకొనిరా.

విభ్ర—వీరినవారి సైలప్రకారము చేసెదను. (అని నిష్క్రమించి నాస్తికతాహితయై పరమ బ్రహ్మేణుచున్నది.)

నాస్తి—సఖీ! చిరకాలమునుండి చూడకున్న మహారాజు ముఖమును నేనిప్పుడెట్లుచూతును? అతఁడు నీనన్నెగ్గలాడువేమో!

విభ్ర—సఖీ! నీముఖదర్శనముచేత మహారాజు తనదేహమేతానెఱుంగఁకుండున అట్టిసితిలో నిన్నెగ్గలాడఁ గలుగును?

నాస్తి—సఖీ! నామిథ్యాసౌభాగ్యము నెంచి పరిహసించుచున్నావా?

విభ్ర—సఖీ! నీసౌభాగ్యముయొక్క మిథ్యాత్వమును నీ విప్పుడే తెలిసికొఁగలవు. సఖీ! నీకన్నులు నిద్రచాలక కలఁతనొందినట్లు కానబడుచున్నవి. ఇట్లు నాస్తియసఖి నేత్రములకు నిద్రతక్కివగుటకుఁ గారణమేమో.

నాస్తి—సఖీ! ఏకవల్లభయైన స్త్రీకినహితము నిద్ర దుర్లభమగుచుండఁగా, బహువల్లభునైన నాకల్లుండును?

విభ్ర—నాస్తియసఖి! వల్లభు లేవ రెవరొ?

నాస్తి—ఈమహారాజొకఁడు. ఆపయిని గామకోరిధలోభాహంకారము, అతిస్తావము చేప్పఁబనిలదు. ఈవంశమునందుఁ బుట్టివలెనుఁబడు పసివాఁడైనను ముసలివాఁడయినను బడుచుపాడయినను రాతిరిందివములాక్కఁడును హృదయనివాసినినెఱ

నన్ను విడిచియుండఁడు.

విభ్ర—సఖీ! కామునకు రతియు; కోరిఁగునకుహింసయు, లోభనకుఁదృష్టియు, పరుమప్రియురాంధ్రుని విందుము. తమ ప్రియతములతో నిత్యమును రమించుచుండిడు నీపయిని వారి కీర్ష్య యెట్లు కలుగకున్నది?

నాస్తి—సఖీ! ఈర్ష్యయని యేలపలికెదవు? వారుసహితము నన్ను విడిచి ముహూర్తకాలమయినను నిలువలేరు.

విభ్ర—సఖీ! నీసాభాగ్యములన మనోవ్యాకులత నొందవలసినసవతులు సహితము నీయగుగ్రహమును గోరుచుండుటచే నే గ్రూమినిఁజేసివంటిసాభాగ్యవతిలేదనిచెప్పచున్నారు. సఖీ! ఇంకొకమాట చెప్పెదను. ఈవిధముగా నీవు నిద్రాకులహృదయమయి తొట్రొకకాశ్యపంఢి యందెయలుజాతీ గర్భుగర్భుమని మోగఁగా నడుచుచు మహారాజును గౌరవించినప్పుడతఁడు మనస్సులోఁకంకపడునేమోయని నేమహింసచెదను.

నాస్తి—ఇక్కడ శంకంపవలసినపని యేమిన్నది? మహారాజుగారి నియోగానుసారముగా నే నేనీవేదమును ధరించితిని. సఖీ! అంతేకాక దర్శనాశ్రమమున నే ప్రసన్నులగుపురుషులకు భయపడనేల?

మహా—(చూచి) ఇదిగో నాప్రియురాలు నాస్థికత సమీపించినది!

చ. ఒడలు నితంబగౌరవమునన్ జడఁజొందఁగఁ, గొప్పపూసరం
బెడయఁగఁ జెరువేడ్కఁ గరమెత్తెమరొజపఖాగికముల్ బయ
ల్పడఁ, గడునల్లగల్వసరుల న్నగుచూపు లేదం గలంపఁగా,
నడవఁగ నూఁగుకంఠఝణిత్యత్పత్తితో నిద్రెకాంత వచ్చెనున్

విభ్ర—అదిగో మహారాజా. ప్రియసఖీ! ఆయనన్నిధానమునకుఁబోయి

నాస్తి—(దగ్గరకుబోయి) మహారాజా! బయలుగుఁ గా! బయలుగుఁగా!

మహా—ఓప్రియురాలా!

క. అంకమునఁ జేరి, ప్రకటన

ఖాంక స్థనముల సొసంగు చాలింగ నమున్

శంకరునొడిలో నుండిన

కాంకరితో భావిలాససంపదఁ గనుచున్

నాస్తి—(చిత్తువృత్తితోఁ గొగిలించుకొనుచున్నది.)

మహా—(అలింగనముఖము నుభయించి) ఓహో! ఈమె కౌగిటజాడరించు!

నలన నాకిప్పుడు పురల నవయావనము కలుగుచున్నది! ఓవిలాసిని!

ఈ. నాదు వయోను విద్రునుమునన్ మనుషెప్పడొ కల్గి, మానసో
 న్మాక మొక్క, యిందియకదంబ సుఖైకర సాత్కుఁజేసి, వే
 మాదరమున్ బెనంచిన యనంగవికారము నేడు నీవు నన్
 గాదిలిఁ గాఁగిలింతుటనుగ్రమ్మిఁ బుట్టి, మదాత్మ నీడ్చెడున్!

నాస్తి—ఓరుపోరాజా! నేనెప్పుడు నవయావనదళలానున్నను, నామనస్సులో
 నాటియున్న నీవీడి పేమము కాలము గడుచుటచేత సహితము పోలేదు సుమా ? ఏ
 విమిత్త ముచేత దేవరవారు నన్నుదలంచితోకో నెలవిండు.

మహా—ప్రియురాలా!

క. పడఁతీ! తలఁపఁగఁ జను మది
 కడముగ నున్నట్టివారి నెంచెనను; నీ
 వెడఁబాయకుండు వెప్పడు
 చెడ క సమర్థుల్ భిత్తిచిత్రము పోలేక.

నాస్తి—నాకిది మహాప్రసాదము. ఓరుపోరాజా! నాపనియేమోయాజ్ఞాపింపుడు.
 మహా—ఈప్రకారముగాఁ బ్రకాశితమునైన యంగములతో నీవు సర్వత్ర సంచ
 రింపవలయును. ఇదిగాక నోత్తుకూతురు శ్రద్ధాకాంత వివేకునితో నుపనిషద్దేవిది
 గూర్చుటకయి దూతీకాభాషమును వహించినది.

గీ. మనఁగఁ బ్రతీకూల; పాపులంమైత్రీఁ దిరుగు;
 నకులజ; కరంబుఁ బాపాత్మురాలు శ్రీధ్ర;
 యిపుడె గలపట్టి యారండ నీడ్చితెచ్చి
 కిసుకఁ బాపండులకు మెప్పగింపుమీవు.

నాస్తి—ఇంతమాత్రపుఁబనికిఁ బ్రభువువారికి శ్రమయక్కఱలేదు. వచన
 మాత్రముచేతనే దేవరవాసేవతురాలగు శ్రద్ధ తమయాజ్ఞను చెల్లించును. “ధర్మము
 మిథ్య ; మోక్షము మిథ్య ; వేదమార్గము మిథ్య , సుఖభంగకరము లయిన శాస్త్ర
 ప్రలాపములు మిథ్యలు ; స్వర్గఫలవిద్య మిథ్య.” అని నాచేత బోధింపఁబడి యామె
 శీఘ్రకాలములో వేదమార్గమునె పరివారింపఁగలదు. ఇది నుపనిషత్తుమాట. చెప్ప
 నేటికి ? అంతే కాక విషయానంద విముక్తమని మోక్షవిషయమున దోషములు చూపి
 యచిరకాలములోనే శ్రద్ధను నే నుపనిషత్తునుండి విరక్తయగునట్లు చేసెదను.

మహా—ఇదియంతయు నిట్లు చక్కఁబడినపుడును బ్రయురాలు నాకుగొప్ప
 ప్రియము చేసినదగును. (అని సురలనాలింగనముచేసి నుద్దు వెట్టుకొనుచున్నాడు)

నాస్తి—అయ్యో! భగ్గగారిట్లు బహిరంగముగాఁ బ్రవర్తించుటచేత నేనుసిగ్గు పడుచున్నాను.

మహా—కానియ్యి. మనము నివాసగృహమునకే పోవుదమురమ్ము.

(అంగణము నిష్క్రమించుచువ్వారు.)

తృతీయాంకము.

[అశ్వము శాంతిచేచి కరుణతోడఁగూడఁ బ్రవేశించుచున్నది.]

శాంతి—(కన్నీరు విడుచుచు) హా! మాతా! శ్రద్ధా! నీవెక్కడ నున్నావు! నాకొక్కసారి నీస్మితదర్శనముమ్ము.

మ. మృగముల్ భీతిఁగొఱియించుపహుకొ; హృన్మనఃవంతీలస
న్నగరాజంబుల, దేవతాగృహములక, సన్న్యాసిసద్గుణులన్,
జగతివ్యాసముచేయునీ వెటులికిన్, జంఠాలవేళక్రిష్ణమై
వగలంబొందెనుగోవుమాడ్కి, మనెదే పాపండ్గేహంబులన్?

నాకామ జీవముతో నున్నదన్నయాశలేను.

క. ననుఁ జూడక తా న్నానం

బానరింపను కూడుకుడువ దుదకముఁద్రాగన్

జన దట్టిశ్రద్ధ కటకహి!

మనియుండదు నన్ను బాసి మహానిమిషంబున్.

అందుచేత శ్రద్ధక శాంతియొక్కజీవనము ముహూర్తకాలములయినను నిర్లభకమైనదే యగును. కాబట్టి, ఓసఫీ! కరుణా నీవు నానిమిత్తమయి సాద పేర్చుము. అగ్ని హోత్రప్రవేశముచేత నేనవిరకాలములొనే యామె సహచరినయ్యెదను,

కరుణ—(కన్నీటితో) ఓసఫీ! భయంకరాగ్ని జ్వాలలవంటి కర్ణకతోరములయిన దుస్సహవాక్యములు పలుకుచు సర్వవిధములఁజేతను నాపాపములుపోవునట్లు చేయు చున్నావు. ఓప్రియసఫీ! కొంతకొంతవహించి ముహూర్తకాలము జీవము నలుపు కొమ్ము. ఇంతలోనేనక్కడక్కడ మునిజనసమాఖలములయిన పుణ్యాశ్రమములయఁ దును భాగరథీతీరములయందును నిపుణముగా వెదకదను. ఒకవేళ మహామోహునివలఁ భ్రమిచేతఁ బ్రచ్ఛన్నయయి యామె యొక్కడనయిన దాఁగియుండును.

శాంతి—సఫీ! నీవేల వెదకెదవు?

కా. నీనారాంకిత సైకతంబులు, సృవంతీహృతహారములున్

శ్రీవైభావసవానముల్, చతురబద్ధిర్నాన్ద్య సృజ్యమాన్

నే వీక్షించితి; నాలుగాశ్రినుములన్ వేర్వేర కోధంఁఁఁఁఁ;

దేవిన్ శ్రద్ధనుగాన నెందును; విన్లేవెందుఁ దన్నునున్

కరు—సఖీ! నేను తెప్పెడిదానిని వినుము. ఆశ్రద్ధాదేవి సాత్వికురాలయిన
తనున, ఆమె కలువంటిదుర్గతి పట్టునని నేను భావింపను. ఆమెవఁటి పుణ్యాత్మ
కాండ్రీటువంటి సంభావింపఁగనివిభు ననుభవించువాగు కారుగదా?

కాంతి—ఓచేరీ! విధి ప్రతికూలడయినప్పటికి సంభావింపఁదగని దగును?

మ. జనకేంద్రాశ్రయ యాదశాస్యకడ సాక్షాల్లక్ష్మీ మన్నుండదే?

దనుజుల్ తొల్లయినంగలేటె బలిసద్మంబందు వేదత్రయిన్?

ఘనాంధర్వి మదాలసం గొనఁడె మున్ బాతాళకేతుండు నాఁ

జను దైత్యేగ్గురొడొ మోసపుచ్చి? విధిచేర్చల్ తదయన్ వకగ్రీముల్

కానిమ్ము ముమ్ముడు పాపండగృహములనే యనుసరించిపోదము.

కరు—సఖీ! అలాగున నే చేయుదము.

ఇద్దఱు—(నడుచుచున్నారు.)

కరు—(భయముతో) సఖీ! రాక్షసుడు.

కాంతి—ఏఁడీ రాక్షసుఁడా?

కరు—సఖీ! దాంకము. కాలుచన్నములపం నునేత కట్టగుయిగీతపుట్టించు
మన్న చూడ సహ్యముకాని శరీరముతోను, ఉత్పాటితములైన కేశములతోను, దిసము
ల యగుటచే జూడఁగూడని రూపముతోను, చేతి మొక నెమిలిపెంథము పట్టుకొని వాఁ
డీవలక నే నిచ్చుచున్నాఁడు.

కాంతి—సఖీ!వీడు రాక్షసుఁడుగాదు. మిక్కిలి బలహీనుఁడుగా నున్నాఁడు

కరు—వీఁడెవఁడయి యుండును.

కాంతి—సఖీ! శిశుచమనిశంఁచెదను.

కరు—దేవీవ్యవహానమయిన కిరణసముదాయముతో మార్తాంధమండల మాకాశ
మేధ్యమునఁ బ్రచండముగా వెలుగుచుండఁగాఁ బిశాచముల కవకాశ వెట్లు కలుగును?

కాంతి—అట్లయినయెడల నీతఁడిప్పటి నరక బిలమునుండి వెడలిపచ్చిన యెవ్వఁ
డో నరకలోకవాని యయి యుండును. (చూచి యాలోచించి) అహ! ఇప్పుడు
తెలిసినది. వీడు మహామోహునిచేతఁ బరిపఁబడినదిగంబరసిద్ధాంతుఁడు. కాబట్టి వీని

రూపమును సర్వవిధములచేసి మూలములందే పరిహరింపవలయును. (అని మోముక్తిపూరితి నిలుచున్నది.)

కరు—నభీ! ముహూర్తకమాత్రము నిలుపుము. ఇప్పుడిక్కడ నేను శిష్యుని నెవ్వడను.

[అట్టిదానిని నిలువబడి యుండఁగా వెనుకఁ జెప్పిరితిని దిగంబర

సిద్ధాంతుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

దిగంబర—నమోర్వాచార్యవారాధ్యక్ష.

గీ. మహి నవద్వారయుత గృహమధ్యమండుఁ

బ్రజ్యలించును దీపంబుపగిది నాత్మ;

యీ జనవరసుభాషితమె పరమార్థ

మధికతరమెత్తు సౌఖ్యదాయకమునుమ్మ.

(అని నమస్కరించి నడుచుచున్నాఁడు.)

(అకాశమునందు) ఓ శాశ్వతలారా! వినుండు.

క. మామ శరీరపిండము

కలజలములనెల్లఁ గడుగఁ గాంచు నెవ్వని?

దెలియఁగదగు ఋషి నేనా

ఫలమున నాత్మ విమలస్వభావం బనుచున్-

ఏమనుచున్నారు? ఋషిపరిచర్య యెట్టిదనుచున్నారా? చెప్పదను వినుండి.

క. కనికాశృకరఁగి దవులన్,

దనుపఁగదగు నిష్టభోజనంబుల వారిన్;

చన నీర్వామల మొందఁగ

మను లాఋషివరులు తమదుకాంతలఁ బొందన్.

(తెరవంకఁజూచి) ఓ శిష్యుడా! ఇటురమ్మ.

శాంతియుఁ గరుణయు—(భయముతోఁజూచుచున్నారు.)

[అప్పుడు తదనురూపవేషముతో శ్రద్ధ ప్రవేశించుచున్నది.]

శ్రద్ధ—ఓ రాజబాంధవా! ఏమి సెలవు?

శాంతి—(మూర్ఛపోవుచున్నది.)

దిగంబర—శ్రావక సముదాయమును నీవొక్క ముహూర్తమయినను విడిచి

యొందఁరాదను.

శ్రద్ధ—దేవరవారాజుపించినట్లు చేసెదను. (అని నిష్క్రమించుచున్నది.)

కరుణ—ఓహియనభీ! ఊర్జడిల్లును నామమాత్రముచేతనే నీవిట్లు భయపడఁ
బడితివి. పాపంబులన్నియు సహితము తగున్బియ్యుకొని నీవు తులై నశింపఁబడితివి. ఇ
ప్పుడు నీ యహింసయైన నేను మున్ను వచ్చి చానను. కాబట్టియిది యాతమనీ
శ్రద్ధయియు యుండును.

కాంతి—(ఊర్జడిల్లి) సభీ! ఆవును. ఇది యదే. ఎట్లన—

క. భూరిదురాచార సదా

చానుగానిను, గురూప సమూపనుగా,

మారన భ్రమపడి దీనిన్

మూలమున దురాశగొంటిని జామియి.

కానయ్య మనము నీవు పట్టుకడనే శ్రద్ధను పెడుదుము.

(అని శాంశికరుణలు ముందుకు వచ్చుచు పోవును.)

అప్పుడు పుస్తకహస్తాంత్రయి బుద్ధాగముఁడు శిక్షురూపమునఁ

[బ్రవేశించుచున్నాడు.]

బుద్ధా—(ఆలోచించి) ఓయిపాపకులారా!

ఉ. ఇప్పుడు వాననాసమితి యేమియనంటును, ధీవరంపరల్

తప్పక పేర్చెనున్ విషయతత్వనురాగ వివర్జితంబులై;

యప్పటిబుద్ధికల్పితము లయ్యును, బాహ్యములట్ల లోఁచుఁ గ

న్గప్పి నిరాత్మకంబులు తుణ్ణియశీలములౌ పదార్థములౌ.

(కొంచునుడిచి వరల క్లాభవపూర్వకముగా) ఓహో! భోగమును మోక్షమును జేరి
యున్న యీబాధధర్మ మెంతమేలయినది!

చ. చెలువగు మందిరంబుల వసింపఁగవచ్చు; విలాసిసీతలక

గలయఁగవచ్చు; భోజనమొనఁగవచ్చు నభీష్టవేశలన్;

దెలిమృదుశయ్యలందు శయనింపఁగవచ్చు; గృతాంగరాగలై

వలచుపియాళిలోఁ గీడవవచ్చుని రాతులు పండు పెన్నలన్.

కరుణ—సభీ! కామోయవస్త్రము మీఁదినుండి దిగవేగింఁగా, అంటగొరిగిన
తంత్రాయమిఁది జట్టుపిలక యల్లలలాడఁగా, పొడుగుగాఁ ద్రాటిచెట్టువలె నెవ్వఁడో
తరుణవయస్కుడీవంకను వచ్చుచున్నాఁడు. ఆతఁడెవఁడు?

కాంతి—సభీ! వాఁడు బుద్ధాగముఁడు.

బుద్ధా—(ఆకాశమునందు) ఓయిపాపకులారా! ఓభిక్షులారా! భగవంతుఁ
డైన బుద్ధునియొక్క ప్రాకారాగృహమును వినుఁడు. (పుస్తకమును జూచి చదువు

చున్నాడు.) “నేనొప్పును లోకములోని సుగతియు దుఃఖతియు దివ్యగుఠుస్సుచేతఁ జూచుచున్నాను. సమస్త సర్వభూములను తీరికములు; ఆత్మనిత్యముకాదు. కాఁ బట్టి మీ భార్యల నాక్రమించి భిక్షులయెడఁబ్రాసేర్పవలయు బొందఁగూడదు. ఈర్ష్యయే చిత్తములు.” (తేవంకఁజూచి) ఓశ్రద్ధా! ఇటురమ్ము.

శ్రద్ధ—(ప్రవేశించి) రాజబంధులవారియాజ్ఞయేమి?

బుద్ధ—ఈ పాపములను భిక్షులను నీవుసేద్యముగ నాల్పగనముచేసికొనుచుండుము.

శ్రద్ధ—దేవరయాజ్ఞాపించినట్లు చేసెదను. (అని నిష్క్రమించుచున్నది.)

కాంతి—సఖీ! ఈమెయుఁ దామసీశ్రద్ధయే,

కరు—అవును. అట్టిదే.

దిగం—(బాధునిజూచి పెద్దగొంతుతో) ఓరీ! భిక్షుక! ఇటురమ్ము. నిన్ను నేనొక్కఁడైన యడగవలెను.

బుద్ధ—(హాపముతో) ఓరీ! పాపపీకాచా! అట్లరే దుఃఖమురా?

దిగం—ఓరీ! కోపమునూచుము. నేనొక్క శాస్త్రీయము నడిగెదను.

బుద్ధ—ఓరీ! పరిణామ! నీవుశాస్త్రీయధాపితమేఱునునువా? కానియు (సమీపమునకుఁబోయి) ఏమి యడిగెను?

దిగం—క్షణవిశాసమైన నీవెవనిమిత్రమిప్రముసంబూనితివో నావఁజెప్పుము.

బుద్ధ—ఓరీ! వినుము. మాసిద్ధాంతముననుసరించినగాఁ జూకాన కిడుగు గిరికి భిక్షానమొంది వాసనాబంధములను దెగఁగోసి యుక్తుడగును.

దిగం—ఓరిమూర్ఖా! ఏదో మన్వంతరిమునం దెప్పఁడిో ముక్తడయ్యెడు పక్షమున, ఇప్పుడే నశించెను నీంధువనిన నేమియుపకారము కాఁగలదు? ఇంకొకఁడైన మడిగెదను. నీకిటువంటిధర్మము నాపదేశించినవాఁడే.

బుద్ధ—నాకీధర్మము సర్వజ్ఞుడయిన బుద్ధదేవునిచేతఁ జంపఁబడినద.

దిగం—ఓరీ! బుద్ధుఁడు సర్వజ్ఞుడని నీకెట్లు తెలిసినది?

బుద్ధ—ఓయీ! బుద్ధుఁడు సర్వజ్ఞుడని మాబుద్ధాగమలవలననే పరిసిద్ధము.

దిగం—ఓరిబుద్ధపీనుడా! అతని కాలనిమాటలవలననే సర్వజ్ఞత్వము సిద్ధించెనుమహాన, అప్పుడు నేనును సర్వజ్ఞుడనే నీప్రతిపాదనమహాభృతి త్రిసప్తపురుషులతోడఁ గూడ నీవు నాకు దాసుడవని నాకును తెలిసినది.

బుద్ధ—ఓరి పాపపీకాచమా! మలపంకధరా! నేనెట్లునీకు దాసుడనురా!

దిగం—ఓరి నేశ్యాభుజంగా! ఓదుష్టభిక్షుకా! ఇదిసీకాక దృష్టాంతముగాఁజూపినానురా. ఇక నీకు విశ్వసింపఁ దగినప్రియవాక్యమొకటిచెప్పెదను. ఇకనీవు నీబుద్ధ

మతము విడిచి మాయార్హత కాసనము నవలంబించి దిగంబంజలమును ధరింపుము.

బుద్ధులు—ఓరిపాపుడా! నీవుపాడగుటయే కాక యితరులకు గూడ బాడు చేతులు జూచుచున్నావా?

క. పాపనసత్స్వకోత్రయము

భావంప ననింద్య మద్ది నర్జించి వెనన్

నీవలెను విశావత్వము

నీవనుధను లోనింద్య మెవ్వఁడు కోరున్?

మీయగ్గశమకీర్తి మెప్పుడెవలంబించును?

దిగం—గి) వానిశిత్రవారచం దిమూర్త్యురాగ శుక్తి) రాహుపరమాగ్ధానంబాద

నే క్షగవంతుఁడయిన మాయగ్ధుని సర్వజ్ఞత్వము నిరూపితమైనది.

(పల్లవి) అనాదిస్థిమయిన జ్యోతిశ్శాస్త్రమువలని యుక్తియోగోచిత

జ్ఞానముచేటి మెప్పుడు నీవుమీర్తిప్రతము నాశ్రయించుచున్నావు.

పి. పరిమిగివైన రీహయనఁ బాయక లోపలనుండు శత్రుఁడే

నరశి క్షేపిం గ నగుచు నంగతిమై భువనశ్రయంబొక్క?

కగము స్థించింపుచున్న, ఘటగర్భమునందిడినట్టిదీప మే

కిరణిని జూపుచున్న గృహగర్భమునం గలవస్తుసంరతిన్?

కాంట్టి లోకి ప్రియపిష్టమయిన యార్హత మతమునకింటె బుద్ధమతమే ప్రేమయింది

గాను, నీనానుభావహృదయమిదిగాను, మిక్కిలి రమణీయమయినదిగాను, నాదృష్టికి

గోచరమగుచున్నది

కాంతి—సభీ! మనము మతియొక పోటికిఁ బోవుదము.

కరుణ—ఆలాగుననే చేయుదము. (అని ముందుకు నడుచుచున్నారు.)

కాంతి—(ముందునకిఁ జూచి) పనముం దున్నయీ పురుషుండు సోపనిధాంతుండు. కారిముక్తి. మనసుకొండమఁగూడఁ బోవుదము.

[అప్పుడు కాపాలికగూపధారియయిన సోమసిద్ధాంతుండు

ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

సోమ—(ముందుకు నడిచి)

మ. సముదారోదనరాస్థి మాతృకలు భూమిలోగా, శ్రేణానంబె వి

శ్రమవాసస్థలిగాఁగ భోజనపుఁబాత్రల్ పుట్టెలై యొప్పు, ను

త్తమయోగాంజనశుద్ధదృష్టిమెయి నేదర్శింతు నన్యోన్యభి

న్నములీలోకము, లీశుకంటె నవిభిన్నంబుల్ గదా యంచెడన్.

'ప్రబోధ చంద్రోదయము,

దిగం—ఓహా! ఈపురుషుడు కాపాలికవ్రతమును భరించుచున్నాడు, ఈతనినిగూడ నొకప్రశ్న యడిగెదను. (సమీపించి) ఓరీ! కాపాలికా! నరాస్థికశాలధారీ! నీధర్మ మెటువంటిది? నీమోక్ష మెటువంటిది?

సోమ—ఓరీ! తుపణకా! ఇప్పుడు నాధర్మమును శ్రద్ధతోవినుము.

కా. మన్త్రి హ్మక్త వసాభిఘోరితమహామాంసంబు వ్రేలున్ శిఖిన్ ;

శస్త్రబ్రహ్మకపాలపూరితసురన్ సదృశి సేవింపుదున్ ;

బ్రహ్మత్యర్థనికృత కంఠవిగ్రహక్షోగధారాతతిక్

హస్తద్వంద్వకృతోపహార మిడి నేనర్చింతు న్నాభైరవున్.

బుద్ధా—(చెవులుమూసుకొని) కటకటా! ఈదర్మచర్యమహాదారుణముకదా!

దిగం—అర్హత ! అర్హత ! ఘోరపాపకారియైవ్వడో యీబుద్ధిహీనుని వంచించెను.

సోమ—(కోపముతో) ఓరీ! పాపాత్మా! పాపాంధాధమా! బోడి! చండాలా. శోకోల్లుంపుకా! చతుశ్చ భువనోత్పత్తి స్థితిప్రళయ స్రవర్తనంతును వేదాంతసిద్ధాంత ప్రసిద్ధప్రభావుంతును భగవంతుండునునగు భవానీవల్ల భుండు వందకుడురా? ఆయన ధర్మమహిమను నేనిప్పుడు కనబఱచెదను.

చ. హరియద్యోబ్జభవాది నిర్జరసమూహంబెల్ల రావరిచెదన్ ;

సరిగా మింటబరించు తారకలసంచారంబు నేనిర్వేదన్ ;

బుర్రశైలామలతోడ నిమ్మహి పయఃపూర్ణంబుగావించి యా

వరతోయంబును గ్రావెచన్ తుణుకులొ భాండంబుల స్పర్శమన్.

దిగం—ఓరీ! కాపాలికా! నేనించుచేత నే నిన్నైవ్వడో యైంద్రజాలికుడు జూయలుమాపి మోసముచేసెనని చెప్పియున్నాను.

సోమ—ఓరిపాపీ! పరమేశ్వరుడైంద్రజాలికుడని యొకను నాక్షేపించుచున్నావా? వీనిగుఱ్ఱశ్వము కోపోద్రేకము కలిగించుచున్నది. (కత్తి యొరనుండితీసి)

ఉ. ఈనిశితోగ్రభిద్రవినికృత భవదళ నాలికోచ్చలత్,

ఫేలెలుబుద్బుహుయంతభీకరశోణితఘోరిధారలన్

నే నిదె తృప్తి చేసెద వినిశ్చలభక్తిని దుర్గ కిష్ట క్రీ

డానినదోల్లసత్త్వమయధాంకరణాగతభూతవర్గమన్.

(అని కత్తి పైకెత్తుచున్నాడు.)

దిగం—(భయముతో) ఓమహానుభావా! అహింస పరమధర్మమునుమా. (అని బుద్ధాగముని మఱుగు చొప్పుచున్నాడు.)

బుద్ధా—(సోమసిద్ధాంతుని వారించుచు) ఓమహానుభావా! వీమోదార్థముగాఁ జగ్గపఁబడినయీవాక్కిలవామనుబట్టి యీతావసుని గొట్టుట యుక్తముకాదు.

సోమ—(భుగ్గము సెరలలో వేర్చుచున్నాఁడు.)

దిగం—(ఊటటనొంది) ఓమహానుభావా! ఇప్పుడు మీకుద్భవించిన ఘోరకోపము శాంతిపొందినపక్షమున, నేను మిమ్ముఁగొప్పప్రశ్న లడుగఁదలఁచి యున్నాను.

సోమ—అదుగు. అదుగు.

దిగం—మీయుత్తమధర్మమును నేను విన్నాఁడను. ఇంక మీమోక్షమెట్టిదో చెప్పుడు.

సోమ—వినుము—

మ. తమి నేరేన్ విషయానుభోగములచే దక్కన్ నుభవించిరే?

యమలానందవిమూఢజీవదశయే యామోక్షమా నేని, ధీ

భ్రమలే కవ్యదుఃఖోరీ వేదకుసుమ దత్తాపాణిముక్తిం గనన్?

ప్రమదాశిన్ సతీగాఁగఁ దన్ను శివుఁగా భావించి యాలింగనం

బమరం జేసి సుఖింప ముక్తియగునం చాశర్వణదాడెంజూని.

కాంతి—పాపము శాంతియుగాక! పాపము శాంతియుగాక! భగవంతుఁడ యింతభవానీపతి యిటువంటిశాస్త్రమునకుఁ దా నెప్పుడయినను గీర్తయగునా? ఇది యేవ్వ రోదురాత్ములు కల్పించిరి.

బుద్ధా—ఓమహానుభావా! రాగరహితులు కానివారికి ముక్తికలుగునన్నయీ మాట యదరణీయము కాదు.

దిగం—ఓయీ! కాపాలికా! నీకుఁ గోపమురానిపక్షమున నేమొక్కమాట చెప్పెదను. రాగయుక్తఁడయిన దేహధారి యుక్తఁడగుననుట వేదవిరుద్ధము.

సోమ—(తనలోఁ)అయ్యో! వీరిమనస్సులు శ్రద్ధారాహిత్యముచేతఁ జెడియన్నవి. కానిమ్ము. (తెరవంకఁజూచి ప్రకాశముగా) ఓశ్రీధరా! ఇటురమ్ము.

[అప్పుడు కాపాలినీరూప భారిణియైన శ్రీధ్ర ప్రవేశించుచున్నది.]

కరుణ—సఖీ! మాను. రజస్సుయొక్కకుఁతులైన యీశ్రద్ధనుజూడు. ఈమె—

చ. విరిసిననల్లగల్వలను వీఁకయడంచువలలో నేత్రముల్,

నరవిమలా కైనిర్మితకనక-మనీ యవిభూషణావళుల్,

గురుజఘన స్థనాతిభరతుంతికోమల మందయానముల్,

సురుచిర పూర్ణ చంద్రనిభసుందరవక్త్రము సుప్ప నొప్పెడున్.

శ్రీధ—(ముందుకువచ్చి) ఇదిగోవచ్చినదానను. సామీ! ఏమియాజ్ఞ

ప్రగోచ దోగయము.

సోమ — సైము రాలా! దుశభిమానియైన యాభిక్షుగి ముంద గాగోలింప
కొమ్ము.

శ్రద్ధ — (బుద్ధాగముని సాంగనము చేసికొనుచున్నది)

బుద్ధా — (సంభోషముతో సాంగనము చేసికొని యొడలు గగుర్పొడువగా
జనాంతికముగా) ఓహో! ఏమి యాకాపాలినిసుఖస్వర్గ!

చ. చండతగాను రాగమునఁ జన్నులు సోలుల సెత్తి పల్వురిన్

రఁడైన గాగోలింపిఁ ఘనస్థనభారలఁ వొల్లి, యెందు నీ

ఁజెనుచోపగూహభవసౌఖ్యముతో సరిగా నందు నే

ఁజంగి నూలుసాల్లు శపథంబులు చేసెద బుద్ధుతోడుగన్.

ఓహో! కాపాలికచరిత మెంతయు ప్రదమమునది! ఓహో! సోమసిద్ధాంత మెంత
శ్లాఘ్యమయినది! ఈశ్వర్ముఖ స్త్రోతరమయినది! ఓమహానభావా స్వకేధము వేళను
నేను బుద్ధానవాసనమును విడిచి నీపరమేశ్వరసిద్ధాంతభవనంబున బ్రవేశించెదను.
ఇప్పుడు నీవాచార్యుడవు, నేను శిష్యుడను, కాఁక నన్నిప్పుడే పారమేశ్వరదీక్ష
యందుఁ బ్రవేశపెట్టుము

దిగం — ఓరీ! క్షేతుకా! నీవు కాపాలినిస్వర్గముచేత వయల డినాడవు.
కాఁక బ్రహ్మరముగానుండుము.

బుద్ధా — ఓకాపాతాగ్! కాపాలినియొక్క పరినిధిచహిత్యమున గానక
నేరింతవఱకును వంచించుచున్నాని.

సోమ — ఓశ్రియారాలా! నీవిస్వ డీక్షపకునగూడ సాంగనము చేసికొమ్ము.

శ్రద్ధ — (దిగంబరసిద్ధాంతమునిఁ గాగోలింపకొనుచున్నది.)

దిగం — (గగుర్పొట్టుతో) ఓహో! అహత! అహత! ఓహో! ఏమి యీ
కాపాలినిసుఖస్వర్గము! ఓహంసీ! నీవింకా సాలినన్నులఁ గాగోలింజీర్చుము.
(తనలో) బౌరా! నే నిప్పుడు మహత్తర మయిన యొక యింద్రునిచేత కారమునఁ
లోబుడిచినాడను! ఇంక నేమి యుపాయము? ఇప్పుడేదియొక్కము? కానిమ్ము. ఇప్పుడే
నేమినిశంభము కప్పకొనెదను. (అని గట్టు చేయుచున్నాడు.)

క. సోమనవస్తరి! ఓ

కాపాలిని! భీతహరిణకమరీయాక్షి!

మాపటి కీవు రమించిన,

సావయిఁ జేయఁగలదేది యాత్రావకినేన్?

ఓహో! కాపాలికకాన మొక్కటియే భోగమోక్షసాధనము! ఓయాచార్య! నే!

నిన్నడు నీదాసుడ నయినాడను. నన్ను గూడ ప్రేమతోనే పానమునందు దివ్యత శేయుము.

సోమ—కూర్చుచున్నాడు.

ఇద్దఱు—(కూర్చుచున్నాడు.)

సోమ—(పాత్రము చెల్లుకొని పానమును పానమునందు.)

శ్రద్ధ—ఓదేవా! ఈపాత్రము నుండి పానము.

సోమ—(చూచితాసుగొంతతాగి మిగిలినదానిని బుద్ధగమ దిగివేసి, దివ్యముల కిచ్చుచున్నాడు.)

క ఇదిపానమిది యున్నతం

బిచ్చు యిహలోకావధమిది యీశ్వరభుజితం

బిగి భుజియేవక

అని నావైదింపుఁ డిప్పుడు తృప్తిగమిరల

ఇద్దఱు—(అనిచింపుకొనుచున్నారు.)

దిగం—(కావ్యతానమునుబట్టి మద్యపానమునుబట్టి)

బుద్ధ—కాపాలికుఁ డెంతిచ్చేసిన కల్లు నేర్పలు తాగితిమి.

సోమ—(అలాచింది జనాంతుకముగా) ఓశ్రద్ధ! నీవెప్పుడు పానము చేసి? పశుత్వ మిప్పుడును వీరిని విడువలేదు. నావిదన సంస్కారమువల్ల నీ మర యిహలోక మయినదని వీరెందుకొనుచున్నారు. కాబట్టి, ఓపూర్ణారాధన నీవక్రాసనముచేత దీనిని శుద్ధిచేసి వీరికిమ్ము. శ్రీలనోయ సదా శుభముని తైత్తిరము సహితము చెప్పుచున్నారు.

శ్రద్ధ—దేవరవారాజ్ఞాపించినట్లు చేసెదను. (అని పానపాత్రము పుచ్చుకొని తాను గొంతతాగి మిగిలినదానిని వారిదాపునఁ బెట్టుచున్నది)

బుద్ధ—ఇది మహాహాసము. అనిపానపాత్రమును త్రాగుచున్నాడు. ఆహా! ఏమి యీసుగియొక్క సువాసన!

చ. సకియలపొత్తునన్ వెనుకఁ జిక్కెగ నెన్నియొసార్లు కోరినే

మకుళసువాసనా మధురవారసతీవిదనానవంబు? ని

య్యకలుపసుందరీముఖమహాసవ మౌనరుగాక దేవతల్,

పృథివీసుధారసంబుపయి వాంఛ యొనర్తురె దీనిఁ గ్రోలినన్?

దిగం—ఓహీ! భిక్షుకా! అంతయు నీవే త్రాగకు. కాపాలిని వదనోచ్చిష్టముయిన యీమద్యమును నాకుఁగూడఁ గొంతయిమ్ము.

బుద్ధా—(పాదపాత్ర)ను దిగింబర సిద్ధాంతని ముందుంచుచున్నాడు.)

దిగం—(తాళిగి) ఓహో! ఏమి యామద్యముయొక్క మాధుర్యము! ఏమి లుచి, ఏమిగంధము! ఏమి పరిమళము! అగ్నిచూషణములోఁబడి చిరకాల మిటువంటి సురారసములేక మోసపోతిని, ఓభిక్షుకా! నాయంగములు తిరుగుచున్నవి. నేను శయనించుదను.

బుద్ధా—అటుచేయును. (ఇద్దఱును ఎరున్నారు.)

సోమ—ఓర్చియురాలా! మనకిప్పుడు వెలలేక ఇద్దఱుడగుట లభించినారు కాబట్టిమనము నృత్యము చేయుదము. (ఇద్దఱు నృత్యముచేయుచున్నారు.)

దిగం—ఓభిక్షుకా! ఈకాపాలికుడు—కాదుకాదు—ఈయాచార్యుడు కాపాలికునితోఁగూడ పంగళనృత్యము చేయుచున్నాడు. కాబట్టి వీరితో మనము కూడ నృత్యముచేయుదము.

బుద్ధా—అలాగుననే చేయుదము. (అని పంగళముచేతినోలుచు నృత్యముచేయుచున్నారు.)

దిగం—క. “ఓవీనఘనస్తని!” ఓ

కాపాలిని! భీతిహాణకమనీయాక్షి!

మాసటి కీవు రమించిన,

నాపయి జేయఁగలదేది యాశాక్తికిచ్చెన్?”

(అని పాడుచున్నాడు.)

బుద్ధా—అచార్యా! ఈశాస్త్రముమత్యద్భుతమయినది! ఇదిగి-జిగిగిపడనక్కరలేదు. లేకయే యభిమతార్థసిద్ధులు సంపాద్యులగు గొన్నవి.

సోమ—ఇది యెంత యాశ్చర్యము! ఎఱు—

మ. తనియంబొందుదు రెప్పితార్థ విమలశాస్త్రము శక్తియంత

బున మోక్షప్రియు లష్టసిద్ధులఁ గరంబున్ ; మోక్షశుభ్రుంబున్

యునికిం బ్రాకృతమత్రసిద్ధులన్ మోక్షోన్ ; నానామోక్షమో

మానవిత్తోభణమరణదులఁ దృణబంధు రత్యంతమున్.

దిగం—ఓయీ! కాపాలికా! (అలోచించి) ఓరాయాచార్యా! ఓరాజబాంధవా! (అని తూలుచు దిరుగుచున్నాడు.)

బుద్ధా—మున్నలవాటుపడినవాడగుటచేత నీతషస్త్వి మధుపానాధిక్యమువలన మిక్కిలి మత్తెక్కియున్నాడు. కాబట్టి, యిప్పుడితనిమత్తు పోపున చేయవలెను.

సోమ—అలాగుననే చేయుదము. (అనితననోటిలోనితమిర్మిగంబరసిద్ధాంతని

నోటలోఁ బెట్టుచున్నాఁడు.)

దిగం—(వృష్టఁడయి) ఓయాచార్య! నిన్నొక్కటి యిదిగఁగను నీకిప్పుడు
కుఁగనాక సింఁదుటయంగున శక్తి ప్రాప్తుఁడవుల నాక సింఁదుటలాఁగుచుండదా?

అ—ఇది ఎఱివెట్టుచుని యిచ్చుచున్నావు? చూడు—

ఎ యోద్యాధంకంతులక! కుగసతీవారంబు, వాగేంద్ర కుం
దరులన్, యశివిలాసనియంబు, మహాద్వాపానుసారంబుగా
మరి యెవ్వఁకలక్షణ, ముజ్జామున్ మగ్ధప్రకంఠాఘ్ని
మగ్ధవిద్యాబల గోమంబున సమాకషింపఁగాఁ జూలుదున్.

దిగం—ఓయీ! మనసుఁదరమును మనోమాహుని కింకరుల మని యిప్పుడు
నేను గణిత ముచేతఁ జాలినికొన్నాఁడను.

ఇట్లను—నీవు జలికొన్న గుఱియు సత్యమే.

దిగం—అట్లయిన నొకటి మఱుమ్మును లంజకార్యమొకటియాలోచింపవలెను.

సోమ—అది యేమి?

దిగం—నీవైత ప్రతిచుట్టకు రాజుగారి యాజ్ఞాపకారముగా మనము పట్టి
తీవలెను.

సోమ—అతొత్తుకూతులు లెక్కవగునని నాకు జెప్పెను. నేను వెంటనే
వారిని గావిద్యాలయమున నాక సింఁదుచి తెప్పించెదను.

దిగం—నేనిప్పుడు లెక్కజేసి నీకుఁజూపెదను. (అని బలపము పుచ్చుకొని
సూమిమీఁద సానములు వేసి గణించుచున్నాఁడు.)

కాంతి—సఖీ! ఇప్పుడు హతాశులగు నవీరిమాటలు మార్చి నిగూర్చిన ఖైకట్టు వినఁ
బడుచున్నవి. మనము సావదానముగా విందము.

కరుణ—సఖీ! జలాసుననే చేయుదము. (అని యిద్దఱు నాలకింపచున్నారు.)

దిగం—గీ. జలయువను లేదు; లే చెందు స్థలమునందు!

తైలములే లేదు; లేదు పాతాళమందు;

శ్రద్ధ యయ్యది హరిభక్తి సహితయగుచు

మన్న దిపుడు మహాత్ములయల్లులను.

కరుణ—(అనందముతో) సఖీ! నీవు భాగ్యశాలినివి. శ్రద్ధవిష్ణు భక్తి దీవియొక్క.
వ్యవతానియయియున్నది.

కాంతి—(హరము నటింపచున్నది.)

దిగం—(మరల సంకలు గడించి)

గీ. జలమునను లేడు; లేడెందు ధలమునందు;

శైలములలేడు; లేడు పాతాళమందు;

విష్ణుభక్తితో ధర్ముడు వేడ్కెగూడి;

యున్నవాడు మహాత్ములయల్లములను.

సోమ—(విహదముతో) అక్కటా! మనమహారాజునకు గొప్పకష్టమువచ్చినది.

చ. తలఁపఁగ విష్ణు భక్తియె నిదానము కాశ్యపహగ్న సింధికిన్;

గలసెను దానితో నెపుడు కృన్నన సత్త్వహమరిశృద్ధయున్;

జలియగుకాముని న్విడిచి చేరెను ధర్ముడుగూడ నచ్చటన్;

దలఁతు వివేకుకార్య మిఁకఁ దద్దయు సిద్ధినిందొక్కన్.

అయినను మనము పాఠాంతోపద్యము విచ్చినను వైష్ణవతీయః సామికార్యమును జేయువలెను. ఇప్పుడు ధర్మశృద్ధలను బట్టి తెచ్చటకయి మహాభగవీద్యను బంపు చేసెదను. (అని ముగ్గురును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

కాంతి—సఖీ! ఇప్పుడు మనమును హతాశు లయినవీరి దుర్వ్యవసాయమును దేవి మైనవిష్ణు భక్తికి నివేదించుము. రమ్మ.

(అని నిష్క్రమించుచున్నారు.)

చ తు ధాం క ము.

[అప్పుడు మైత్రీ ప్రవేశించుచున్నది.]

మైత్రీ—మహాభైరవియొక్క వాతఁ బడకుండ ధర్మునితోగూడ సాప్రయిసఖి యైనశ్రద్ధను విష్ణుభక్తి కాపాడెనని ముదితవలన నేను విన్నదానను. కాబట్టి యీ లిహతహ పడుచున్నమనస్సుతో సాప్రయిసఖి నెక్కడఁ జూడఁ గలుగుదును?

(అని మరలను నడుచుచున్నది.)

[అంతట శ్రద్ధ ప్రవేశించుచున్నది.]

శ్రద్ధ—(నాలుగు దిక్కులనుజూచి భయోత్కంఠముతో)

మ. వెనుకన్, మర్త్యకపాలకుండలవతిన్, విద్యుచ్ఛటావిజ్ఞాన
దృశ్యదృష్టిన్, శిఖికిలికాయణకచాత్యంతోగ్గి, భాతేంద్రుర
శ్మినిభోద్యుత్థరదంప్రికాశరచలజ్జహన్, మహాభైరవిన్

మైత్రీ—(తనలో) అయ్యో! నాప్రియసఖి మైత్రీనాథాదేవి భయసంభ్రమోన్మాదాత్మకమైన యముగాలిచేతగదలుచున్న కదలికలకుకాండమువలె గంపమొందుచున్న యుంగములతోడనలూఁ దానేకో యాలోచించుకొనుచు, దాపునకు వచ్చి ననుజూడకున్నది. కాబట్టి నేనేయీమెను బలుకరించెదను. (ప్రకాశముగా) ఓప్రియసఖి! శ్రీధా! ఇదేమి? నీవుమనస్తాపముచేత నన్ను సహితము చూడకు న్నావు?

శ్రద్ధ—(చూచి నిట్టూర్పుతో) ఓప్రియసఖి! మైత్రీ!

క • చెలి! కాళరాత్రినోటను

బలుకోటలనడుముఁ జిక్కి పొంగిముతోడన్

వెలువదుమినేను గనుఁగొనె

గలిగితి నీదన్యమందె క్రిష్ణాట నిన్నున్.

ఓట్టి నీవు దగ్గటగావచ్చి నన్నుఁ గొగిలించుకొమ్ము.

మైత్రీ—(అలింగనముచేసికొని) సఖీ! అట్లు విష్ణుభక్తి మహాభైరవియొక్క భావము నడచివేసివను, నీయుంగము లింకను గంపమొందుచున్నవేమి?

శ్రద్ధ—మ. వెనుకన్ మగ్ధకవాలకుండలవలె, విద్యుచ్ఛటావీరిప
ద్ధనదృష్టిన్, శిఖికీలికారుణక చాత్యంతోగ్ర, బాలేందుర
శ్రీనిధోద్యభిరంత్రప్రికాంతరళజ్జిహ్వాన్, మహాభైరవిన్
గనుచున్నట్లు వడంకుఁ జిత్తిమిపుమన్ రంభాదళప్రక్రియన్.

(అని మరలఁ బరింపఁచున్నది.

మైత్రీ—(భయముతో) హా! హతాశురాలయిన యామె ఘోరరూపము కలదా? ఆప్రకారముగావచ్చి యామె యేమిచేసింది?

శ్రద్ధ—సఖీ! వినుము—

చ. ధరణికి డేగడిగ్గడువిధంబున భైరవి డిగ్గి, నన్ను రు

ర్భరచరణద్వయిం బొదివి, వానుకిరంబున ధర్మక బట్టి, యం

బరమున కేగవేగఁ, బెనుమాంసపురుద్దలు రెండు గృధ్రిభీ

కరసఖరాగ్రకోటినిడి గ్రహున నింగికిఁ బాటుకైవడిన్

మైత్రీ—అయ్యో! అయ్యో! (అని మూర్ఛిల్లుచున్నది.)

శ్రద్ధ—సఖీ! ఊరడిల్లుము.

మైత్రీ—(తెలివి తెచ్చుకొని) తరువాత. తరువాత.

మ. పారిగింపుచు విష్ణుశక్తియచటన్ భూభంగకాటిల్యభి
కరమున్ నిర్భరకోపహేలుము నొ కంటన్వ్యాకింపఁగా,
ధరణి గూలెను, వజ్రపాతిహతిచేతన్ భూమిపైఁదెక్కును
స్థిరభూధృచ్ఛిలములు, భైరవి శిరోస్థివాతముల్ నుగ్ధగాన్.

మైత్రి—ప్రియసఖీ! చైవవిశయచేతఁ బులిసోటఁ బడి వెలువడినకురంగాంగన
కలనే నీవును నీభాగ్యముచేతఁ బ్రసక్తఁగఁటివి. తరువాత. తరువాత.

శ్రీధ—తరువాత విష్ణుభక్తిదేవి “నన్ను సహిత మనమంపదబ్రహ్మిండునున్న
గురాత్ముఁ డయినయీమహామోహప్రేతమును నేను సమూలముగా నిర్మూలము చేసె
దను” అని కోపావేషముతోఁ బలికి, నాపంకజావి “శ్రీధరా! నీవునీ వివేకవి
భో నిట్లుచెప్పుము.—నీవు కామక్రోధాదులను నిర్జింఁగితివి. ప్రయత్నింపుము.
అప్పుడు వైరాగ్యోదయము తప్పక కలుగును. నేనును నీవును పాపిజ్ఞాయా
మాదుల కుత్సాహము పుట్టించి నీనైశ్చయము ననుగ్రహించితివి. భరాది దేవుల
శాంత్యాదులకాశలముచేత నుపనిషద్దేవసంగమమువలనఁ బుట్టిన నీకుఁ
బ్రబోధచంద్రుఁ డుదయించు సాధనమును జేయుదును. అని నీవిచ్చి. కాబట్టి
నేనిప్పుడు వివేకవి సన్నిధికిఁబోవుచున్నాను. ఇప్పుడు నీవేపనిముఁ దీసికొని
పుచ్చుచున్నావు?

మైత్రి—అక్కచెల్లెండ్రము మేము నలువురమును విష్ణుభక్తియొక్కయజ్ఞచేత
వివేకవి కార్యసిద్ధికోఱు మహాశక్తులయాత్మలయందు నివసించెదము.

చ. నను సుఖజీవులందుఁ గన్గొనన్ ఘనదుఃఖితులందుఁ, బుణ్యకా
ర్యనిరతులందు సముద్గిత్, భ్రష్టకుబుద్ధులందు దుడక్ష, వా
రుచుపదలంఠు; మేమచటచుండుట నాత్మలు రాగలోభము
ఖ్వింభిలకాపదూపితము లయ్యును గాంచును నిర్మలత్వమున్.

కాబట్టి యీవిధముగాఁ దోబుట్టువులమైన మేము నలువురమును వికారభ్యుదయము
కోఱకైనవ్యాపారముచేత వాసరములు గడపుచున్నాము. “ప్రియసఖీ! నీవిప్పు
డెక్కడ వివేకమహారాజును గనుఁగొనఁగలవు?

శ్రీధ—“రాధాదేశముని యొకటియున్నది. అక్కడ భాగీరథీసమీపప్రదేశ
మున కలంకారభూతమయిన చక్రతీర్థమునందు మీమాంసానుగతయైన మతిదేవితోడఁ
గూడ నెట్లో ప్రాణములు నిలుపుకొని వ్యాకులహృదయముతో నుపనిషద్దేవసంగ
మార్గముగా వివేకఁ డహర్నిశమును తుపస్సుజేయుచున్నాడు.” అనిదేవియైన విష్ణు

మైత్రీ—ఓహో! నీవెప్పుటికిఁబోయితివి. నేను నావేకిఁబోయెదను.

శృంగ—అట్లుచేయుము.

(తృణులు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఇది విష్క్రమంశము.

[త్రివ్యంశు వివేకమహారాజును బ్రతీహరియుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

వివే—ఓరి మహామోహ! ఓరిదోసకారిపీఠంగా! ఈమహాజనులెల్ల నీవల్ల సర్వ విధములచేతను బెడిపోయితి.

కా. జ్ఞానానందము నిస్తరంగము మహాశాంతంబు పోద్యవ్యవహ

వాంతునంబు మహాపుత్రాభిజు మహా! త్యాగ గ్రంథుండియున్;

వే నిస్సారమహావికాజలమునందే ముగ్ధులం దేలుచున్

బాసన్నానము అచటించెదను. విభ్రాంతి నిష్కామధాత్మకున్.

సంసారదక్రవాహుఁడై యున్న మహామోహుని కట్లున మేములము. ఆ యజ్ఞానము

తత్త్వభోగమువలననే నిష్ప్రతికాఁగలదు. ఎట్లన —

గీ. అని నజ్ఞానమూలక మైనయత్తి

ప్రసరిసంసారపుక్షంబు పెల్లగించి

పరముఁ గూర్చు విశ్వేశ్వరోపాసనాభ్య

వీజజన్మావరోధంబై విరవుమున్లు

తఱుచుగా మంచివారు పూనినకార్యములకు దేవతలు లోడుపడుదురని తత్త్వవేత్తలు.

చెప్పదురు. అందుచేతనే విష్ణుభక్తి దేవియిప్పుడు “నీవుకామాదులను గెలుచుట కుదోయి

గింపుము; నేనును నీపక్ష మవలంబించెదను” అని సందేశము పంపినది. అక్కడఁ

బ్రధానవీరుఁడైయున్న కాముని వస్తువిచారుఁ డొక్కఁడే జయింపఁదగినవాఁడు. కా

నిమ్ము. వానిని నిర్జింఘటకయి యిప్పుడతనినే నియమించెదను. ఓవేదవతి! నీవు వస్తు

నిచారుని బిలుచుకొనిరమ్ము.

మృతి—దేవిరవా రాజ్ఞాపించినట్లు చేసెదను.

(అని నిష్క్రమించివస్తువిచారునిలోఁడగుఁడఁ బ్రవేశించుచున్నది.)

వస్తు—అగ్రా! నిర్విచారసౌందర్యాభిమానవర్ధింఁడైన కామవిచారునిచేతను.

భయము గుర్తింపఁడైన మహామోహునిచేతను లోకము చెడిపోవుచున్నది.

చ. కలిసి యటంచునున్, గలువకంటి యటంచును, సుభ్రవంచు, మం

జాలసుముఖులు యంచు, గురుకులు మును

ప్రబోధ చందోదయము.

శైలమి నుతించుఁ గాంచు శ్రమియించు రమించు బుగండు కారి! చె

ల్వ లతు నిభ స్థలీంచును ధలంపఁడు మోహుని చేష్టితంబులన్.

సక్క-గావస్తువిచారము చెయ్యగల మాత్మబుద్ధులకు సహితము మాంసాస్థిసంజరమునైన
స్త్రీలు స్వభావదుర్గంధనిలయ లనియు బీభత్సవేష లనియు వైరాగ్యముకలుగఁగి న్నది
అట్లయినప్పుడు వారెయం దితరగుణాలోపణము చేయుట స్పష్టమే.

మ. నరముక్తానుజిహ్వామూల్ ఘటిరణత్స్వగ్గాదంచుల్, శిథ్తాం

చిత్తోగ్రు దుకూలముల్ ఘుస్పృణపునైః పూరితుల౯ దాశిపూ

సరముల్ వైపయిజూచి యల్పవతు చిచ్ఛంకాంక్రమ మౌహముల్

ధరనారుల్ నర కాగ్ధనామలనుచుం దర్శించు రుద్రస్మృతుల్

(ఆకాశమునంకజూచి) ఓపాపీ! చండాలా! ఓరికామా! అనావలంబనముగా నెచ్చి
నీవీలాగున జనులను వ్యాసల పెట్టుచున్నావేమిరా? ఓహో! కామావిష్టుఁడు—

మ. ననుఁగామించెను బాలయూమె, యేలిమిన్ నన్నీ నృంకాంకాస్యేచా

చెను, నీయత్పలనేత్ర కాగ్రిటను కేరైన్ నీ, న్ననున్ గావిధ; యో

ఘనమూఖ! నిను గాంచెనెవ్వతే? నినుం గామించెనెవ్వరై యం

గన మాంసాస్తుల బుంగ; లోపలి నిరాకారుండే వీక్షించెనున్.

ప్రతీహరి—ఓమహానుభావా! ఇటురమ్మ.

ఇద్దఱు—(మొందుకు నడుచుచున్నారు.)

ప్రతి—అదే మహారాజా! సుండయ్యయన్నాడు. నివాసనన్నీధికీణామా

వస్తు—(దాపుకుఁబోయి) దేవా! జయమగుఁగాక! జయమగుఁగాక! పీ

వస్తువిచారుఁడు దేవరకుఁ బ్రణమిల్లించున్నాఁడు.

విజే—వస్తువిచారా! ఇక్కడఁ గూర్చుండుము.

వస్తు—(కూరుచుండి) దేవా! మీ సేవకుఁడు వీడిదేచ్చియున్నాఁడు. అట్టి
యేమో యనుగ్రహింపవలెను.

విజే—మహామోహునితో మనకు యుద్ధము సంపాద్యమయినది. అక్క
బ్రధానవీరుఁడు కాముఁడు. వానికిఁ బ్రతివీరునిగా మేమునీన్ను నిరూపించినాము.

వస్తు—దేవరవారు నన్నిట్లు సంభావించుటచేత ధన్యుడవయినాఁడను.

విజే—ఇక నీవేయాయుధముచేత గాముని జయించెదవు?

వస్తు—ఓహో! పంచశేఖరడా! వానికన్నవియ్యదమ్ములు. పూనిల్లునిగాను
జయించుటెంతపని? ఇక్కడఁ గూడ శత్రుగ్రహణ మవేక్షింపవలెనా? దేవరవా
చిత్తగింపుఁడు—

హే! ఇంగ్లీషుమాగ్నమండు మన సేగకయ్యెండ్లక గానినూ నెదన్;
జుద్రాభాస్యలం చలచినన్, ముఖవస్థ మాచరించినన్,
సాంప్రదకారముల్ గలుగు; నాసులు సోతలకి బులంబు, రా
జేంద్ర! ప్రియమణులు మది నెంచుచు గామునిము ముపెదన్
బివే—మేలు! మేలు!

మీ—అంతేకాక,

వ. తిరిపునవ్రతుల, నిశాంతపరిష్కార, బాహుళ్య
చికిత్స న్, సుసాగ్రా గుర్యమయ్యెండ్లక గానినూ నెదన్,
యానియ ప్రియమణులు, మది నెంచుచు గామునిము ముపెదన్
మీ—అంతేకాక, గామునిము ముపెదన్?

మీ—అంతేకాక, గామునిము ముపెదన్? అట్టివారి మెక్కితే గామునిము ముపెదన్
ము, తిరిపునవ్రతుల, నిశాంతపరిష్కార, బాహుళ్య చికిత్స న్, సుసాగ్రా
గుర్యమయ్యెండ్లక గానినూ నెదన్, యానియ ప్రియమణులు, మది నెంచుచు
గామునిము ముపెదన్. గంధము గామునిము ముపెదన్, గంధము గామునిము ముపెదన్,
దంధము గామునిము ముపెదన్, దంధము గామునిము ముపెదన్,
మందకంబువాయువులు, మంద్రకంబులనెంచుచు, మంద్రకంబులనెంచుచు,
దంధము గామునిము ముపెదన్, దంధము గామునిము ముపెదన్,
ఇంక గామునిము ముపెదన్ ఇంక గామునిము ముపెదన్)

క. ఉరువరవిచారశరముల

నలబలముల గూల్చి నేన యడచెద గామున్;
గురుసేన గ్రుంచి పాగుడు
శరధారల సింధురాజు జరిగినకణిన్.

బివే—(ప్రసాదపూర్వకముగా) మంచిది, నీవుశత్రువిజయముకొలుపు సన్నద్ధు
డవుకమ్మ.

మీ—దేవరాయ రాజ్యావేదితము చేసెదను. (అని ప్రణమిల్లి నిష్క్రమించు
చున్నాడు.)

బివే—వేదవతి! నీవుపోయిక్రొధునిజయించుమిత్తము క్షమనుబిలుదుకొనిరమ్మ.

ప్రతి—దేవరాయజ్ఞాపించినట్లుచేసెదను. (అని నిష్క్రమించితుమతోడనుండ
ప్రవేశించుచున్నది.)

తుమ—హే. క్రొధమహారంభికార మనకగ్నికటకుటితరంగరా

దాగితి అగ్ర సాంధ్యకిరణరూపములు సో మహావిజయము

ప్రబోధ చందోదయము.

మౌనము మోక్షోన్ముఖ నల్లక గుఱుగు, పీఠము నున్న
సాగులు నిప్పులాత్మమలసాగరతుల్య గభీరులందును.

(శ్లాగునపూర్వకముగాఁ దన్నుఁ జూచుకొని)

ఉ లేను నచోభకర్తయును; లేను శిశువరిపీడకంబునున్;
లేను మకోపతాపదును; లేను శరీరవిమృద్ధకంబునున్;
లే దలపించ యాదెగ గణింపఁగల్గె నన్యమోగమున్;
బ్రోదిగ నేనె తద్దయును క్రోధజయంబున శ్లాఘ్యునయ్యెదన్.

(ఇట్లును చుండును నకుమరున్నాగు.)

ప్రతి — అ దె మహాగోజు గారు, ప్రియస్థ! లేయనను సంస్కరియకొమ్ము.

క్షమ — (చందర్శించి) దేవా! జయమగుఁగాక! జయమగుఁగాక! ఇదిగో దేవర
వారి దాసురాలయన క్షమ సాష్టాంగప్రణామము శ్చేయుచున్నది.

వీచే — ఓక్షమా! ఇక్కడఁ గూరుచుండును.

క్షమ — (కూరుచుండి) దేవా! ఈ సేవసంశయమింతయు విలిపింపఁబడినదో
యాజ్ఞ యిండు.

వీచే — ఓక్షమా! మాకిప్పుడు సంప్రాప్తమయిన ముద్భయకంఠురు రాశ్మ్యేడయిన
క్రోధుని నీవు జయింపవలెను.

క్షమ — దేవరవారి యనుగ్రహమువలన నేను మహాహృష్టాత్మనన జయించెటకు
సమర్థురాలనగుదును. ఇది నాతని యనుదింబుననుండైన క్రోధుఁ డెంత? నేనాపనిని
శీఘ్రముగానే నిర్విహించెదను.

ఉ. అట్లుట దేవయాజ్ఞ సిగ్గుచున్న తపోధ్యునుఁకిరీకూడు లే

నైన్న్ యుకారణంబ సమయిం చెనువానిని బాపకర్మునిన్

గన్నుల నిష్పకల్ కరముఁ గ్రక్కఁగువారి నశింసుఁ గ్రోధునిన్

మున్నలభిక్రకాళి యధమున్ మహిషాసుఖం జంపింబునిన్.

వీచే — ఓక్షమా! ఇప్పుడు క్రోధవిజయోపాయము నాను వినిపింపుము.

క్షమ — దేవా! విన్నవించెదను వినుడు.

చ. పురుషుఁడు క్రుద్ధుఁడౌట నగుమోము, దురాగ్రహుఁడౌట బ్రసాదముతో;

బరుషకచక్రుఁడౌట గుళిలవార్త, ప్రమోదము తాడనోగ్రహో.

నేరపఁగఁ జెల్లు; బొందుదు రనిర్జితచిత్తులు దైవికాపదు

త్కరమునె; క్రోధభావ మెట్లుకల్లు దయారసమాససంధులన్?

వీచే — సాధు! సాధు!

తనము—దేవా! ప్రాణుని జయించుటకు సహజముగా నున్న ధర్మముననుసరించి
తనము సహితము జయించుటకు నవసరమగుదురు.

వివే—మంచిది. నీవు శత్రువు విజయముకొలదిను సంస్కారాలపుకమును.

తనము—దేవ! వారాజ్ఞాపించినట్లు చేసెదను. (అని నిష్క్రమించుచున్నది.)

వివే—వేదవ్రత! లోభుని జయించుటకు సంకోచము లేదు చుకొనియున్నా.

ప్రవీ—దేవ! నెలవిచ్చినట్లు చేసెదను. (అని నిష్క్రమించి సంకోచములేకుండ
నూటల ప్రవేశించుచున్నది.)

సంకో—(అంతలోనిది జాలితో)

ద. ప్రతిభామగు స్వచ్ఛమున సంక్లలభించును గోధుమయిన్;

పింఛుగ వెల్ల గొదొరకు నేళ్ళను జల్లని స్వాగుతోయినున్;

ప్రతిభామగునది జన్మ మృదువల్లవమున నుభయత్యైతిపుగా;

నతికృపలతో శ్రమింపకును దొంగిలయిన్ ధనికాంగణ బున్

(అకాశమునందుఁ జూచి) ఓరీమాభా! అభూ! శియ్యవ్యామోహము దురుచ్ఛదము
గదా?

చ. ధనమునకు నశ్చిక్తాభిలాష భార నృణా దగగొన్న నీవు తా

మనమునకు, నెన్ని సార్లు చెడిపోవగలేదు భవత్ప్రియత్నముతో?

మనమునకుంబ? యాత నిటు మానవత్వయుక్తు; నేడునాణుగాఁ

దునుఁగను నీమనంబునతో శిలతో నదిచేయఁగాఁడెన్.

లోభాదభరచాతుర్యవయి నమూచేష్టిలము మనస్సునకాశ్చర్యము కలిగించుచున్నది.
ఎట్లనిన—

ప. ధనహుతిచేదనుచు, బాగ్నిమను విత్తంబింక హెచ్చించు నం

చును, లాభంబును ప్రియకరిచెన నందున్, సామ్రాధ్యానింతు వీ

వరకొలువ; గన నన్నటిందినెను యాయాశానిశాచంబు గ్ర

కున లోభాధిధతమోత్తున్ నీను మెదంగున్ లెల్లినెం చుట్టటా!

మఱియును,

౧. ధనము గడించుటే మొదట దధర్మం గట్టము; కల్లు నాపయిన్

ధృమునకున్ తుయంబును వివాశము రెండు వియోగ మొందున్;

ధనము నశింపఁ గల్గును వృధతో; సిరి గూర్చుమిఁ గల్గి వాచ్యధర్మం

ధనమును గూర్చుకుంటుంటే దానినిగూర్చుటే మేలు చెప్పమా.

మ. అవయంబుక నడియింతు నృత్యపు శిరంబందున్; జరాపన్నగం
బును మ్రింగు న్నిను; విశ్వమున్ దిను వహుపుత్రాదులొగ్గఘ్రముల్;
భువనోధాంబుల బాచి లోభరజమున్ గాఢజ్ఞతజన్యమున్,
క్షణ మానవసుధాంబుధిన్ మునుగుమా శశ్వత్పులు బబ్బెశన్.

ప్రశ్న—వీరప్రభువువారు. ఓనుచోలుతానా! ఈయనన్నీ ధాంముననుచున్నా
సంతో—(సమీపముననుచోలు) స్వామీ! జయమగుగాక! జయమగుగాక!

వీర—సంతోషుడు. (అని ప్రణమిల్లుచున్నాడు.)

వివే—విక్రంద గూర్చుండుము. అని సన్నిధానమునందు గూర్చుండుడైట్టు
కొనుచున్నాడు.)

సంతో—(విజయముతోఁ గూర్చుంకి) ఈభృశ్యజనునిపని యేమో దేవర
యాజ్ఞాపింపవలెను.

వివే—నీప్రభావము లోకవిదితమయినది. కాని యిప్పుడు బహుభోషలతోడ
బనిలేదు. నీవు లోభుని జయించుటకుయి వారణాసికిఁ బోవలెను.

సంతో—దేవరయాజ్ఞాపించినట్లు చేసెదను.

చ. కలయ మెలంగుమిన్ బహుముఖంబుల ముగ్ధముల్లయించి లో.

నిలరుదు, దేవభూసురచహుఁడధబంధన లద్భవ్యునియై.

జెలసినతాఘనో బరిధివింది జయించియున్న భీష్మమున్.

బలమున ముక్తు దాశరథి పక్షిముఖున్ నులువొడిచియున్.

(అని విష్కరించుచున్నాడు.)

[అప్పుడు వివీరవేషుడైనయొక పురుషుడు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

పురు—దేవా! విజయప్రయాణమంగభములు జరుపఁబడినవి. మాచూర్తికులు
పెట్టిన విజయయాత్రాసమయమును సమీక్షించినది.

వివే—అట్లయినయెడల సేవాపరులు సైన్యములను బయటఁజేటుటకునియమియ
లెవనిచెప్ప.

పురు—దేవరవాతాజ్ఞాపించినట్లు చేసెదను. (అనివిష్కరించుచున్నాడు.)

[తరల:]

చ. పోయక బదానమస్త్ర మధుపంబుఁ గూర్చుడు సర్వైపంబులన్;

బట్టిను నిడుండుతేరుఁడు వాయుజవంబుల వారుపంబున్;

భటు లొనకింపుఁ డీతొల నభ మృసితాబ్జమహావనమృగవన్;

జటులకృపాణులు వెసం జనుఁ డాశ్వితులార! క్రేణులై.

వివే—మంచిది ! మంగళసన్నాహము లాచరించి నేనును బ్రహ్మణమయ్యెదను.
(స్థానిపాఠ్యమునతో) సంగ్రాహించితమయినశధము సాయత్తపతించి తీసుకొనివచ్చుని
సారధి కాజ్ఞాపించెను.

పారి—దేవరవారాజ్ఞాపించినట్లు చేసెదను. (అని నిష్క్రమించుచున్నాడు.)
[అప్పుడు యుద్ధరథమును సిద్ధముచేసికొని సారధి ప్రవేశించుచున్నాడు.]
సార—దేవా ! ఇదిగో రథము సిద్ధముగా నున్నది. దేవరవారు రథారోహణము
చేయవచ్చును.

వివే—(మంగళవిధులను నిర్వహించి రథారోహణము నభినయించుచున్నాడు)
సార—(రథవేగము నిరూపించి) దేవా ! చిత్తగింపుఁడు చిత్తగింపుడు.
మ. పృథురోహితరజశ్చటానుమితశుంభద్యానధావర్ణురా
గృహయేషశ్చోచుందితోర్యువభాగంబుల్ మహావాహమల్
'ప్రవలనన్మంథరమథ్యమానజిలధధ్వానోగృహోమంబుగా
నుదితప్రాణిని వ్యోమవార్దమున నోహా ! లేరుఁ గొంపోయెడున్.

ఇదిగో సమీపమునఁ ద్రిభువనపావనమై వారజానీనగరము దృష్టిపథమునఁబడినది.

శా. ధాదాయంత్రపశ్యజగదితనితాంతేధ్యానసంయుక్తముల్
నీరేజాకిరప్రభాధసభముల్, జెల్వొందు సౌధాగ్రముల్
భూరిత్రేక్ష్యములై శరద్ధవశజీమారాంతరాజత్తటిన్
చ్చీగ్రమ్యంబు లవే పతాక లెసెనున్ జితదృష్టి శ్శేషలన్.
ప్రసీమునశలగ్నమధుకరనికరఘంకారఘృఖరంబులును విశిత్తకుసుమవిసరవిగళనృకగం
దవర్షాతిశయ భురంధరంబులును వానాప్రమానసుగంధబంధురంబులును శ్యామాయ
మాననిలిడచ్చరచ్చానగావనీరుహుమోహరంబులును నగుపురోద్యానప్రదేశంబులవిగో
సమీపంబునఁ గానవచ్చుచున్నవి. ఈవాయుపులు సహిత మిక్కడఁ జాశుపతవృత
మును గ్రహించివశాపసులవలె నే కానఁబడుచున్నవి. ఎట్లన—

మ. సురఃసినిటఁ జేరి, సురజోభనితంబు కరంబుఁ బాల్చి, యీ
శ్వమిను నర్చుల్ నలుపుచాడున మీదను బూలురాల్చి, ని
ర్భరమధుపస్వంబునను జాటలు చాలఁ జెలంగ, వాయువుల్
కిరగును నృత్యము ల్నలుపుఁ గంపమునొందులతాభుజంబులన్.

వివే—(అనందముతోఁజూచి)
మ. హృదయాకర్షక మయ్యెఁ జాదగ్రమకక్షుం డెందుంట నీకాకి, తా
బదమై ముక్తి విద్యయట్లు, గమమార్పిన్ స్వప్రభాసందమై ?

యిదే భూదేవికి ప్రియమైనది మై యింతాండెడన్ పంగి స్వ

స్థది, వక్రేందుకళన్ గడిన్ నగుచు కేనవ్యాజహంబునన్.

సారథి—ఓదేవా ! చూచుచు, చూచుచు. ఇది గంగాతీరమన కలంబోర
భూతమును త్రిభువనపావనము . నైన శ్రీమత్తీలోకగురు విశ్వేశ్వరాభ్యుభయదేవుని
యాలయము.

విజే—(భార్యముతో) ఓయీ !

క. మను చెప్పి యీతేవుం

దనమును తేత్రాధినాథుఁ డని తేత్రాధి

తెనువులిట విడిచిపెరిగి

భూపుణ్యము భక్తజనులు కలియుచు రితనిన్.

సార—దేవా చూచుచు చూచుచు. అదిగో మనలను జూచినమాత్రముననే
భూమిద్రోహభావము లిక్కడనుండి దూరముగాఁ జొరబడుచున్నాము.

విజే—వారల్లేరుగుదురు. కానియ్యు గేనీయాలయమేందుఁ బ్రవేశించి యభి
ప్రసాదికొను భగవతునికి నమస్కరించెదను. (అని రథమునుండి దిగి గడిచొచ్చి
చూడ్చి నిడించి) ఓయీదేవా ! నమస్కారము నమస్కారము నన్ను దయ
చూచుము.

క. కావలెను నమస్కృతులివె

యోమలజ్జనదేహ ! యోచంద్రధరా !

యోజేతత్యులొచన !

సేవకుఁ కొనంగు నాకు శ్రేయఃప్రాప్తున్.

(అని నమస్కరించుచున్నాడు)

సార—దేవా ! ఇది త్రిభువనగురుడైన యాదికేశవస్వామి యాలయము.

విజే—అకర-శకురమ్మ (అనివెళ్లి యాదికేశవస్వామికేర బ్రహ్మీణముచేసి) ఓ
భగవంతుడా ! జయమగుగాక ! జయమగుగాక !

దండకము. అమరచయదయాచక్రచూడామణిశ్రేణి సీరాజితోపాంశపావద్య
యంభోజ ! రాజన్న భద్రోత్తమీయితస్వస్థితా ! స్ఫురదైత్యభ్రాంతిసంతానంతిప్త
సందారుసంసారనిద్రాపహరైకదత్త ! తీమమండలార్థారసంభారసంఘటదంస్త్రిగో
టిస్ఫురదైత్యభ్రాంతా ! క్రమాక్రాంతలోకత్రయా ! బాహుబలిప్రార్థితాభీలగోనర్థనన్
తనిర్వాతాఖండలోక్యజితాకాండచందాయువాహనీవర్తనస్థోమైత్రాణవిన్మాత
శ్శ్రీనివాస ! ప్రభూత్వంస ! తైత్తిరీమంలినీవర్గనీమంలసిందూరసంభావనయాభి

అన్యాయాదుభామాధిపా ! తన్నై త్తేన్ద్రువకున్ద్రీహిటనాకుంతభావస్సఖశ్రేణి
పాశీర్వమున్ద్రవిస్తారక్వామయన్నభాక ! త్రిశాకదివ్యుత్తై-అభాధ్రంపంచాస్థిమా
టమ్మభావాన్ద్రామచక్రముగజ్జోతిరుక్లాపితోద్దామూర్ధంధకాంచీంప ! ఖండేందు
చూడద్రీశూ ! ప్రాకవాన్ద్రంపవ్రాంతిమందాచలత్తున్నగ్ధాంబుగ్గిప్రోత్తిత్రీభుజావల్లి
కంక్షేన్ద్రాంతపీనస్త్వనాభోగపత్రాభీఖలాంభిశోరస్థల ! స్థూలముక్తాభాదార
హారప్రభానండలప్రస్ఫుగిత్తిర ! వైకుంఠ ! నవభక్తిసందోహసంసారమాహద్భవంబైవ
భోహోదయంబిమ్ము నాకాంతహోదేవ ! చేవా ! నమస్తే నమస్తే నమః॥
(అరి సాక్షిం ప్రకాశము చేసి చూచుచేరి చూచి) మండ్రి ఇదియే మనకు వివా
హార్హములు ప్రదేశము. ఇక్కడనే మనస్వలను విడిచిపెను.

(అరి యిచ్చరునిష్క్రమించుచున్నాడు)

పంచమాంకము.

[అప్పకు శ్రద్ధ ప్రదేశించుచున్నాడు]

శ్రీధర్—(తీగొలిచి) : ఈవిధము సుప్రసిద్ధమయినచేదా;

గీ. జూతివైరంబునను సంభవించు

ప్రోభాభి నీర్దహించును గులమునేలే

ఘనమీరాహతి పాపీజనుట్టరమున

గలుగుదహించు వనమెల్ల గాల్పుచున్నా.

కన్నీరు విడుచుచు అక్కటా ! దారుణమును సోపరమరణమునలనఁ గలిగింశోకా
లము దుర్వార మయిందిగా నున్నది. అది వివేక మేఘాంతములచేత నయినను జల్ల
దుః ఎట్లన—

చ. సిగగురువస్తువులో గిరులు నింపవులు న్నదులున్ నశింపఁగా,

నరులనెంత, యల్పులు కసత్త్రైణకల్పన మృత్యుదృష్టికిన్.

హరిఁగారి గంధుడుఁబుధవహూహ మనదో వివేకమాగ్నఁగా,

నెత్తమును శోకవహ్ని దహించెనుఁ జిత్తము నట్టలయ్యునున్.

శ్రద్ధాభావలయనను గామత్రోధాదులగుసోదరుల కథాశేషు లగుటవలన నాకా

స్థియినది.

క. భీకరశోకాన్నిభా

నీకను శీలములొనర్చు నెటులనెల్ల

జైకొలుపు దేహశోషము?

బ్రాకటముగ నంతరాత్మ వడిగ దహించున్.

(అలోచించి) “బిడ్డా! శ్రద్ధా! నేనిక్కడనుండి హింసాపరిభావమున యుద్ధమును జూడలేను కాబట్టి నేనికాశీకాంచరమున విడిచి పాలగ్రామమున పేరుగల విష్ణు తేత్రియనుండి గొంతకాలము గడపెదను. నీవిక్కడనుండి వృత్తాంతమును జరిగిన క్రమమున నాకు నివేదింపుము” అని విష్ణు భక్తిదేవీ సాకాజ్ఞాపించినది కాబట్టి యాదేవిసన్నిధానమునకుఁ బోయి యానమనస్తాంతియు సర్వమును నేనామెకు విన్నవించెదను (ముందున నెవరిచూచి) ఇది యాచక్రతీర్థము. ఇగుసంసారసాగరోత్థాంతమయిన నామెకు గర్లధారయైన భగవంతుడగు శ్రీహరి ప్రశ్నింతుముగా నామముచేయుచున్నాఁడు (ప్రణమిల్లి) ఇదిగో ముచలచే నుపాస్మిమామృతమున విష్ణు భక్తిదేవిశాంతి తో నేనో యాలోచించియున్నది. నేనామెకు సమీపమునను బోయెదను (అని ముందుకు నడుచుచున్నది.)

[అంతట విష్ణు భక్తియు శాంతియుఁ బ్రవేశించుచున్నారు]

శాంతి—అమ్మా! మీరు ప్రబలచింతాపలవృత్తయ లయి యున్నట్లు కానందుచున్నాను.

విష్ణు — బిడ్డా! మహావీరతీయకరమయినయీ ఘోరయుద్ధమునందు బలనొనర్చినను మోహానితోఁ బ్రతిఘటించినపుత్రప్రాయుఁడైన వివేకునిస్తాంతి మేము నదో తెలియకపోయెనని నామనస్సిచ్చు డన్నధముచున్నది.

శాంతి—దేవీ! ఇక్కడ విచారింప వలసినపని యేమిన్నది? దేవిగారియనుమామన్నందున వివేకమహారాజానకు పిజ్జయము నిశ్చయమని. నేనెఱుంగుదును.

విష్ణు — బిడ్డా.

క. ఘనధర్మపక్షబలమున

ననివార్యంబుగ లభించు నభ్యుదయంబున్ ?

విను మట్లయ్యను, సుహృదుల

మనసెపుడు నపాయశంక మటిమటిపూన్.

అంతేకాక శ్రద్ధయింతతడవు రాకుండుట మనకు నకు సందేహము పుట్టించుచున్నది.

శ్రద్ధ—(సమీపమునఁబోయి) భగవతీ! పృథమిల్లుచున్నాను.

విష్ణు — శ్రద్ధా! నీవు తేమముతో వచ్చితివా?

శ్రీధ—దేవీ ! అప్పుడు వైష్ణవ వైవ సోరారులయిన సర్వాగమబృందములును సరస్వతీదేవి సకాశమనకు విచ్చేసెను.

విష్ణు—అటుతరువాత.

శ్రీధ—తదనంతరమున—

కా—వేదమీమాంస, సరస్వతీసతిపురోహిధిన్ రణోత్సాహయ్యై,

పూర్ణముఖ్యస్థితి న్యాయకాపిలమహాభాష్యాదిసద్గ్రంథ

స్తోమంబు ల్కూర్చునుగ ధన్యులుఖిమై, శుద్ధాముతన్యాయవో

ర్వీభూకారిణి విచ్చె, దుష్కరణిన్, వేదతీర్థియాశీతిర్మయి.

కాంతి—స్వభావప్రతిపక్షము లయినయాగమన్యాయశాస్త్రబృందము లొక్కటిగాఁ గలియుట యెట్లు సంభవించినది ?

శ్రీధ—పుత్ర !

క. ఇతరేతిరైవేమునన్

సతము మెలఁగు నేకవంశజాతులు తమకున్

క్షీతిలాపల నవమానం

చిత్తలచేఁ గల్గుచోట నేకముకారే ?

చేకప్రమాదము లయినతమకు లొలొసల విరోధమున్నను, వైవసంరక్షణముకోరికను నాస్తికపక్షాధిక్షేపణముకొఱకును శాస్త్రసంఘముల కైకముత్త్యము కలుగును, అగమముదాయములొ సహితము విరోధము తత్త్వవిచారణకుఁ గానరాదు. ఎట్లనను

కా. కాంతం బద్వయ మవ్యయం బజము శశ్వద్భ్రాహ్మి, మాతత్త్వయ

క్రాంతం బాగమపంక్తిచే సగుణతన్ బ్రహ్మచ్యుతేశాఖ్యలన్

వంతోష్మన్ బహుధా స్తుతింపగలుగున్ ? నానాగమశ్రేణి సం

క్రాంతంజౌ మోబ్రహ్మయంమనె, సముద్రంబందు నేల్లున్ బలన్.

విష్ణు—తరువాత ? తరువాత ?

శ్రీధ—దేవీ ! తరువాత విరువాగునందును నిరంతరశరనికరధారాసంపాతోప దర్శితమై నగుకరితురగరధవదాతులకును మధ్యపక్షయోధజనులకును గంతులనశు రంబు సంపాప్తమయ్యెను. అప్పుడు,

మ. ప్రవహించె న్నదు లసగ్రతోయములం, గగివృష్ణార్పకంబులున్,

వివిధోవర్ణవనకంకరంకనవహాభిలాషకీకాంబులున్,

నవనారాదవిభిన్నహస్తీశ్రికీణాభ్రవృక్షగోల్లస

ద్దవశద్భ్రాసమూహాహంసములు వైతద్యుద్ధరంగంబునన్.

తమహిదాయీనిసంగ్రహమున దగ్గర రావరపక్షినిధివ్యముచేతఁ బాపందాగమ
బ్ధింపమును ముందుండుకొని వచ్చినబాకాయితకతంత్రసముదాయ మన్యాయవైద్య
విషదక్షానుచేత విజృంభయ్యెను; అనంతరము పాపందాగమజ్ఞాను నిర్మూలనగుట
చేతసదాగమసాగరప్రవాహముచేతఁ గొట్టుకొనిపోయెను. తననంతరము సాగతాగను
నముదాయములుసింఘగాంధారముగి ధాంగపారశీకవంకకళింగాది క్షేచ్ఛప్రాయదేశము
లగ్రహింపెను. పాపందగింబరకాపాలికాద్యాగమనంచయంబులుపామలబహుళంబు
లైన పాంఛాలమాళనాభిరావత్సాగరానూపదేశములయందు నిగూఢముగా సంపరిం
చున్నవి; న్యాయాద్యనుగతయైన మీమాంసచేత గాఢప్రహరజ్వలీకృతములైన నా
స్తికతర్కసమాహంబులు తమయాగమసందోహంబులు పోయినదారినే పోయినవి.

విష్ణు—అటులయనాత,

శ్రీధ—అటులయనాత నష్టవిభాగునిచేతఁ గాముడుచాతుర్యదైనాడు; తమ
చేతఁ గ్రోధపాయస్యహింసాదులు హింసింపబడినాడు; సంకోచునచేత లోభతృష్ణా
దైన్యావృతవాద పైశున్యస్తేయపరిగ్రాహులు నిగ్రహింపబడినారు; అనూయచేత
మత్సర్యుడు జుంఘంబడినాడు; పరోత్క-మకానంభావనునిచేత మందుడుసంహంప
బడినాడు; పరగుణాధిక్యునిచేత మానుడు ఖండింపబడినాడు.

విష్ణు—(హస్తముతో)చక్కఁగాజరిగినది. ఇతమహామోహానికథయేమయినది?

శ్రీధ—దేవీ! మహామోహుడు యోగవిఘ్నసహితుఁడయి యెక్కడనో
యడగి యందుటచేత నాశనిజాడ తెలియరాకున్నది.

విష్ణు—అట్లయినచో మహాన్యకేషమింకనునిచియోయన్నది. అతడుపరిపార
ణీయుడు. ఎట్లన—

క. పరమాచరపరుఁ డగుచున్,

స్థిరసంపదఁ గోరుకేముషీమంతుం డెం

దరికేష మగ్ని కేషము

గురుతరముణికేష ముంచఁగూడదునుమ్మి.

ఇత మనస్సుయొక్క వృత్తాంతమేమి ?

శ్రీధ—దేవీ! పుత్రపౌత్రాది మరణజాతకోకాశేషముచేత నాశంబుడు బ్రాణ
త్యాగము చేయనిశ్చయించుకొన్నాడు.

విష్ణు—(చిలునవ్వునవిష్ట) ఇదియంతయు నిట్లయ్యెనేని నువము కృతార్థతను
బొందినారము; పురుషుఁడును బరహాసందమును బొందును. అయిననుదురాత్ముడయిత
లంతఁడు ప్రాణత్యాగ మేలచేసికొనును?

శిర్క—ఉపనిషద్దేవి ప్రభాధోదయమునాటను గృహీతపరకల్పరా లభ్య
యున్నందున నతఁ డీవిధముగా శరణుజూతఁ జరకాలనుండఁడు.

విష్ణు—అరుగూ! వైరాగ్యోపత్తి క్లాటకు నైయాపికిమైన పరస్పత్తిని నేనాతని
కడకుఁ బంపెదను.

(అంతలును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఇది ప్రసంగము.

(అప్పుడు మనస్సునకు, సంకల్పమునకు, ప్రకీర్తించుచున్నాడు.)

మన—(కన్నీటితో) హా! పుత్రికులారా! ఎక్కడనుచోలువా! ఒక్కచోరి
మిశ్రితుడైనవిండు. ఓకోరి కుమారులారా! రాగవ్యేష విద మన మాస్మిగ్గులారా!
నన్ను గొనితిమింకొండు. నానాంగములు శుద్ధియై నున్నవి. అంతఃకర్మమునకు
వృద్ధుడను నయియున్న నన్నొక్కడయిన నాదండవేద్యు? ఏమయినానానాధన
కన్యకలారా, మీరెందుఁబోలువాను, ఆనాహింసావృద్ధుడైన కోకగ్రహారా! మరల
భాగ్యుడవైన నాకొక్కఁడును దక్కఁగింప వైవాహికముమిచ్చుండఁ జేకకమునకు
దెట్లెత్తుకొనిపోయినాఁడు! (తడఁబాటుతో)

మ. తనవెల్ల నిష్కవహియట్లయెడను; బాఁ గార్చెను స్వగ్రహున్;

పెనుపొందించెనుఁ దీరజేనవల; మెనెంపెల్ల పొందెకా;

ఘనమోహం బెదఁగూర్చెనున్; పరివివేకంబెల్ల బోకార్చెనున్;

మునుమున్ జీవితమున్ గ్రసించెను, వెన్ కోకబల్లంబొక్కటా!

(అం మూర్ఛియైచున్నాఁడు)

సంక—ఓరాబా! తెప్పిలియను.

మన—(తెప్పిల్లి) ఇట్టియవధను బొందియున్నానన్ను చనివైచనవచ్చు. చనిన
మోవానకున్న జీమి?

సంక—(కన్నీరు విడుచుచు) దేవా! ఇంతకునుఁ బ్రాణుల్లి నేని యొక్కడిని?
కుటుంబమరణసంభావితోకానరాశిగ్రహసయ యయి యామె నుండెలుపగలి వచ్చి
నొంధినదని విన్నాడను.

మన—హా! ప్రియురాలా! నాకొక్కప్రియమయిన ప్రతివచనమేలయినవ్యక్తి?
కటకటా!

ఉ. దేవికో! నన్నుఁబాసి మును త్రిమృగవృక్షులకు స్వప్న హందునన్

నీ వెడఁబాసియుండుటను నేమృతకల్పుడవైతి నితః శివ;

తైలచేష్టిశయనము చక్కయియుండియు నీవు, నేడ హా!
జీవముతోడనుండెద ; నిసీ ! యాసురుల్ కిరమున్ దురంతమున్.

(అని చురల మూర్ఛపోవుచున్నాడు.)

సంక—ఓరాజా ! ఊరిట్టిల్లును, ఊరిట్టిల్లును.

మన—(తేలికతెచ్చుకొని) ఇంక నాకు జీవితాశయాలును ఓసంకల్ప ! చితి
పేర్చును ఇప్పుడు నే నేగ్నిప్రవేశమువేత శోకానలము నార్యుకొనియెదను.

(అని సన్నాహపడుచున్నాడు)

[అప్పుడే న్యాసపర్యంతి ప్రవేశించుచున్నది]

మన—“అహో ! సరస్వతీ ! అపత్యచరణభిన్నుఁడయియున్నచునప్పు మొక్క
ప్రజోధముకొలుచుచున్నది. అతనికిఁ బైరాగోళ్ళొత్తి యెట్లుకలుగునో యట్లుచేయుము”
అని భగవంతుడ బిష్ణుధర్మ వేది నమ్మించినది కానిమ్ము. నేనిప్పుడాతని నన్నిధికే
పోయెదను. (సరిగనుననుఁచుచు) పాన్సా ! ఈనిధముగా నీచరిత్రతాపము నేల
పొందెదవు ; సదార్థము లనిత్యములని నీకీవలగుఁ దెలిసినదేదా ! ఇతిహాసములును,
ఉపాఖ్యానములును, నీవీచరకుఁ జదివినవే.

చ. అరయ వికించి యిందుగిండు సురాసురులున్ మనుమాఖ్యలు నుత్తమున్

• ధరణియు వాఙ్మిల్లికగుండును కల్పితతాములు పైగన్,

బారసెద చారణోకకరమోహము ! నీవీయులబుద్ధులొపమా

స్థితమహంతుల్ తెగి నశించినయప్పుడు తూఁగు లేమనన్ ?

కాబట్టి పుష్కనసదార్థములయనిత్యత్వమును భావించుకొమ్ము. నిత్యానిత్యవస్తువని
యగువానిని శోకమంటును.

గీ. బ్రహ్మమొక్కటయే సత్యవస్తుచగుచు

నితరమెల్ల నికల్పిత మెప్పుడగుచు,

యప్పుడెకత్వమునుజూచు ? నట్టివాని

కెక్కడివి మౌహాశోకంబు లెంచుదాడ ;

మన—భగవతీ ! శోకావేగమాశితమయి యున్నవారనప్పుడను నిప్పుడు వివేక
మృతే యవకాశములేదు.

సర—నత్సా ! ఇది స్నేహదోషము స్నేహము సర్వావధిమూలకమన్న యీ
మధము ముప్పగింప నేకదా !

మ. ప్రియవాసుంబునఁ జ్ఞేకదుర్విషయతాచీజంబుల స్నాటఁగూడ!

• బయికిన్ స్నేహమయాంబురింబు లడకున్ పైరాగ్నిగర్భంబులై ;

బయలం బాగ్రుడు శోకవృక్షములిట్లు బహ్వర్తి కాభాశీఖర్
 కయవారవ్ శత్రువు తుమ్మిగతి మెల్లంగాల్పు దేహంబులన్
 మన—దేవీ ! ఇదియంతయు సత్యమే. అయినను శోకానలదగ్ధుడ నయిన
 నేను బ్రాణములు నిలుపుకొనుటకు శక్తుడను గాకున్నాను. అంత్యకాలమునందు మీ
 దర్శనమగుట మేలయినది.

సర—ఓయీ ! ఈమాతృహత్యాపయస్కము మిక్కిలి యాకృత్యము. అంతే
 కాక యాయపకాయలనిమిత్తము నీకీ వేగిరపాటేల ? అలాచించి చూడుము—

న. ధరపయ వెన్న మొదిపును చారసుతాదివృక్షహంబుచే
 బురుషసుఖాగ్రమై కలుగఁబోవదు మేలది నీకు నేరికెన్ ?
 మరణముమొంది వారిపును మగ్గురిభేద మొనర్చు చార్తిచే ;
 నను లబ్ధులయ్యె గాంతురు ఘనశ్రమ వృద్ధులుగాఁ దదర్శనై.
 ప. కటకట ! వారికై శతులు గాంచెనొప్పియు లేవి యాభువికా ;
 పటుగతి నెన్నికొండ లెగఁబ్రాకరు ; వాఁకలదాట రెన్నిటికా ?
 దట్టుకున నెన్ని ఘోరవిపినలులు ప్రొక్కరు ; విత్తముమైన్
 గుటిలవివర్ణరత్నలను తుదనరేశులజూడ రెండటిన్ ?

మన—దేవీ ! ఇది విశ్వయమే అయినను,

క. తనవలనఁ జుట్టి లాలన
 మనయందును గనుదు మానసునంజ్జె యెత్తడున్
 మనియెడువారలఁ బాయుట
 తనప్రాణమాపోకయట్ల, తలకొల్పు వ్యధన్.

సర—వచ్చా ! ఈవ్యామోహము మమకార వాసనామాల మయినది.

గీ. ఇంటికొడివి మాద్యాల మీడ్చి తెచ్చి
 మ్రొగునప్పుడు కలిగెడు మేటిశోక
 మెలుకనో పిచ్చుకనో భుజియించునప్పు
 దొడవమి తలంప మమత లేకున్కి— గాచె

కాబట్టి సర్వవిధములచేతను సర్వావస్థలీజమయినమమత్వమును యాపుమాపుప్ర
 త్యక్షము చేయవలయును. చూడు—

న. జననమునొందు దేహమున జంతువు లెన్నియొ పర్వతొటికెన్ !
 తనపురమండి యత్నమునఁ దాను వెలార్చునునందుఁ బెక్కిటికా !
 విను మొక నందు బిడ్డలని వేరిడి కొన్నటికెన్ , దదర్శమై
 దినమును గన్న వెట్ల నిజదేహము ? లోకముమోము మేనుకకా ?

మన—దేవీ! తది యట్లేయగునుగా! అయ్యిను మమత్వగ్రంథి దురుచ్ఛేద
జనినది. కాబట్టి యీసంగతిని దేవిగారు వ్యభిచారముగా మనసునం దుంచుకొనవలెనని

క. నిరతాభ్యాస దృఢీకృత

పరమ స్నేహోరుమాత్రా పరిగుభింతా ని

స్థూరమమతాపాశం చే

వెరవున నేమతున నయలు ఛిడిపిందుకొనన్.

నర—వత్సా! పదార్థములయొక్క యనిత్యతాభావము మమత్వచ్ఛేదనమునకుఁ
బ్రథమోపాయము.

మ. చనలేదెబహుకోట్లు నీకిటు మహాసంపారపార దండతో

జనముల్ తిలగులు తాత లాత్మభవులున్ జాయ్ పితృపుత్ర బ్రతున్

వినుచుట్లొట, సుహృత్తులెల్లబుడమిన్ విద్యుత్ప్రకాశాభతీ

వసులందుం దలపోపాసి మదిలో. భాస్వత్సుఖం బందుమా.

మన—భగవతీ! నీద్రోహమునలన నావ్యామోహము పోయినది. కాని,

గీ. త్వన్మృతశాంక దీధితప్రభవమైన

మిర్మిలాపదేశామృత నిర్ధరమున

క్షాంతం బ ముక్తాశురల సాన్వారిత మకట!

మలిమయ్యెడు శోకోర్ము లలముకతన.

కాబట్టి భగవతీ! ఈతడియారనికోకప్రజ్ఞములు మానుట కేదైన మండుఁ గలదేమో
యోచియున్నది.

నర—వత్సా! దాని నీవఱకు ముఱులుపడికించియే యున్నావు.

గీ. బాణసాతంబు లేకయె ప్రభవమొంది

భీక రాద్ధ్రుమిలై మర్మభేదులైన

గాఢకోకప్రహరసంఘాతములకు

నరతుంగ నచింతయే పడమాపధంబు.

మన—భగవతీ! అదిసత్యమే. ఆయినను జిత్రము దుర్వారమయినది. ఎట్టిక.

గీ. ఒక్కచింతనూ మరలింభ; నోలిమదిలి

గదిసిచింతాపరంపరల్ కప్పినేయు;

బల్బులును వారిధూతాభ్రపటల మడర

యందుతిరిబంబుఁగప్పి మాయించునట్లు,

జీర్ణచిత్తమున కీవికార మున్నదే. అట్టిచోఁ జిత్రము నొకకాంతవిషయమున

నందుఁ బ్రవేశింపఁబడునను.

మన—భగవతీ! ఆకారవిషయముతో పరిపూరితులు.

సర—వత్సా!—అది రహస్యమైనది. అయినను శోకార్తుల కుపదేశించుటలో దోషములేదు,

చ. సిరమతి నీలనీరధరదేహుని ప్రహరినాండె, గామసం
హారుజాగ్రత్తగారు నాహరునాండె చలంపు; లేనిచో,

నిరతిని ప్రేమవేళ వలనీటికొలంసును బోలె నాత్మన

పురుషు నింపై శోకమును బ్రహ్మముఁ జొనిపి భజింపు నిష్కళిన్.

మన—(అలోచించి నిట్టూర్పుతో) సర్వభయములనేరని నేను పరిగారిచేత రక్షింపఁబడినాడను. (అని పాదములనించుచునున్నాడు.)

సర—వత్సా! నీహృదయమిప్పటి నుపదేశక్షమమయినది. కాని ఇట్టి నిమిషముల యొకటిమాడ నుపదేశించెదను.

మ. జనకుండో సుకుండో సుకుండో తనావుంబాలింప, ధీమాన్యుని
ముత నోకాగ్నిదపంతులెంరయు ముమ్మల్యుఁగుకొం చొక్కట
కన సంసార పాపారణుండు శమసౌఖ్యంబుల గలం దెఱచుచునే
ఘనధీమంతుల కావియొగచయమే కల్గిదు వైరాగ్యమున్.

[అప్పుడు వైరాగ్యుడు పరివేశించుచున్నాడు.]

వైరా—(అలోచించి)

మ. నునీలోత్పు శోమలద్భుతముకన్నన్ మాత్మహత్యకు, మా
నవజేహంబులపై విధాన్పడిల్లు నింక న్ముగ్ధులున్, సదా
ప్రసదస్రావిమిశ్రమాంసవిసర గానిసాగరధ్వాంక్షగృ
ద్రవ్యోక్తానములన్ మరల్పఁగను సాధ్యంబానె యెవ్వారికిన్?

మఱియును,

మ. తటిదాగోలము కల్మిజాలము; రుబోద్యగ్నేహము దేహముల్;
స్ఫుటసంభోధనము లంతవిరహంబుల్; లోకముల్ శోకముల్;
ఘటితాంతర్ధనము నృహనిధనముల్; నామ ల్విపత్నీమ, ల
క్కట! యల్లియ్యు! జంతు రాత్మనిరతు గోక్షపంథన్ జనుల్,

సర—వత్సా! ఇదే వైరాగ్యుడు నీదగ్గఱకువచ్చుచున్నాడు. ఈతనిని గూ
వింపుము.

మన—నామ్రసృజు వైరాగ్యుడా?

వైరూ—(సమీపమునకువోయి) అయ్యో! పోననను స్వాగ్రము చేయుచున్నాను.

మన—పెత్తా! పుట్టగానే నీవునన్ను విడచిపోతివి. నన్ను శౌంధిలించుకొమ్ము.

వైరూ—(ఆలింగనము చేయుచున్నాడు.)

మన—పుత్రా! నిన్ను జూడుటవలననే నాశోకావేశము ప్రకాశమయినది.

వైరూ—సత్యం! ఇక్కడ శోకావేశమున కనకాశమెక్కడనున్నది?

ఉ. దారినిబారెను, తేటివరదక్క ద్రుకాంశము, లాకసవంబున్

వారిదముల్. సముద్రమున నావికులున్! వడిగూడిపాయు న

ట్లారము. దల్లిచొక్కలును నాత్మజులున్ సఖులున్ సహోదరుల్

చేరుదు బాముదుండు టిది సిద్ధము; ప్రాజ్ఞ! కేడ శోకముల్?

మన—(అనంతముతో) దేవి! నాభూయము చెప్పినదియుధాగ్రమే

చ. అలనయావనల్ లలన, లాయలి నాదలసత్కుజ్జలం,

బలనవమల్లి కాసురబ్ధిశానికాదశముల్, తలంప ని

ర్మలగువివేకమోర్జితతపంబగు మన్మతి కిప్పు డెండమా

పుల జలమట్లు మిథ్యలయి పొప్పటి నోచెను దొంటినన్నియున్.

సర—పెత్తా! ఇదియంతయు సత్యమేయనను గృహస్థుడౌశ్రమధర్మమును విడిచియుహూతకాకాలమయిన నుండగూడదు. కాబట్టి నేడుమొదలుకొని నిష్కర్మ దేవమే నీకు సహధర్మచారణి కాగలదు.

మన—(అజ్ఞతో) దేవియాజ్ఞను బద్ధుడను.

సర—శుభమునంకోపాను లయిన పుత్రులు నీకుపచారములు చేయుదురు ; యమనిశుమానులు మంత్రులగుదురు ; భివేషుడవు నీయనుగ్రహమువలన నే యాపనిష ద్దేవికోడగూడ యారాజ్యమును మనుభవించుచుగాక! మైత్రీ మొదలైననీతోఁ బట్టువులు నలువును నీయనుగ్రహముకొనుట భగవతిమైన విష్ణుభక్తి దేవిచేతఁ బంపఁ బడినారు. వారిని బ్రశాదపూర్వకముగా నంగీకరింపుము.

మన—దేవి యాజ్ఞానినిట్లు చేసెదను. మీయాజ్ఞలన్నిటినికరసావహించి నాఁడను. (అనిపాక్షముతోఁ బాదప్రణామము చేయుచున్నాడు.)

సర—ఈయమనియూహనపాశాయామాదులును జరింజీవివైన నీచేనాదగ్ర పూర్వకముగాఁ జూడఁదగినవారు. వీరితోఁగూడి నీవుసామ్రాజ్య మధిస్థింపుము. నీవు స్వాస్థ్యమును బొందినప్పుడు జీవాత్ముడును దనప్రకృతిని బొందును.

మ. రవిబింబంబు పయోధివీరులబలెన్, బ్రహ్మాంబుకొండయ్యాసం

భవనాశాదులు పొండితోడు బహుతన్ ద్వక్ష్మంగతిన్ పుస్తులన్ ;

దివ్యులన్ వృత్తు లడంచె, నీవీక నివృత్తిం గూడితే, నాత్మకృష్ణున్,
రవిబింబం బురుదగ్గఁగొంబున్నలెన్, హస్తేకాద్యంబు బగుకాన్.

కానిమ్ము. జ్ఞాతుల కుదకప్రదానము చేయుటకొఱకు మనము నడికఁ బోవుదము.
మన—దేవి సెలవిచ్చినట్లు చేయదము.

[అందఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.]

ప షాంక ము.

[అప్పుడు కాంతి ప్రవేశించుచున్నది.]

కాంతి—అవుత్రీ! నీకంతయుఁ దెలిసినదకదా?

చ. కొడుకులు పంచతం గవంగ గూఢముగాఁ జని మోహుఁడేడనో
యాడఁగుటచే విరక్తఁడయి యల్లచునన్ను ప్రకాంతి నొందఁగా,
వడిగను న్లేకపరిచియు పాయుటచే బురుషుండు మెక్కటన్
గడుకొని తక్త బోధమునఁ గాక్షింపవచ్చెడు నెల్లయాప్తుడన్.

కాబట్టి సంతిత్వరీతముగా నుపనిషద్దేవి ననునయించి వాసేమృదునుననుఁ దీసికొనిరమ్ము.
అని వివేకమహోంజగాయ నాతో సెలవిచ్చిపోయి. (పూచి) ఇదిగోతనలోఁదా నెదో
సంతోషముతో నాలోచించుకొనుచు నాత్మల్లి యీవంశ నే విచ్చుచున్నది.

[అంతట శ్రీధర్ ప్రవేశించుచున్నది]

శ్రీధర్—ఓహో! రాజకుల మహోగ్యమును బొందఁగాఁజూచి యిప్పుడంగదా
చిరకాలమును నాకన్న లమృతరసప్రాప్తము లయినవి.

గీ. కలిగె ఖనిగ్రహము రాజకులమునందున్

బూజ్యులైరి శమాదిగుణులుమల్లె ?

జీవులెల్లను వశ్యులై నేవచేయ,

నెసఁగుచున్నారు సర్వలోకేశ్వరుండు.

కాంతి—(చేఁబోయి)అమ్మా! నీవులిలువరికి యేమియ్యలో దిరచుచున్నావు!

శ్రీధర్—విడ్డా! రాజకుల మహోగ్యమును బొందఁగా జూచి చిరకాలమునకప్పు
డుగదా నాకన్న లమృతరసప్రాప్తము లయినవి.

గీ. కలిగె భుజిగ్రహము రాజులను నందుఁ
బూజ్యులై కేమాదిసత్పురుషులై;
జీవులైన వత్తులై నేనచేసె,
నెసగుచిన్నాడు సర్వలోకేశ్వరుండు.

(అని మగలఁ పఠించుచున్నది.)

కాంతి—ఇప్పుడు మనస్సునివయమున స్వామియైన పురుషుని గ్రహింపఁజేయున్నా?

శ్రీధ—వత్తునివిషయమునను నిగ్రహముని విషయమునను నెట్లుండవలయునో యట్లున్నది.

కాంతి—అట్లున, స్వామియే సామ్రాజ్యము నలంకరించునా యేమి?

శ్రీధ—దానికి సందేహమేమి? అత్మనుంధానము చేసినయెడల, స్వామియే స్వామియు సమాజము నగును.

కాంతి—ఇక జీవేశ్వరునకు నూతుయర దెట్టియనుగ్రహము గలదు?

శ్రీధ—నిగ్రహమని చెప్పవలెను. అయిగ్రహమెట్లుకలదును? పురుషుఁడప్పుడు సర్వావస్థలలోనుండు యునియూహాను న్యథా నిగ్రహములని నిలఁగుచున్నాడు.

కాంతి—అట్లునవత్తుమున, రాజులముయొక్క స్థితి యిప్పుడెట్లున్నది?

శ్రీధ—వినుము. పురుషునకు—

కా. నిత్యానిత్యవిదుర్య యుద్దసతి; సర్వికుండు వైరాగ్యుఁడ
తాత్కాల్యనిగ్రహితుల యుహులు; సహాయపు ల్పమాద్యుత్తమల!
మైత్ర్యాదు ల్పరిచారిల; సహజరీతులై మోక్షేచ్ఛ; దు
ష్కర్మము లామృతమగుత్వముఖ్యరిపు బచ్చేద్య బృలాత్కరకా.

కాంతి—ఇట్టి ధర్మనియెడల స్వామి కెట్టి ప్రీతికలదు?

శ్రీధ—ఘోరి! వైరాగ్యనికర్ష మయినది మొదలుకొని స్వామియిహపర
లభోగములయందు నితాంతమును విరమింపఁజేయు యున్నాడు. అందుచేతనే
అతడు

గీ. నరకహేళువో పాపంబునకును జోలె,
నశ్వర మని పుణ్యఫలంబునకును వెంట;
శుద్ధనిష్కామతను జేయునుకృతకర్మ
మునకు నెట్టులో తా నియ్యకొనుచు నుండు.

అట్లు స్వామి యాత్మైకనిష్ఠుఁడయి యుండుట కైవెట్టి ధర్మము తాను గృతకర్మమున
మునఁజేంచుకొని తనకుదానే తనవ్యాపారమును పవలుకొన్న వాఁడయ్యెను.

కాంతి—అప్పుడు యోగవిఘ్నములను వెంటఁగొని మహామోహం దన్యత్కుఁ
డయ్యెనే, వారిగృహ్ంత మేమి ?

శ్రద్ధ—పుత్రీ ! అట్టిమరదనభ్రమ బోందినవాఁడయ్యెను మహామోహాతముడు
స్వామి మోసపుచ్చుటకయి మఱుమతి యనువిద్యతోడఁగూడ యోగవిఘ్నములను
బంపెను. స్వామి వారియందుఁ దగులుకొన్నయెడల, వివేకం దుపనిషచ్చింతకెనను
జేయకుండునని వానియభిప్రాయము.

కాంతి—ఔరా ! తరువాత ! తరువాత !

శ్రద్ధ—తరువాత వారుపోయి స్వామికొకయై ప్రహారికవిద్యను జూపిరి. వా
రొకయత్యాత్మకృతరూపమును జూపి నుభ్రమముతో నట్లనిరి. ఏస్వామి !

చి. ఆచరముగా నిలిండు చిను నబ్రహ్మచర శరీరయోజనధ్వజం

ప్రచురముదేయు మున్విననిభారత వేదపురాణ గాథానీ !

రవనయొనప్పు శుద్ధపదరమ్యత స్వేచ్ఛను గావ్యేకాత్మనుగ్

ఖనరగతిం జరించును జగంబుల ; మేరుమణిస్థులుల్లనున్.

అతఁడు మధుగుతీవిద్యచేతఁ గల్పింపఁబడిన ప్రదేశమును తీరిగఁగ, స్థానాభిమానదేవత
లొకపుట్టునఱుగా నిట్లనిరి:—అయ్యా ! ఇందుఁగూర్చుండుము ; ఇక్కడజననమరణ
ములు లేవు ! ఈప్రదేశము సహజములవర మయినది? వివిధవీణాసేపలావణ్యవతులను
బుణ్యమరులును మంగళార్ఘ్యైశ్వర్యగోపాలులును బ్రణయకృత్యచతురలును నగుదిద్యా
ధరకాంతలు వీరె నీయొద్దనున్నారు. కాబట్టి యేటురమ్ము.

గీ. కనకసికతీస్థలినులు కలుగునమల,

ఘనజసువలు వశోరురొ కమలమఖిల,

మరకతదళవృదువనాళి, బొరయు మీపు

భ్రణ్యనముపార్జితాఖిలభోగములను.

కాంతి—అటువిమృట ?

శ్రద్ధ—పుత్రీ ! ఆహుటలువిని మాకు యిది శ్లాఘ్యతయినదని చెప్పెను;మన
స్వనుమోదించెను. సంకల్పించును బ్రోత్సాహపఱిచెను. స్వామి యంగీకారమార్గమును
బొందివహించిత నుండెను.

కాంతి—(భేదముతో) అయ్యా ! స్వామి మరలసంసారబాగురలోఁ దగులుకొ
నుచున్నాఁడు.

శ్రద్ధ—లేదు. లేదు.

కాంతి—ఆవల నేమిజరిగినది

శ్రద్ధ—అప్పుడు పార్వతిపై నైన తర్కుచూపారినవంటివి గొర్రావేళకను
యితలో వనుడయి చూచి, స్వామినిగూర్చి యిట్లనియె:—“ఓస్వామి ! విషయా
మిషా గాగ్రాసాభిలాషలును సభాప్రతారణహూర్త బతులును నైన వీరిట్లు నిన్ను మరల దున్న
హ్య విషయాగ్ని జ్వాలలయందుఁ బడఁద్రోయుమండఁగాఁ జాలిసికోతకున్నాఁకమి ?

భవసాగరముం దాటఁగ

నవరీలం బ్రాప్త మైయలయోగోతరన్

దవుల విడనాడి జేస నిపు

. డవగాహన మేల చేసె దంగారనదిన్ ?

కాంతి—అటుతరువాత ?

శ్రద్ధ—అప్పుడాతనిచూటవిని, భిరుయసుఖములకు నమస్కార'మనిపలికి, త్రిరు
ముఖుని ధుమతిని దిరస్కారము చేసెను.

కాంతి—మేలు ! మేలు ! నీవిప్పుడెక్కడకు బయలుదేరినావు ?

శ్రద్ధ—“నేను వివేకునిఁ జూచుగోరుదున్నాను. కాబట్టి నీవాతనిని శీఘ్ర
ముగాఁ గొనిరమ్ము.” అని స్వామి నాకాజ్ఞయిచ్చెను. కాబట్టి నేనిప్పుడు మహాం
జా సన్నిధిఁ బయలుదేరినాను.

కాంతి—నాకును మీహారాజుగా రుపనిష్ఠదేవిని దీసికొనిరమ్ముని యాజ్ఞయిచ్చి
కొన్ను. ఔఁగాక ! మనము స్వామినియోగమును కైఱవేర్తము.

(అని రిద్దఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఇది ప్రవేశకము.

[అప్పుడు పురుషుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

పురు—(అలోచించి హాస్యముతో) ఓహో ! ఏమి యివిష్ణుభక్తి దేవిమాహాత్మ్య
ము ; ఆమెయనుగ్రహముచేత నేన—

మ. వడిఁగ్లేకోర్క లరికమించి, మమతావర్తంబులన్ దాటితిన్ ;

గడకున్ మిత్రకళత్రబంధుమకరగ్రాహంబులం దోలెతిన్ ?

జడఁగా నార్పితఁ గొగ్గిధబాడబిభిన్ ; దృష్టాంతరేంజితన్ ;

గడు సరిసారసముద్రతీర మిపు డెఁ గంఠిన్ సూరింపఁగన్.

[అంతట నుపనిష్ఠదేవియు కాంతియుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

ఉప—సఖీ ! అట్లు నిగ్గయుడయి యుండినభర్త యొక్క-ముఖమును నేనెటు

చూడగలను ? ఆతనిచేతనేను, తరకాలము పరధారపల విడిచిపెట్టబడి యేకాకిని నయి యుంటిని.

కాంతి—దేవీ ! ఆవిధముగా నాపదలపాలయినభర్తగారి నేనిండించెదవు ?

ఉప—సఖీ ! ఇట్లుచెప్పెను నీ వప్పటివాకవ్వదిశను జూడలేదు వినుమా—

చ. అకట ! వివేకుఁ డట్లు విధియత్తుచునన్ నను దవ్వొనర్చుటన్,

నకలఖలుల్ కుబుద్ధిమెయి నకొదమహాసిగఁజేయ నీద్యుఁగా

శకటములై ముచ్చుండల జంకిచెడఁ గగఁకఁకఁదానకుల్ ;

ప్రకట శరీరమణ్ణానగ లాగుటచేఁ బెగఁ గేశపాశమల

కాంతి—సఖీ ! ఇది యంతయు నానుహామోహుని దుష్టాశిష్యము. ఇంగుభగ్తగారి యపరాధ మేదియు లేదు. వానిచేతనే మనకుని కామాగరి ద్వారమున మోహ పెట్టబడుటచే వివేకుఁడు విన్నుండి దూరము చేయబడినాఁడు. ఇట్లు, వివేకుఁడయిన నిజవల్లభునిసమయము ప్రశీషింపి యుండుట శుభశ్రీయును సైన్యకశీలము కాబట్టి నీవునచ్చి దర్శనముచేతను త్రియాలాశముచేతను భర్తను సంభావించుము. ఇప్పుడు శత్రులు హతముచేయబడివారు. నీవు సారథములు సంతృప్తములయినవి.

ఉప—సఖీ ! నేనిప్పుడిది వచ్చినప్పుడు నాకూతులైనగీతాదేవి రహస్యముగా “స్వామియైన పురుషుఁడును భర్తయు నిన్నడిగినపుడు” కుత్సములు చెప్పి నీవు వారిని సంభావించవలయును ; తత్కాలమునఁ బ్రతోఘోషమై “కాంగఁడు” అనిచెప్పి వది. నేనెట్లు గురుజులయందు ప్రాగభ్యుముఖు జూపఁగలమ ?

కాంతి—దేవీ ! భగవతిమైన గీతాదేవియొక్క యావాక్యమునకు విచారింపబని లేదు. ఈయర్థము చేధగవతియైనవిష్ణు భక్తిదేవి వివేకస్వామివోడఁ జెప్పినది. కాబట్టి వచ్చిభర్తను, ఆదిత్యును, నీవర్చనముచేత సన్మానింపుము.

ఉప—ప్రియసఖి చెప్పినట్లు చేసెదను. (అని ముందున నకుదురున్నది.)

[అప్పుడు వివేకమహారాజును శ్రీధరయుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

వివే—ఓనాన్న! శ్రీధా! కాంతి నాశ్రమములైనయంపనితాంతినుజూచునా?

శ్రీధ—దేవా ! మీయాజ్ఞను పలకాత్తిపోయినకాంతి యామె పెట్టు మఱ కుండును ?

వివే—ఎక్కడఁబోదును ?

శ్రీధ—దేవా ! మందరపర్వతమునందు మధనూగశాలయములో నామెతగ్గ విద్యాభయము చేతగీతాదేవిమఱుగు చొచ్చియున్నదనియెవఁటినిన్ను భక్తిదేవిచెప్పినది?

వివే—తరిగి-విద్యుల శేట దయపఱవలెను ?

శ్రీకృష్ణ—దేవా ! ఈసంగతి మీకామెయే వివరముగాఁ జెప్పగలదు. కాబట్టి దేవువారు విచ్చేయుఁడు, ఇదే పురుషుడు మీయాగమమునే తలఁచుకొనుదు నొంటిగా నున్నవారు.

వివే—(చేతులఁబోయి) స్వామీ ! అభివాదము చేయుచున్నాను.

పురు—అత్తా ! ఈశిష్టాచారము ప్రవ్రజువిరుద్ధమయినది. జ్ఞానశుద్ధుడవైననీజే నాశిష్టాచారముచేతఁ బితృభావమును బొందలిది ఎట్లన—

గీ. మేన్ను భగ్నమార్గము తప్పి భూమిసురులు
లివయలను వేఱికిఁగని రల్లవారి చూప ;
శిష్యులఁగ వారిజ్ఞాఁయుచే గ్రహించి,
సుతులు సుతులార ! వినుడని, కితల ననిరి.

కాబట్టి నీవును మాయెడలఁ బితృత్వముచేత వర్తింపవలయును. అదియేభగ్నము
కాంతి—దేవీ ! ఇదె విదేశాంత డబురుషుఁ డొంటిగా నున్నాఁడు. పన్ని
ధికఁ బ్రాముక్య

ఉప—(సమీపముననుఁ బోవుచున్నది.)

కాంతి—స్వామీ ! ఉపనిష ద్దేవి యిదిగో మీపాదపంపనము చేయవచ్చియున్నది

పురు—అట్లుకాదు. అట్లుకాదు. తత్త్వానబోధోపయుచుచేత నీమెయే నాజ్ఞా
మాత. కాబట్టి నేనే యీవికు సమన్వరింపవలెను. అంతేకాక,

క. జనకి దేవీకి గలది

ననుగ్రహముఁ జూపుటందునంతరవెయ్యో ;

జనని భవంధములఁ గడుక

లెసఁచును ; బంధము దేని విశిషిండుఁగనునో.

ఉప—(వివేకుని జూచి నమస్కరించి దూరముగాఁ గూరుచున్నది.)

పురు—అమ్మా ! నీవింతవఱకును దినము లెట్లుగడపితివో చెప్పము.

ఉప—స్వామీ !

ఉ. పుచ్చితిఁ బెక్కునాళ్ళు ఘనమూర్ఖులతోడను నేమతంబులనో,

రచ్చల, కూర్మదేవభజనంబుల; వృద్ధవచఃప్రసంగతినో.

పురు—మఱి వారు నీచేతఁ దర్జమునఁజేసినఁ జెలికికొన్నారా ?

ఉప—లేదు. లేదు. కారు—

మచ్చిక ప్రాచిణాంగనలమాటలకట్లు గ్రహింపకర్థమునో,

కెచ్చున నన్నదుతులకు స్వేచ్ఛ నొచ్చు రపార్థకల్పననో.

వాణి నావాక్యార్థవిచారమునలని ప్రయోజన మంతయుఁ గేవలపరధనగ్రహణార్థమే.

పురు—తరువాత ? తేజవత ?

ఉప—తరువాత నేనాక చోట

చ. పరిపూర్ణాజ్ఞాహనాన్యుగాజనమిద్యప్నిశ్రువోపేత యై,

చరసోమేష్టిపశుప్రభృత్యురుమఖిలాలోస్థసత్త్వాన్వయై,

నిరకప్రాకృతకర్మకాండబహుధానిర్విహ్వలైశ్చాన్యైః,

సరసం గ్రున్మయజ్జవిద్యః బాహిగాంచౌ గంటి మాన్యునన్.

పురు—అటుతరువాత ?

ఉప—తరువాతఁ బుస్తకభారవాహిని యెవనూమెను వాతత్విమేమయినఁ దెలిసి యుండునని యెంచి నేనామెస్మృధిని గొన్నితినములు గడపవలెనని తలఁచితిని.

పురు—తదనంతరము ?

ఉప—తదనంతరము నేనామె సమీపమునకుఁబోగా, “ఓసుమంగలీ! నీకోరిక యేమి ?” అనియామె నన్నడిగెను. “అమ్మా! నేనిప్పుడసాధనము యున్నదాననీ? కాబట్టి నీయొద్దనుండఁగోరుదున్నాను.” అని నేను తెప్పిరిని.

పురు—అటుపిమ్మట ?

ఉప—అటుపిమ్మట “ఓసుమంగలీ! నీవుచేయువనియేమి ?” అనియామె నన్నడిగెను.

పురు—అటువెనుక ?

ఉప—అప్పుడు నేనిట్లంటిని—

చ. ఎవ్వనిలో జగంబు జనియించి రమించి లయించు, నీజగం

నెవ్వనికాంతిచే వెలుగు, నెవ్వనిశ్రేణు సుఖభోజ్యలం,

నెవ్వనిగల్పి ద్వైతతమమేగిఁ బునర్భవ మొందఁజెప్పుదున్

నెవ్వడొ బుద్ధి, లావుగుఱు నిత్యుని శాంతు ముతించు నక్రియన్.

అంతట యజ్ఞవిద్య యాలోచించి యిట్లనియెను—

గీ. అక్రియఁడగు వాఁ డీశ్వరుండగుట యెట్లు ?

సత్త్రియబుగ్గాని ఎత్తుచిచారబుద్ధి

యరయ భవబంధనాశనకరము గాదు;

జనుఁడు భవనాశకరకర్మ తూనరఁ జేసి

పతారశతంబు శాంతుఁడైబురుకఁగోరు.

కాబట్టి నేనిప్పుడు జేకొనటకులకు బ్రయోజనము లేదని తలచెదను. అయినను నీవు క్షమయు భోక్తయుఁగు పురుషుని బ్రస్తుతిండుమఁ గోంతకాలమిచ్చటవనితిపఁగోరెడు పత్నీమన నాకాక్షేపమేమియు లేదు.”

చిత్ర—అహా ! ఏమి ధూమాంధకారశ్యామలీతనమున యయిన యజ్ఞవిద్య యొక్క దుష్ప్రజ్ఞత్యము ! ఆమెయొక్క కారముగాఁ గుత్తరముచేతఁ జెడిపోయితి నెప్పుడు. సహజముగ నచేతనంబు జడమునైన లోహ వి

మృహిని జుంబకోపంబుమందటం జరించు ను

ట్లహాహా ! మాయయన్ నృజిరు నభిగాకములను ని

స్పృహత విశ్వసాక్షియైన యాశుస్పృష్టి ప్రేరణన్.

కాబట్టి తమోంధు లయినవారిదృష్టి యావిధముగా నే యాంతును. అజ్ఞానసంభవ మయిన సంసారమును గర్మలచేత నశింపఁ జేయఁ గోరెడయజ్ఞవిద్య నిశ్చయముగా గాఢాంధకారమును సహిత ముంధకారముచేతఁ బోగొట్టబూనును. ఎట్లన—

గీ నశ్వరములు నజ్ఞానజన్యములు నైన

యేమలొకంబులఁ బ్రకాశ మెవఁడొనర్చు

నతనిఁ భొందును విబుధాభి వృత్తినిగెలిచి;

యితర మెట్లెఱుగు భవముక్తి హేతునరణి.

పురు—తరువాత కి తరువాత ?

ఉప—తరువాత యజ్ఞ విద్య మరల నాలొచించి, “దీనభీ ! నీవిచ్చటనుడుకు నలన గుర్చున్దిగిమ్మలయిననాశిష్యులు కర్మలయం దాదగమతద్వివశాగగుదురు. కాబట్టి దీక్షల్లీ ! నీవు నాయందనుగ్రహించి నీయిచ్చవచ్చిన దేశమునకు విజయం చేయుము.” అనెను

పురు—పిమ్మట ?

ఉప—పిమ్మట నేనామెను విడిచి బయలుదేరితిని.

పురు—అటుతరువాత ?

ఉప—తరువాత కర్మకాండననాచరి యొకమిత్రులన నాకుఁ గనబడినది. ఆ

మామంస—

చ. కర మధికారయోగ్యముగఁ గర్మముల నిర్వహించి మించి, ను

స్థిరముగ గౌరవంబున శ్రుతిప్రమాఖ్యబలప్రమాణముల్

మరునది వెంటనంటి కొలుకన్, నువిచిత్రీకరంగయొక్కయై,

పరఁగఁ గృత్యోపదేశములు భావ్యునయ్యలిదేశరాజిపోన్

పుగ—అనంతరము,

ఉప—అనంతరము నేనామెను పోతము పూర్వమునబడిన ప్రాంతమున నేడితిని. అప్పు డామెయు “బిడ్డమంటి! నీవు తెలుసుకొనుచు!” అని పన్నుడిచి. అంతట నేను దొంగిలెనె “వ్యవస్థా జగంబు జనియించి రమించి లలులను” మొదలు గాంగుల వాక్యమును జెప్పితిని.

పురు—అవల?

ఉప—అవల మీమారన పాశ్చాత్యులనుభవము జూచి “అంతరిక్షమున భోగయోగ్యుడైన పురుషుని బ్రతిపాదించుట చేత మనకి సేవలొనర్చుననుట లగు. కాబట్టి కర్మోపయుక్త యైన యీ మెను స్వీకరించుచు” అనవలెనను. అప్పుడే వారిలో నొకవిద్యుడు దాని కనుమోలించును. పరిశుద్ధతత్వమున మహాలి స్వామి యను మఠియొకడు మీమాంసాత్మానియై యామెనుగా “దేవు! నీ కర్మోపయుక్తుడయిన పురుషుని బ్రతిపాదించు; కర్మము కర్మము గాని మోక్షము రుచి బ్రతిపాదించును. ఈమెకర్మమును మోక్షమును విడిచి” అను. అప్పుడింతాఁడు “లొకకపుగమో నికంబైతమ్ముడయి యాశ్చర్యమున బొంగుచున్నాడా?” అనియడిగెను. అంతవఱకు పుగ “అమ్మమ్మ” అని మఠి నిట్లుచెప్పెను.

చ. ఒకడుకనున్ జగత్రియ, మెకడు మోక్షమునాంధ్రులైనా;

నొకడిమఁ గర్మజాలపు, మొకడు తత్త్వవారిగఁ కీ మఁగ;

మొకడు శరీరుల న్నడుపు, మొకడు కర్మముల న్నడుపుడొ;

నికను విసయఁడొవరము మల్లగుఁ జెప్పగఁ గర్మభక్తుఁడన్ ?

విశే—(హర్షమున) మేలు! నుహతిస్వామి! మేలు! నీవు మంచివచ్చు గలవాడవు. నీవు దీర్ఘముష్ణంతుడవుకమ్మ.

క. హవాసులఁ జెలువనుచొ

విహంగంబులు రెండు నేకవృక్ష మె చేరున్ ;

విహంగమొకటి తిను ఫలముల ;

నూచి! రెండవది తినక యాలొకింపన్.

పుగ—తరువాత ?

ఉప—తరువాత నేను మీమాంసనంద పెలవుగొని వెడలితిని.

పురు—అటుతరువాత ?

ఉప—అటుతరువాత నేను కిష్కండు పలువుండచేత నుపాస్యమునలైన తగ్గు

మ. లేవుపు నిశ్చయించి మో; తొకతేహించుక విజయద్యుతిన్
 లలితాదళానినిహరించుహస్తాగ్రాహిణి జల్మముల్ ;
 పెలుచన్ వాకొను బూరుపప్రసన్నానందము లొక్కర్లు. సం
 భ్రులచే నెన్నుచు చిత్తముల్ మహావహంకారాదనంబులన్.
 పురు—తరువాత ? తరువాత ?

జుబ్బి—పూర్వీకతే నేనును వారి సమాసమునకు బోయి, వారడిగివీడట
 “ఎవ్వనిలా జగంబు జనియించి రమించి లయించు” ఇత్యాదివాక్యములచేత మనుపటి
 యట్లే వాకార్యమును జెప్పితిని. అప్పుడు వారు నన్ను బ్రహ్మక్షముగాఁ బరిహసించి
 “ఓహోచాలులారా! విత్తము పగమూలువులవలఁగలుగుచున్నది. ఈశ్వరగాఁడు నిమిత్త
 కారణము” అనిపలికిరి. అందుకొక తె కోశమునో “ఓసిపాపాత్ములారా! ఈశ్వరునే
 సనికొనించిన వివాదధర్మము నాపాదించుచున్నావేమి?” అనిను మఱియొక తె
 ఓసి ! ఈశ్వరత్వార్థి ప్రకృతివలనఁబడినదిని పలికెను.

వివే—ఓహో ! తొలగివద్య లెండిదర్శములు ! సుటూదికమువలెనే ప్రమేయ
 జాతము సర్వమును గార్యమనిసహిత మింతమృగము తెలిసికొనఁజాలకున్నాను. పర
 మాణువును బ్రహ్మతయు నుపాదానకారణము లగుటయు నుపేక్షణీయమే.

మ. జలచంద్రులె సంతరిక్షనగరస్వప్నోద్యోజాలఁబు ల
 ట్లువిశ్వంబును మిథ్య, మేయమును గార్కంపాట సాద్యంతతన్ ;
 కలుగుక తుక్తిని వెంకితము శ్రుగఁగం వెన్వోదగ్గామిన్ ;
 పాలిమున్ స్రుక్కునఁ బన్నగభ్రమవలెన్ బోధోదయపొందిచేన్.

ఇక వికారశంకయు ముగ్ధమానస విలసిల్లిమే. ఎల్లన—

ఉ. కాంతము నిర్మలంబును నజంబు నంతయు నిష్కలంబు నో
 సంతతతేజ మీభువనంభవమందు వికార మొందు నే ?

కాంతిని శ్లోగల్యు నగంజలముబ్బులచాలు పుట్టుచో,
 సంతయు నాకసంబు నహించునె తాను వికారలేశమున్

పురు—సాధు! సాధు ! పశ్చిమాంతుడవయినానీవిమృశనము జేడెందు
 నానందపెట్టుచున్నది. (ఉపనిషద్దేవినిగూర్చి) తదనంతరము ?

ఉప—తదనంతరము వారందఱును మండిపడి, “ఓహో ! విశ్వబ్రలయముచేత
 ముక్తి కలుగునని ప్రేలుచు, నాస్తికమాగ్ధము నవలంబించుచున్న దీనిభట్టి బంధింప
 వలెను” అని యందఱును సనఁకంభముగా నన్ను సిగ్గహించుట కదుర్దుష్టమైరి.

పురు—(భయముతో) ఆపయిని

ఉప—అవును నేను మిక్కిలి తృప్తితోనున్నాను. బాబు దండకారణ్యములో
తెలిసింది. అంతటనుండగిరికి సమీపమున గల బుద్ధిమతి మధుసూదనునియందును

ఉ. బాబు—అంతాననుకున్నాను. దేవరక్షితుడు ;

దోస్తానానుకుంటే తోనుకుంటే దొంగిల చెప్పింది కేళహానుకుంటే ;

దేవరక్షి దారహానుకుంటే దొంగి, హరించిన కల్లుబుద్ధిమతి ;

పురు—తరువాత ? తరువాత ?

ఉప—అప్పుడు దేవరక్షితుడునుండి వెనకరచ్చి గదానోలునైన పురు
హరి నలసివచ్చుముగా మోదగా కీర్తిని యందఱును దిగంతమునకు బాబు

విడ—(హానుకుంటే) పూర్వములకును నిన్నటికిని మిమ్మరిని విడిచి
పురు భగవానుడు క్షమించునుగా ?

పురు—తరువాత ? తరువాత ?

ఉప—దేహముతూల, నందమున కేళహానుకుంటే, నీతనకుంటే దొంగిని
అక్కడ నానూతులైన నీతాడే దొంగినినన్ను—అది, దొంగినినన్ను “
అమ్మ !” అని కానినందుకొని తులనకుండచేసెను. అప్పుడా మహావ్యక్తి
విని, “అమ్మ ! నీవు మున్నగువాని నును బొందచోను, విభానను నీవు
రానినగాఁ జేసి యున్నందుగా నానుచున్నదియిది చింతతో పాద నీళ్ళనుండ
చును. అట్టివానినిచ్చి భగవంతుడు గీతలయందు—

గీ. అట్టివానిల బాపుల నీతలముల

దేవరక్షితుడు—(దొంగిని దీక్షించి)

నందము నేను నందమున గీతలముల

అది నొక్కట నానుచు నొనులందె

అనెను.

పురు—(నకొరుకుముగా) ఏమి ! అయిత్యం దేవరక్షి నీయనుగ్రహ
చరిసికొను గోరుచున్నాను.

ఉప—(దొంగిని దక్షిణమున నొక్కట తన్ను దాం దరిసికొలేక యం
ద్రుత్తులై మిచ్చుచున్నాడో అట్టిది.

పురు—(హానుకుంటే) ఏమి ! నీనే యాపరమేశ్వరుడనా ?

ఉప—అవును.

గీ. పరుడు నీకంటె నాదే నాదే నాదే నాదే

నగర్మణ్య మాయచే రోచె దళనికంటే,
 పంపులించుందు సూర్యలింబులు పగిది.

పురు—(వివేకవితో) దేవా! ఈవేదితప్పినను, నేనీమధ్యమును జక్కగా
 హింపిం లేకున్నాను.

క. భిన్నున్ ముకరీరావ

భిన్ను భూమిరాజుభిన్ను జైన్నుగ నన్నున్

నన్నులిచేయు నీయమ;

యన్నువా! సత్వసద్విజ్ఞాన మునిగన్.

వివే—పదార్థపరిజ్ఞానము లేకపోవుటవలన నీతివాక్యాన్వయము బోధపడలేదు.

పురు—అది నాకు బోధపడుటకు మీమహాయము సేలమయ్యులెను.

వివే—ఇదిగో చెప్పుచున్నాను—

మ. కను నీమందు ప్రతిదానోగిగవి, యహంకారుండ గానందు నె

ప్పుకుం జిల్లము నవంబి, తత్త్వములిం బోధాత్మ కానింతువే

స్వరూపం బిత్తమనెలి సంస్కరణ, కన్పట్టున్ భవోద్వృత్తమం .

బహువిధములను స్వప్రకాశ మగుత్యజ్యోతి హ్నాత్మతనీ.

పురు—(అవం. ముతో) విన్నయ్యము నానాదింపుకొనుచున్నాను.)

[అనఁడు నిదిధ్యానముఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

వివి—“నానాభిప్రాయమును నీవు వివేకవితో ముచ్చయుపపక్షజేవికి నిగూఢ

ముగా బోధించువలె మును. నీవు పురుషునితో ప్రవేశించవలెను” అని భగవద్విమల

స్వరూప భక్తిజేవి నాకాంతిచ్చినది. (చూచి) ఇదిగోదేవి వివేకపురుషునితోడఁగూడి

యూపముననే యున్న ఆమె సన్నిధికిఁ బోయెదను. (చేరుకనుబోయి యుపేనిష

క్రేరితో జసాంతికముగా) అమ్మా! “దేవతలు సంకల్పమూర్తి సంభవులు. నీవు నగ్న

మును భరించియున్నావనమి” నేను మూగధ్యానముచేతఁ దెలిసికొన్నాను. ప్రారసత్వ

మైన విద్యయును కన్యాయూరి బ్రహ్మచర్యమును నీగోచరమేదమన్నారు. అందు

లక్ష్యము సంకల్పణవిద్య చేత మనునందును సంకల్పమింపఁజేసి, ప్రబోధచంద్రునింబు

నికి సమర్పించి, నీవు : వేదవితోడఁగూడ నామోక్షము రావలసివది.” అని చుట్టు భక్తి

జేవోయాష్టయిచ్చినది.

ఉప—దేవి యాచేరించినట్లు చేసెదను. (అని వివేకవితోడ నిష్క్రమించు

చున్నది.)

నిది—(పురుషునితో ప్రవేశించుచున్నది)

పురు—(ధ్యానము నవలీలించుచున్నాడు.)

(సేపథ్యమునందు) ఆత్మర్యము! ఆత్మర్యము!

మ. ఉదకాంతిచ్ఛటంబ్ దికావశుల నిద్యుల్లిల వెల్లిపురున్,
భరదీప్తాస్థివికాలమా మనసువక్షుంబుచ్చిరార బుట్టి, త
త్పరివారంబును మోహుని న్మోఃవి, విద్యాకన్య నోడ్డోఃగో
వరయై పోయె; బ్రహ్మచర్యుడును దా జ్యోతిః జీవుడనె.

[ఆత్మను ప్రబోధచంద్రుడు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

ప్రబో—ఉ. న్యూత మై, న్యూత మై, నుతీయపాశీతమై, యపసారిణంబో, సం
భూతవిలాపితంబో, వృతమో, యుతరితములేక, యేని నె
జాతముచే బ్రపంచము వెసం జెనునో సహసప్రకాశీ
నాతరియాపమై, యుమహాత్ముడ నేను బ్రబోధచంద్రుడనె.

(నుంచును నవలీ) ఇతఁడే పురుషుడు. జాతరూపుఁడు బోయెదను. (సమాపించి)
జేహ! ప్రబోధచంద్రుడు నేను నరసాగరము చేయుచున్నాను.

పురు—(ఆహ్లాదముతో) ఎత్తా! రమ్మ. నన్ను గొగిలించుకొమ్ము.

ప్రబో—(అతిగనను చేయుచున్నాడు.)

పురు—(ఆనందముతో) ఏహో! ఇప్పుడు విహతగిమిరజాతమయి ప్రభాతము
పంజీరమయినది!

చ. ఒకటఁ బ్రబోధచంద్రమహిమోదయ హటకుజేసి యియ్యెడక
బ్రతునికల్పనిద్రయును బ్రస్ఫుటమోహతమంబుఁ బాటుఁగార,
జకచక నేనె శ్రద్ధ మతి కాంతి వివేక శనుంబు లాదిగా
సుకలజగన్మయుంఁడయి యెసంగనువిష్టు నుగా స్ఫురించెనున్.

సర్వవిధములచేతను నేను విష్టు భక్తి జేసి ప్రసాదములఁగృతకృత్యుడ నయినాడను.

జిట్టి వేల్పుడు—

చ. విడిచి సమస్త సంగములు, వేడక విశ్వములూని దేదియున్,
గడలనొ మూలంబొ ఫలకాంక్షయొనర్పక సంచరించుచున్,
సుచివడికొనమున్ భయము శోకము మోహము నుజ్జగించి, యి
ప్పుడె మునినైతి కాంతి భృతముం గని, రాత్రియె నిల్పుతావుగన్.

[అంతట విష్టు భక్తి జేసి ప్రవేశించుచున్నది.]

విష్టు—(హర్షముతో సమాపించి) శమితాంతివైయున్న నిన్నిప్పుడు యాదు

పురు - దేవీనామసాధ మన్నప్పుడు దుష్కృత మేర్పడును. (అని పాద
బహిరంగ బహునున్నాఁడు.)

విష్ణు — (పునఃపాఠం లేదనియును) వత్సా! బ్రహ్మ, ఇంకను నేను నీకేమిటి
ను చెబుచును?

TEL. 1840

ఇంతకంటే వాడు బ్రాహ్మమనుషుడే?

ప. కృష్ణకృష్ణం హయ్యోను హే

కావలసివచ్చినప్పుడు దానిని నష్టం

சென்னை, 15.05.2023

యొక్క అపరాధమును గురించి నందినీ క్షమించు.

అనుభవ విధానమును నిర్ణయించును.

చి. ఇంకాను గుర్తుకొని నడుచుచున్నప్పుడు పేరును చెప్పకుండు !

• కలహం రాదు లేకుండాగానే పని నిర్వహించాలి !

ಪ್ರತಿ ಸಿದ್ಧಿಗೊಂಡ ಕುರಿತು ಎಂಬಿ ಧಿ ಮುಖ್ಯತಾ ನಿಷ್ಪಾದ್ಯಾಂಕವೆಂಬುದು

కలం మధ్యకాశ్మీరీ చామ్రు ముద్రానా వాహాత్మ్యబునీదు సత్కృపతో !

॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥